

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS**

**ŽIVILĖ AUKSORAITIENĖ
VAIKO TEISIŲ APSAUGOS MAGISTRANTŪROS
IŠTĚSTINĖS STUDIJOS**

**VAIKO MINIMALIOS PRIEŽIŪROS PRIEMONĖS
ĮGYVENDINIMAS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė: *Doc. dr. Brigita Kairienė*

Vilnius, 2017

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2017-04-20

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau - Universitetas), Edukologijos ir socialinio darbo instituto, Vaiko teisių apsaugos magistrantūros iššestinių studijų studentė, Živilė Auksoraitienė, patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas „Vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimas“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

_____ Živilė Auksoraitienė
(parašas)

TURINYS

ĮVADAS	6
SĄVOKŲ ŽODYNAS	9
1. MINIMALIOS VAIKO PRIEŽIŪROS PRIEMONĖS ĮGYVENDINIMO AKTUALUMAS SPRENDŽIANT DELINKVENTINIO VAIKŲ ELGESIO PROBLEMAS	10
1.1. Delinkventinio vaikų elgesio samprata ir formavimosi bruožai	10
1.2. Delinkventinio vaikų elgesio formavimąsi skatinantys veiksniai.....	12
1.3. Delinkventinio vaikų elgesio rūšys ir paplitimas Lietuvoje	15
2. MINIMALIOS VAIKO PRIEŽIŪROS PRIEMONĖ IR JOS ĮGYVENDINIMAS	22
2.1. Minimalios vaiko priežiūros priemonė delinkventinio elgesio vaikams taikomų priežiūros priemonių kontekste.....	22
2.2. Minimalios vaiko priežiūros priemonės teisinis reglamentavimas	24
2.3. Minimalios vaiko priežiūros priemonės turinys	29
2.3.1. Specialistų darbas su vaiku.....	29
2.3.2. Vaikų dienos centro paslaugos	32
2.3.3. Socialinio ugdymo programos	35
2.4. Minimalios vaiko priežiūros priemonės taikymo patirtis ir problemos	37
3. MINIMALIOS VAIKO PRIEŽIŪROS PRIEMONIŲ ĮGYVENDINIMO EMPIRINIS TYRIMAS	40
3.1. Tyrimo metodika	40
3.2. Tyrimo dalyvių charakteristika	43
3.2. Minimalios vaiko priežiūros įgyvendinimo kokybinė analizė	44
IŠVADOS	77
REKOMENDACIJOS	79
LITERATŪRA	80
SUMMARY	87
PRIEDAI	88

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Rizikos nusikalsti ir apsauginiai veiksniai.....	13
2 lentelė. Minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimo problemos.....	38
3 lentelė. Tyrimo dalyvių sociodemografiniai duomenys.....	43
4 lentelė. Vaiko minimalios priežiūros įgyvendinimo metu taikomos priemonės.....	44
5 lentelė. Vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo etapai.....	48
6 lentelė. Vaiko minimalios priemonės įgyvendinime dalyvaujantys specialistai.....	52
7 lentelė. Vaiko dalyvavimas įgyvendinant minimalios priežiūros priemonę.....	54
8 lentelė. Šeimos dalyvavimas įgyvendinant minimalios priežiūros priemonę.....	58
9 lentelė. Vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo sėkmę lemiantys veiksniai.....	62
10 lentelė. Vaiko minimalios priežiūros priemonės metu vykstantys pokyčiai.....	66
11 lentelė. Vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo problemos.....	68
12 lentelė. Vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo problemų sprendimas.....	73

Paveikslų sąrašas

1 pav. Delinkventinio elgesio vystymasis	11
2 pav. Tyrimo etapai.....	41
3 pav. Vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo etapai.....	51
4 pav. Vaiko dalyvavimo minimalios priežiūros priemonės įgyvendinime modelis.....	57
5 pav. Šeimos dalyvavimo minimalios priežiūros priemonės įgyvendinime modelis.....	61
6 pav. Veiksniai, turintys įtakos minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo sėkmei.....	65

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Delinkventinis nepilnamečių elgesys visuomet buvo laikomas aktualia visuomenės problema, turinčia įtakos bendrai nusikalstamumo situacijai visuomenėje. Ši problema išlieka aktuali ir dabar (Žukauskaitė, 2012). Pasak V. Blažytės ir S. Raižienės (2014), delinkvencija tiesiogiai veikia kriminogeninius procesus valstybėje, kurie formuojasi sutrikdytos paauglių socializacijos pagrindu. Vitkausko nuomone (2010), delinkventų amžius pastaraisiais dešimtmečiais vis jaunėja. Dėl nepilnamečių amžiaus tarpsniui būdingų jų suvokimo ir raidos ypatumų, atskleidžiančių nepilną asmens brandą, jiems taikomos kitokios prevencinės ir baudžiamosios priemonės nei suaugusiems asmenims. Valstybės institucijų teikiamos korekcinės paslaugos, turinčios įtakos vaikų resocializacijai ir jų netinkamo elgesio problemų sprendimui, užkertant kelią mokyklos nelankymui, psichoaktyvių medžiagų vartojimui, nusikalstamai veikai, laikomos tinkamu ir efektyviu nepilnamečių nusikalstamumo problemų sprendimo būdu (Vitkauskas, 2010). Nepilnamečių nusikalstamumas laikomas specifine bendrojo nusikalstamumo dalimi, todėl ir priemonės taikomos ne remiantis bendrąja tvarka, o atsižvelgiant į reiškinio specifinius bruožus. Jaunimo nusikalstamumui ypač didelis dėmesys skiriamas dėl prevencinių priemonių taikymo galimybių ir efektyvumo užkertant kelią tolimesniam nusikalstamumo augimui. V. Indrašienės ir kt. (2011) teigimu, nepilnamečių nusikalstamumas – tai bendro nusikalstamumo rezervas ateityje. Šį požiūrį palaiko ir C. Bjorkenstam ir kt. (2013). Todėl priemonių, galinčių užkirsti kelią šiam nusikalstamumui, įgyvendinimas, yra ypač aktualus realiai sprendžiant nusikalstamumo visuomenėje problemas, įgyvendinant edukacinius ir pagalbos teikimo nusižengti linkusiems vaikams tikslus (Justickaja ir kt., 2015).

Reikšminga data šių priemonių įgyvendinimo pradžios istorijoje galima laikyti 1999 metais pradėtą vykdyti nepilnamečių justicijos reformą. Kitas svarbus žingsnis buvo 2007 metais priimtas Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas bei 2011 metais įsigaliojusios šio įstatymo pataisos (Nikartas ir kt., 2013; Justickaja ir kt., 2015) bei 2016 patvirtintas šio įstatymo atnaujinimas, įsigaliosiantis 2017 09 01 (Valstybės žinios, 2007, Nr. 80-3214).

Vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimas priskiriamas savivaldybėms, kurios yra atsakingos už šių priemonių taikymą. Vis dėlto, G. Babachinaitės (2012) nuomone, nors nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos ir jų gyvenimo sąlygų sutvarkymo srityje Lietuvoje dirba apie 40 vyriausybinių institucijų ir nevyriausybinių organizacijų, jų darbas nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos srityje nepakankamai efektyvus. Todėl aktualu išsiaiškinti minimalios vaiko priežiūros priemonių įgyvendinimo praktinius aspektus ir

problemas, su kuriomis susiduriama taikant šias priemones. Efektyvus problemų sprendimas leidžia užtikrinti delinkventinio vaikų elgesio problemų sprendimo galimybes, mažinant nusikalstamumą ir sudarant prielaidas pozityviai vaiko socializacijai visuomenėje, didinant delinkventinio elgesio prevencijos veiksmingumą.

Ištirtumas. Vaikų ir jaunimo mokyklos nelankymo bei nusikalstamumo problemos atskleistos Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos inicijuoto tyrimo ataskaitoje „Palanki aplinka vaikams ir jaunimui“ (2013). Nepilnamečių grupinio nusikalstamumo prevencijos galimybes taikant minimalios vaiko priežiūros priemones atskleidė R. Ilgūnienės (2014) kokybinis tyrimas. Reikšmingu galima laikyti S. Justickajos ir kt. (2015) atliktus kokybinį ir kiekybinį nepilnamečių justicijos politikos efektyvumo vertinimus. Kokybinis tyrimas atliktas S. Nikarto ir kt. (2013) Vilniaus miesto savivaldybėje, analizuojant trijų tyrimo dalyvių grupių požiūrį į minimalios vaiko priežiūros priemonių įgyvendinimą. Kiekybinis tyrimas atliktas Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo nuostatų įgyvendinimas savivaldybėse: tyrimo ataskaita (2015). V. Blažytės ir S. Raižienės (2014) atliktas tyrimas atskleidžia delinkventinio elgesio paauglių draugystės aspektus. Užsienio autoriai I. Ettekal ir G. W. Ladd (2015) taip pat analizavo draugų įtaką delinkventinio elgesio raiškai. Autorių grupė A. Colak ir kt. (2015) analizavo ankstyvosios intervencijos efektyvumą, įgyvendinant antisocialaus elgesio programas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje ir šių programų metu naudojamas poveikio priemones. C. Bjorkenstam ir kt. (2013) tyrė ryšius tarp delinkventinio elgesio vaikystėje ir polinkio į nusikalstamumą vėlesniame amžiuje. A.U. Bas ir F.S.O. Soysal (2016) atliko kiekybinį tyrimą, aiškinantis aktyvaus ir pasyvaus agresyvumo ryšį su asocialiu elgesiu. C. Tuvblad (2011) ir gausus autorių kolektyvas, kurių tarpe yra ir lietuvių mokslininkės pavardė, atliko duomenų analizę, siekdami išsiaiškinti genetinių ir aplinkos veiksnių įtaką asocialiam elgesiui.

Galima teigti, kad aptarti tyrimai atskleidė delinkventinio elgesio kilmės ir prevencijos reikšmę tiek Lietuvos, tiek ir užsienio šalių mastu. Lietuvoje atlikti atskirų savivaldybių tyrimai atskleidė šių savivaldybių patirtis minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimo srityje ir iš dalies leidžia spręsti apie bendrą situaciją Lietuvoje, tačiau nėra atlikta šios priemonės įgyvendinimo Vilkaviškio rajono savivaldybėje analizė, susitelkiant į savivaldybės specifiką įgyvendinant vaiko minimalios priežiūros priemonę.

Tyrimo problema. Delinkventinis vaikų elgesys vertinamas kaip visuomenės moralės atspindys. Vis jaunėjantis delinkventų amžius verčia susirūpinti delinkventinio elgesio prevencija. Viena iš prevencinių priemonių yra taikoma minimali vaiko priežiūra, kurios pagrindinis tikslas yra padėti vaikams pasiekti teigiamų elgesio pokyčių ir ugdyti(s)

atsparumą neigiamai socialinei aplinkai, padėti pasiruošti savarankiškam gyvenimui, teikiant kvalifikuotą švietimo ir kitą pagalbą. Vis dėlto, nustatyta, kad vaiko minimalios priežiūros priemonių sistemoje išvelgiama visa grupė nedarnių bruožų. Aptariant problemas K. Vitkauskas (2010), S. Nikartas ir kt. (2013); Vaiko minimalios priežiūros priemonės Lietuvoje: prielaidos, situacija ir įgyvendinimo problemos (2013); S. Justickaja ir kt. (2015) pabrėžia vaiko gerovės komisijos veiklos ribotumą, žmogiškųjų išteklių trūkumą, nenuoseklų darbo su vaiku organizavimą, minimalią vaiko priežiūros priemonę įgyvendinančių institucijų bendradarbiavimo nebuvimą. Vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo analizė svarbi šių trūkumų nustatymui ir tobulinimo galimybių numatymui.

Tyrimo klausimas: kaip įgyvendinama minimalios vaiko priežiūros priemonė Vilkaviškio savivaldybėje?

Tyrimo objektas: minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimas.

Tyrimo tikslas: išanalizuoti vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo teorinius ir praktinius aspektus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apibūdinti vaikų delinkventinio elgesio sampratą ir pagrindinius raiškos bruožus.
2. Aptarti delinkventinio elgesio atsiradimą skatinančius veiksnius ir pagrindines formas.
3. Atskleisti minimalios vaiko priežiūros priemonės teisinį reglamentavimą, įgyvendinamas priemones ir problemas.
4. Ištirti praktinius minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimo aspektus Vilkaviškio savivaldybėje.
5. Atskleisti minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimo tobulinimo galimybes Vilkaviškio savivaldybėje.

Tyrimo metodai:

Teoriniai: teisinės ir mokslinės literatūros analizė.

Empiriniai: kokybinis tyrimas, pusiau struktūruotas interviu, tyrimo duomenų kontent analizė.

Tyrimo imtis: 10 tyrimo dalyvių: savivaldybės vaiko gerovės komisijos narių, atsakingų už minimalios vaiko priežiūros priemonių skyrimą, vaiko teisių apsaugos specialistų bei mokyklų vaiko gerovės komisijos narių. Taikoma tikslinė atranka.

SAVOKŲ ŽODYNAS

Delinkventinis elgesys - smulkūs nusižengimai, moralinių elgesio normų pažeidimai, kurie nesukelia didelio pavojaus ir nepadaro didelės žalos (Žukauskienė, 2006, p. 37).

Specialistas – psichologo, socialinio pedagogo, socialinio darbuotojo ar kitą atitinkamą kvalifikaciją turintis asmuo, teikiantis pagalbą vaikui (Valstybės žinios, 2007, Nr. 80-3214).

Vaikas – asmuo, neturintis 18 metų, išskyrus atvejus, kai įstatymų nustatyta kitaip (Valstybės žinios, 2007, Nr. 80-3214).

Vaiko minimalios priežiūros priemonė - vaikui taikomas įpareigojimas, kurį vykdant vaikui teikiama švietimo pagalba, dienos socialinės priežiūros ir kitos paslaugos neatskiriant vaiko nuo jo atstovų pagal įstatymą (Valstybės žinios, 2007, Nr. 80-3214).

Vaiko minimalios priežiūros priemonę vykdomasis asmuo – fizinis arba juridinis asmuo, šio įstatymo ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka vykdomasis vaikui paskirtą minimalios priežiūros priemonę (Valstybės žinios, 2007, Nr. 80-3214).

Vaiko vidutinės priežiūros priemonė – vaikui taikomas įpareigojimas, kurį vykdant vaikas yra ugdomas, prižiūrimas, jam teikiama švietimo pagalba ir kitos paslaugos vaikų socializacijos centre (Valstybės žinios, 2007, Nr. 80-3214).

Vaikų dienos centras - tai socialinių paslaugų įstaiga, kurios paskirtis yra teikti dienos globos, užimtumo, laisvalaikio organizavimo bei kitas paslaugas vaikams, tuo pačiu gerinant ir probleminių bei mažas pajamas gaunančių šeimų gyvenimo kokybę siekiant normalizuoti jų (santykius su socialine aplinka) funkcijas (Žalimienė, 2003, p. 156).

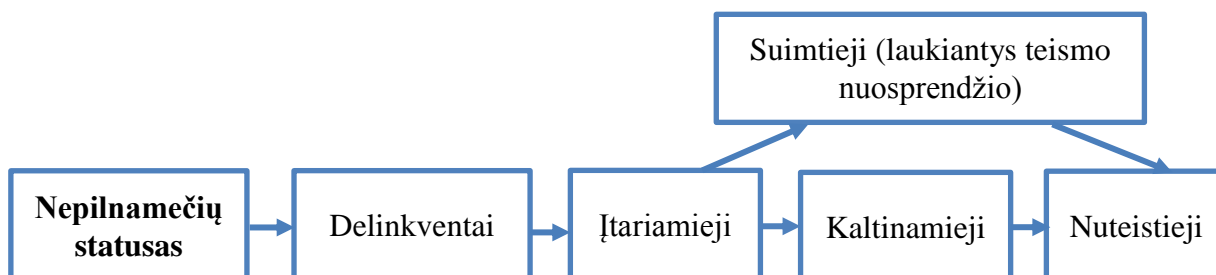
1. MINIMALIOS VAIKO PRIEŽIŪROS PRIEMONĖS ĮGYVENDINIMO AKTUALUMAS SPRENDŽIANT DELINKVENTINIO VAIKŲ ELGESIO PROBLEMAS

1.1. Delinkventinio vaikų elgesio samprata ir formavimosi bruožai

Netinkamas vaikų elgesys kelia problemų įvairiose vaikų supančiose aplinkose – šeimoje, mokykloje, visuomenėje. S. Justickaja ir kt. (2015), remdamiesi T. Bernard, nurodo, kad jaunimo delinkvencijos terminas atsirado jau daugiau nei prieš 200 metų. Terminas pirmą kartą aptiktas 1816 metų ataskaitoje apie Londono gyventojus. Delinkvencijos teorijos, pasak E. Vileikienės (2005, 2007), pradėtos analizuoti XX amžiaus šeštajame-septintajame dešimtmėčiais. Šis laikotarpis ypač svarbus paauglių elgesio sutrikimų analizei ir valdymui.

Aptariant delinkventinio elgesio sąvoką, N. Umbrasienė ir L. Narkauskaitė (2010) pažymi, kad tokio pobūdžio elgesys laikomas „netoleruotinu, pažeidžiančiu socialines normas. Taip besielgiantiems vaikams būdingas nuolatinis socialinių normų nesilaikymas, tapęs jiems priimtinu ir įprastu“ (Blažytė ir Raižienė, 2014). L. Jovaiša (2007) delinkventinį elgesį glaustai apibūdina kaip „jaunimo polinkį nusikalsti“ (Jovaiša, 2007, p. 52). Dažniausiai, pasak Jovaišos, nusikalsta 15-16 metų paaugliai, nors polinkis į delinkvenciją pradeda vystytis jau 8-10 metais. Pamažu besivystydamas delinkventinis elgesys keičia asmens vertybines nuostatas, sukuriama antisocialaus elgesio modelis, išmokstama nusikaltimų technikos. Asmuo pradeda pateisinti savo elgesį, atmeta visus draudimus, nesilaiko įstatymų. R. Žukauskienė (2006), analizuodama nusikalstamo elgesio prigimtį, delinkventinį elgesį apibrėžia kaip „smulkius nusizengimus, moralinių elgesio normų pažeidimus, kurie nesukelia didelio pavojaus ir nepadaro didelės žalos“ (Žukauskienė, 2006, p. 37). Šiam elgesiui būdingas psichologinis polinkis arba tendencija pažeisti egzistuojančias elgesio normas. Taip besielgiantys vaikai, t.y. delinkventai, yra padidintos rizikos grupėje esantys vaikai ir paaugliai, kuriems taikomos visuomenės poveikio priemonės (pvz.: minimalios ir vidutinės priežiūros priemonės). A. Gavėnaitė (2003) remdamasi B. Kerner (1998), vadovaujasi tokiu delinkvencijos apibrėžimu: „tai teisinių ir socialinių normų pažeidimai, kuriuos daro nepilnamečiai/paaugliai. Šių jaunuolių veikų negalima prilyginti nusikalstamoms, kurias daro suaugusieji, nes tokie pažeidimai byloja apie asmenybės nebrandumą, o ne polinkį nusikalstamam elgesiui“ (Gavėnaitė, 2003, p. 104). Sprendžiant iš visų pateiktų delinkventinio elgesio apibrėžimų, galima teigti, kad delinkventinis elgesys siejamas su vaikystės amžiaus tarpsniu, nebrandumu, lengvabūdiškumu ir vykdomų veiklų nepavojingumu, tačiau S. Justickajos ir kt. (2015) teigimu, delinkvencija – tai „ne tik potencialios kriminalinės karjeros užuomazga, bet ir savita bendro nusikalstamumo pradžia,

potencialus jo rezervas ir prognozės modelis ateičiai“ (Justickaja ir kt., 2015, p. 9). Jo apraiškos suprantamos kaip įspėjimas apie galimą nusikalstamo elgesio stiprėjimą, signalas, kad reikalingas papildomas dėmesys ir prevencinės priemonės, užkertant kelią sunkesnėms netinkamo elgesio formoms (žr. 1 pav.).

1 pav. Delinkventinio elgesio vystymasis (sudaryta autorės pagal A. Vileikienę, 2007, p. 19)

Pateikta schema atskleidžia, kaip delinkventinis elgesys nuosekliai vystosi nuo delinkventinio elgesio formos iki nepilnamečių nusikalstamumo ir baudžiamosios atsakomybės. Delinkventinio elgesio laipsnišką vystymąsi pabrėžia lietuvių autoriai R. Žukauskienė (2006) bei L. Jovaiša (2007), taip pat užsienio autoriai I. Ettekal ir G.W. Ladd (2015). A. Gavėnaitė (2003) ir E. Vileikienė (2005) remiasi D. Matzos (1964) mintimis, kuris atkreipia dėmesį į tai, kad delinkventiško elgesio paaugliai nedaug kuo skiriasi nuo normaliai besielgiančių jaunuolių, ir kad tik palyginti nedidelė dalis nepilnamečių tampa suaugusiais nusikaltėliais. Todėl galima sakyti, kad delinkventinis elgesys yra tarsi „išaugamas“. Tai atspindi ir A.Vileikienės (2007) pateikiamas delinkventinio elgesio apibrėžimas, pabrėžiantis šiam elgesiui būdingą nebrandumą. Tikėtina, kad drauge su asmens branda ateina ir kitoms elgesio suvokimas, lemiantis elgesio pokyčius. Vadovaujantis tokia nuostata galima daryti prielaidą, kad „delinkvencija – laikinas reiškinys, būdingas paaugliams, kuriems reikia įtvirtinti savo statusą grupėje, o taip pat – įrodyti savo vyriškumą“ (Vileikienė, 2005, p. 102). J. Žukauskaitė (2012) taip pat pabrėžia, kad dažnai delinkvencija laikytina socialinio prisitaikymo sunkumų dalis, būdinga paauglystei. Vis dėlto, tam, kad šis elgesys netaptų nuolatine elgesio norma, būtinos prevencinės priemonės, koreguojančios nepilnamečių elgesį ir neleidžiančios delinkventiniam elgesiui tapti elgesio norma bei peraugti į sunkesnes nusikalstamas veikas.

H. Ginner How ir A.C. Smedler (2011) nuomone, delinkventinis vaikų elgesys pasižymi tam tikra specifika. Nepaisant to, kad šis elgesys iš tiesų yra nusikalstamas, tačiau taip besielgiantys vaikai dėl savo amžiaus negali būti baudžiami laikantis tų pačių įstatymų ir taisyklių kaip suaugusieji. Todėl teisėsaugai iškyla nemažai sunkumų sprendžiant vaikų delinkventinio elgesio problemas ir taikant šio elgesio prevencijai tinkančias priemones.

Apibendrinant galima teigti, kad delinkventinis elgesys apibrėžiamas kaip polinkis nusikalsti, nusižengti priimtoms normoms ir įstatymams. Šis elgesys neatsiranda netikėtai, jis vystosi pamažu, keičiantis asmens vertybinėms nuostatoms, požiūriui į dorą, moralę ir teisėtą elgesį. Nors atskirais atvejais delinkventinio elgesio apraiškos gali būti vertinamos kaip epizodiniai raidos bruožai, tačiau nekoreguojamas delinkventinis elgesys gali peraugti į nusikalstamą veiką.

1.2. Delinkventinio vaikų elgesio formavimąsi skatinantys veiksniai

Delinkventinio elgesio prigimtis, jį formuojantys veiksniai leidžia tikslingiau numatyti prevencines priemones. Norint keisti netinkamą vaikų elgesį, labai svarbu išsiaiškinti tokio elgesio priežastis. Tam, kad darbas būtų efektyvus, reikia sukaupti kuo daugiau informacijos apie tokių vaikų gyvenimo sąlygas ir šeimos gyvenimo aplinkybes. D.M. Day ir kt. (2013) teigia, kad susidomėjimas delinkventinį elgesį formuojančiais veiksniais atsirado prieš dvidešimtį metų. Tuomet buvo pradėta aiškinti priežastis, kodėl kai kurie vaikai ir jaunuoliai turi polinkį į agresyvų ir delinkventinį elgesį. Pasak A. Acaus ir L. Kraniausko (2007), žmonės yra taisykles kuriantys ir jas laužantys individai. N. Umbrasienės ir L. Narkauskaitės (2010) nuomone, delinkventinis elgesys visų pirma yra socialinio deficito išraiška. Dažnai tokie jaunuoliai charakterizuojami kaip nedrausmingi, nemandagūs, įžūlūs su suaugusiais, nes namuose nėra išmokę deramai elgtis. Jie linkę apgaudinėti, išsigalvoti nebūtų dalykų, kad išsisuktų nuo bausmės arba sukeltų gailėstį ir užuojautą, gautų vienokios ar kitokios naudos. Jie gali meluoti, norėdami nuslėpti šeimos problemas, pateisinti savo tėvų netikusį elgesį, norėdami patys išsisukti nuo bausmės ir pan. (Leliūgienė, 2003; Kviessienė, 2003, 2005). Paprastai delinkventinio elgesio vaikai gerai orientuojasi įvairiose socialinėse situacijose, yra apskrūs, aktyvūs, sugeba numatyti, kaip galima sukelti suaugusiųjų gailėstį ir užuojautą, išprašyti pinigų ar gauti kokios nors naudos, tačiau jiems būdingas interesų siaurumas. Pagrindinė vertybė gyvenime, jų požiūriu, yra pinigai, todėl visos jų pastangos ir mintys nukreiptos į tai, kaip ir iš kur jų gauti. Visa tai yra tam tikrų vidinių bei išorinių veiksnių įtakos pasekmė. Kaip pastebi K. Meilius (2004) „žmogaus elgseną nulemia ir individualūs psichopatologiniai faktoriai, kurie žmogų padaro ypač pažeidžiamą, ir aplinkos faktoriai, kurie, kaip antai šeima, kaimynystė, organizuotų grupių buvimas, užimtumas ir t.t., gali skatinti integruotis ir stimuliuoti žmogų ne tik teigiamai, bet ir negatyviai. Tuomet ar vien prasižengėlis yra dėl visko kaltas?“ (Meilius, 2004, p. 17). Todėl veiksnių, turinčių įtakos delinkventinio elgesio atsiradimui, analizė svarbi eliminuojant pačius veiksnius ir tokiu būdu mažinant delinkventinio elgesio riziką.

Delinkventinio elgesio prigimtį aiškina keletas mokslinių teorijų, kurios ypač aktualizuotos XX amžiaus viduryje. Tai – socialinės ekologijos teorija, įtampos teorija, socialinio išmokymo teorija, socialinės kontrolės teorija, etikečių klijavimo, socialinio konstravimo ir konflikto teorijos (Blažytė ir Raižienė, 2014). E. Vileikienė (2007) šias teorijas skirsto į tris pagrindines grupes, pagal jų įtaką prevencinei veiklai (žr. 1 priedą). Socialinės kontrolės teorija teigia, kad individai paklūsta arba nukrypsta nuo socialinių normų dėl prisirišimo, įsipareigojimo, įsitraukimo ir tikėjimo. Ypač svarbiu laikomas prisirišimas, dėl kurio elgesys tampa labiau suvaržytas ir lieka mažiau galimybių įsitraukti į delinkventinę veiklą. Tam tikrų sąsajų su socialinės kontrolės teorija turi ir socialinio išmokymo teorija, kurią E. Vileikienė (2007) priskiria tai pačiai teorijų grupei. Vadovaujantis šiomis teorijomis, analizuojant delinkventinio elgesio prigimtį, ji lemiančius veiksnius, ypač aktualus šeimos, kaip pagrindinio prisirišimo objekto, tuo pačiu tampančio ir socialinio išmokymo veiksnio, vaidmuo. Šiuo požiūriu bus remiamasi teorinės ir empirinės analizės metu. Taip pat išskiriami asmeniniai bruožai, mokyklos aplinka, draugų įtaka ir visuomenės daroma įtaka (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Rizikos nusikalsti ir apsauginiai veiksniai
(Nepilnamečių justicija Lietuvoje: teorija ir praktika, 2007, p. 176)

Sritis	Rizikos veiksniai		Apsauginiai veiksniai
	<i>Ankstyvoji pradžia (6-11 metų)</i>	<i>Vėlyvoji pradžia (12-14 metų)</i>	
Individas	Nusikalstamos veikos atlikimas Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas Vyriška lytis Agresija Psichologinė būseną: hiperaktyvumas Probleminis elgesys Smurto žiūrėjimas per TV Žemas IQ Asocialios nuostatos, įsitikinimai Nesąžiningumas	Nusikalstamos veikos atlikimas Psichologinė būseną: nerimastingumas, dėmesio koncentracijos sutrikimai Polinkis rizikuoti Agresija Vyriška lytis Fizinis smurtas Asocialios nuostatos, įsitikinimai Nusikaltimai prieš asmenį Probleminis elgesys Žemas IQ Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas	Neigiamas požiūris į nusikalstamą elgesį Aukštas IQ Moteriška lytis Pozityvi socialinė orientacija Sankcijų už nusižengimus patirtis
Šeima	Problemiški tėvų ir vaikų santykiai Asocialūs tėvai Apleistumas ir nepriežiūra Namų praradimas: atskyrimas nuo tėvų Žemas socioekonominis statusas/skurdas Kitos sąlygos	Problemiški tėvų ir vaikų santykiai Mažas tėvų įsitraukimas į vaiko auklėjimą Asocialūs tėvai Apleistumas ir nepriežiūra Namų praradimas Žemas socioekonominis statusas/skurdas Kitos sąlygos Konfliktai šeimoje	Šilti palaikantys santykiai su tėvais arba kitais suaugusiais Pozityvus bendraamžių vertinimas iš tėvų pusės Tėvų priežiūra
Mokykla	Menki pasiekimai Mokyklos nelankymas	Menki pasiekimai Mokyklos nelankymas	Mokyklos lankymas Įsitraukimas į tradicines veiklas

Bendraamžiai	Silpni socialiniai ryšiai Asocialūs bendraamžiai	Silpni socialiniai ryšiai Asocialūs bendraamžiai Narystė nusikalstamoje grupėje	Draugai, įtraukiantys į visuotinėms priimtinas veiklas
Visuomenė		Nusikalstamumas, narkotikai kaimynystėje Kaimynystės dezorganizacija	

Daugelio autorių (Jovaiša, 2007; Kvieskienė, 2003, 2005) teigimu, delinkventinio elgesio formavimuisi ir jo raiškai svarbios ir asmeninės vaiko savybės. Vaikui būdingos dėmesio trūkumo, hiperaktyvumo problemos, pasireiškiančios dėmesio koncentravimo sunkumais, neatidumu, impulsyvumu, padidėjusiu jautrumu, kantrybės neturėjimu, išsiblaškymu, gali prognozuoti vaiko smurtinio elgesio pasireiškimą ateityje. Taip pat svarbios ir vertybinės asmens nuostatos. Asocialios nuostatos, kai žmogus asocialų elgesį apibūdina kaip gerą ir tinkamą (pozityvus apibūdinimas) arba kaip pateisinamą (neutralus apibūdinimas), o ne kaip blogą ir nepageidautiną (negatyvus apibūdinimas), tuo labiau tikėtina, kad jis ir elgsis asocialiai (Nepilnamečių justicija Lietuvoje: teorija ir praktika, 2007; Ginner How ir Smedler, 2011). Nesąžiningumas, smurtą palaikantis požiūris ir priešiškas policijos pareigūnų atžvilgiu yra susiję su vėlesniu smurtiniu elgesiu. C. Tuvblad ir kt. (2011) įrodė ir genetinių faktorių įtaką delinkventinio elgesio raiškai.

E. Vileikienė (2005) atlikto tyrimo metu, nustatė, kad daugiau nei pusė delinkventiškų paauglių gyveno panašiose sąlygose ir turėjo panašių problemų: “gyveno nepilnose šeimose, kuriose santykiai su tėvais nebuvo pakankamai artimi, turėjo problemų mokykloje, bėgo iš pamokų, vartojo alkoholį, rūkė, buvo padarę (paprastai su bendraamžiais) du ir daugiau teisės pažeidimų, linkę smurtauti prieš bendraamžius ir jaunesnius“ (Vileikienė, 2005, p. 109). Dauguma nusikalsti linkusių vaikų dažniausiai yra iš tų šeimų, kurios patiria stiprų stresą ir yra nestabilios. Skurdas, tėvų psichopatologija ar kriminalinis elgesys, skyrybos, tarpusavio konfliktai – visa tai yra šeimos veiksniai, susiję su vaikų elgesio sutrikimais (Kvieskienė, 2003, 2005). Sudėtinga situacija šeimoje apsunkina vaikų socializaciją. Nestabiliose, stresą patiriančiose šeimose pasireiškusi tokia vaiko savybė kaip impulsyvumas, sutrinka vaiko ir tėvų bendravimas. Z. Bajoriūnas (2004), aiškindamas veiksmus, neigiamai veikiančius vaiką šeimoje nustatė, kad pavojingiausi yra nenormalūs tėvų tarpusavio bei vaiko ir tėvų (ypač motinos) santykiai, nepasitikėjimas tėvais, šeimos irimas, klaidingas tėvų auklėjimo požiūris. A. Vileikienė (2005) pabrėžia, kad nuo to, kaip nepilnamečiai bendrauja šeimoje, kaip jie prisirišę prie tėvų, mokyklos ir bendraamžių, priklauso jų socialinis sąmoningumas ir tai, kaip bus priimamos socialinės normos.

Delinkventinis elgesys dažniausiai yra paauglystės problema. Šiame amžiaus tarpsnyje išauga bendraamžių ir jų grupės įtaka. Atstūmimas ir izoliacija bendraamžių grupėje turi

reikšmės socializacijos proceso paauglystėje defektų atsiradimui (Kvieskienė, 2003, 2005). Dėl priklausymo socialinėms grupėms ir netinkamo draugų pasirinkimo neretai pradedama vartoti narkotines medžiagas, išitraukiama į nusikalstamas veikas (Jaunimo nusikalstamas elgesys: nukentėjusieji ir kaltininkai, 2002; Ginner How ir Smedler, 2011). Bendraamžių įtaką 13-14 metų amžiaus laikotarpiu patvirtino ir C. Tuvblad ir kt. (2011) atliktas longitudinalinis tyrimas.

G. Kvieskienė (2003, 2005, 2007) pabrėžia ir socialinės vaiko aplinkos – mokyklos ir visuomenės įtaką delinkventinio elgesio raiškai. Nesėkmės ir neigiamų vertinimų dominavimas mokykloje skatina neigiamas vaiko nuostatas ir delinkventinio elgesio atsiradimą. Taip pat aktuali ir masinių informacijos priemonių propaguojama prievarta bei smurtas.

Apibendrinant galima teigti, kad delinkventinis elgesys – tai smulkūs nusižengimai teisinėms normoms, kuriuos atlikti gali paskatinti asmeninės savybės (požiūris į smurtą, hiperaktyvumas, emocinis nestabilumas ir kt.), šeimos aplinkos veiksniai (tėvų nusikalstamumas, alkoholio vartojimas, problemiški santykiai ir kt.), bendraamžių įtaka (priklausymas įvairioms grupėms, pasidavimas neigiamai įtakai) bei su visuomene ir supančia aplinka susiję rizikos veiksniai.

1.3. Delinkventinio vaikų elgesio rūšys ir paplitimas Lietuvoje

Delinkventinis elgesys pasireiškia įvairiais poelgiais, atsiskleidžia skirtingomis formomis. Priklausomai nuo šio elgesio formų, gali skirtis ir minimalios priežiūros priemonės, taikomos tokio elgesio korekcijai.

S. Nikartas ir kt. (2013), remdamiesi Lietuvos įstatymų nustatytais pažeidimų apibrėžimais, išskiria penkias pagrindines delinkventinio vaikų elgesio rūšis: nusikaltimus, baudžiamuosius nusižengimus, administracinius teisės pažeidimus, nuolatinį nesimokymą pagal privalomojo švietimo programas ar mokyklos nelankymą bei elgesį, darantį žalą ar keliantį pavojų pačiam vaikui ar aplinkiniams.

Teisės pažeidimai. Pirmosios trys delinkventinio vaikų elgesio rūšys gali būti teisiškai reglamentuojamos, todėl šiame darbe bus aptariamos kaip viena elgesio rūšis. Šių elgesio formų įvairovę ir paplitimą ypač vaizdžiai iliustruoja 2002 m. (Jaunimo nusikalstamas elgesys: nukentėjusieji ir kaltininkai, 2004), 2006 m. (Vileikienė, 2007) ir 2013 m. (Justickaja ir kt., 2015) atlikti tyrimai. Duomenis papildė L. Rupšienės (2000), B. Kairienės (2004), V. Targamadzės (2005), A. Valeikienės (2005), Nepilnamečių justicija Lietuvoje: teorija ir

praktika (2007), N. Umbrasienės ir L. Narkauskaitės (2010), Nikarto ir kt. (2013) lietuvių autorių atliktų tyrimų pagrindu pateikiama informacija.

Siekiant išsiaiškinti delinkventinio elgesio paplitimą jaunimo tarpe, šio elgesio ypatumus, 2002 m. buvo organizuota darbo grupė, kurios atliekamo tyrimo metu buvo apklausiami mokiniai (Jaunimo nusikalstamas elgesys: nukentėjusieji ir kaltininkai, 2004). Viena iš svarbiausių tyrimo anketos dalių buvo klausimai, susiję su pačių respondentų padarytais delinkventiniais veiksmais. Ataskaitoje buvo nagrinėjamas jaunimo delinkventinis elgesys per visą jų gyvenimą. Vertinant tyrimo metu gautus duomenis galima spręsti apie tai, kiek realiai jaunuolių yra linkę daryti ir daro įvairius teisės pažeidimus, o ne kiek jų yra registruojama, kadangi šie skaičiai gali būti labai skirtingi. Tyrimo kontekste iš nurodytų neleistinių veiksmy svarbiausi yra smurtiniai nusikaltimai. Tai yra, tokie nusikaltimai, kurių metu yra naudojamas smurtas ar grasinama jį panaudoti. Prie tokių nusikaltimų priskirtinas kito žmogaus mušimas ir sužeidimas, grasinimas kitam žmogui ginklu, vertimas kitą žmogų ką nors padaryti už tai žadant jo neprimušti bei atėmimas jėga ko nors iš kito (Jaunimo nusikalstamas elgesys: nukentėjusieji ir kaltininkai, 2004). Tenka pripažinti, jog kito asmens mušimas ir jo sužeidimas yra pakankamai paplitęs respondentų tarpe – daugiau negu penktadalis iš jų yra mušę kitą žmogų ar jį sužeidę. Vertinant kitus neleistinius veiksmus pažymėtina, jog beveik visi jaunuoliai yra bent kartą važiavę autobusu, troleibusu ar traukiniu be bilieto. Tokių pažeidėjų buvo net 88,1 proc. visų respondentų (Jaunimo nusikalstamas elgesys: nukentėjusieji ir kaltininkai, 2004). Tai patvirtina faktą, kad kontrolės sistema viešajame transporte yra silpna ir galimybių važiuoti be bilieto yra pakankamai daug. Nemažai jaunuolių (kas penktas) yra neleistinai piešę grafiti piešinius ant sienos bei darę tokius smulkius chuliganiškus pažeidimus kaip tyčinis lango išdaužimas, taksofono būdelės sugadinimas, žibinto gatvėje sudaužymas ir panašius pažeidimus (12,6 proc. respondentų). Vienas iš dažniausiai pasitaikančių teisės pažeidimų respondentų tarpe – automobilio, motociklo ar mopedo vairavimas neturint vairuotojo pažymėjimo. Tokiu būdu vairuoti transporto priemones yra tekę 29,8 proc. moksleivių. Kiti neleistiniai veiksmai (išskyrus vagystes iš parduotuvės) nėra tokie paplitę moksleivių tarpe. Paaiškėjo, kad tik 6,8 proc. tyrime dalyvavusių moksleivių nėra padarę teisės pažeidimų (Jaunimo nusikalstamas elgesys: nukentėjusieji ir kaltininkai, 2004). Tyrimo duomenys buvo analizuojami ir atmetant važiavimą be bilieto, kadangi šių atvejų gausa kiek iškreipė duomenų tikslumą. Tokiu atveju 46,1 proc. respondentų nėra padarę teisės pažeidimų. Tyrimo rezultatų analizė atskleidė, kad apie 50 tūkstančių 14 – 15 metų nepilnamečių per savo gyvenimą yra padarę kokį nors teisės pažeidimą (išskyrus važiavimą viešuoju transportu be bilieto). Taip pat nustatyta, kad dažniausiai teisės normas pažeisti yra linkę vaikinai, merginoms tai nėra taip būdinga.

E. Vileikienė (2007) 2006-aisiais metais atlikto tyrimo metu nustatė dėsningumą, kad kuo daugiau nepilnamečiai yra padarę teisės pažeidimų, tuo dažniau jie „bėga iš pamokų, rūko, vartoja alkoholinius gėrimus, lošia iš pinigų, paslapčia ima iš tėvų pinigus, bėga iš namų ir vartoja narkotikus“ (Vileikienė, 2007, p. 109). Iš šių išvadų galima spręsti, kad susiklosčius nepalankioms sąlygoms, delinkventinis elgesys yra linkęs progresuoti ir turi grandininį pobūdį, kai vienos pasekmės iššaukia kitas. Leidinyje „Nepilnamečių justicija Lietuvoje: teorija ir praktika“ (2007) nurodomi tokie prasižengusiųjų motyvai, bandant pateisinti savo elgesį: „atsakomybės neigimas (kiti paskatino, buvau girtas, esu vargšas, turėjau sunkią vaikystę); žalos neigimas (nieko iš tiesų nepadariau blogo, beveik nepakenčiau); aukos neigimas (auka to nusipelnė, išprovokavo); įstatymų ir jų saugotojų smerkimas (dėmesio koncentravimas į procedūrinę „neteisybę“); noras kreiptis į aukštesnes instancijas (ieškoti teisybės dėl įvykusio „nesusipratimo““ (Nepilnamečių justicija Lietuvoje: teorija ir praktika, 2007, p. 139).

2015 m. S. Justickajos ir kt. atliktas tyrimas atskleidė, kad daugiau nei ketvirtadalis moksleivių (26,6 proc.) per visą gyvenimą yra padarę nusikalstamą veiką, kuri turėjo „tiesioginių padarinių gyvam subjektui, t.y. žmogui ar gyvūnui (tai – sužalojimai, žiaurus elgesys ir vagystės) arba ta veika buvo susijusi su ketinimu sukelti tokią žalą (šiems ketinimams priskiriamas grasinimas, ginklo nešiojimas ar panaudojimas) ir pan.“ (Justickaja ir kt., 2015, p. 114). Taigi, lyginant su 2002-ųjų metų tyrimo duomenimis (Jaunimo nusikalstamas elgesys: nukentėjusieji ir kaltininkai, 2004), šios rūšies nusikaltimų yra šiek tiek sumažėję. Naujausiame (2015 m.) S. Justickajos ir kt. atliktame tyrime „Jaunimo delinkventinis elgesys ir nepilnamečių justicijos politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai“ tyrime pažymima, kad pastaruoju metu pakito nusikalstamumo formos ir populiariausiu nusikaltimu tapo nelegalus muzikos ir filmų parsisiuntimas iš interneto. Taigi, vis labiau tobulėjančios ir plintančios technologijos lemia ir naujų delinkvencijos formų vystymąsi. Taip pat dažnai piešiama „grafitti“ ir vagiama iš parduotuvių (per visą gyvenimą tokių atvejų yra pasitaikę 10,6 proc. vaikų) (Justickaja ir kt., 2015).

Nesimokymas ir mokyklos nelankymas gali būti laikomas viena švelniausių delinkventinio elgesio formų. Vis dėlto prasti mokymosi rezultatai mokykloje taip pat gali vesti prie delinkvencijos. Dėl mokymosi sunkumų ir žemų mokymosi rezultatų smunka mokymosi motyvacija ir atsiranda nenoras lankyti mokyklą. Mokyklos nelankymas tampa nuolatine elgesio problema, kyla problemų bendraujant su mokytojais, visa tai išauga į delinkventinį elgesį. Mokyklos nelankantis mokinys apibrėžiamas kaip „įregistruotas mokinių registre vaikas, kurio deklaruota gyvenamoji vieta yra atitinkamoje savivaldybėje, arba vaikas, įrašytas į gyvenamosios vietos neturinčių asmenų apskaitą pagal savivaldybę, kurioje

gyvena, tačiau per mėnesį be pateisinamos priežasties neatvykęs į mokyklą, praleido daugiau kaip pusę pamokų ar ugdymui skirtų valandų“ (Anksti paliekantys mokyklą: situacija Lietuvoje, 2013, p. 2).

V. Targamadžė (2005) pabrėžia, kad dažniausiai pamokos praleidinėjamos ir nesimokoma pagrindinėje mokykloje. Leidinyje „Nepilnamečių justicija Lietuvoje: teorija ir praktika“ (2007) pamokų nelankymas, narkotinių medžiagų bei alkoholio vartojimas, nesimokymas vadinami vienu bendru pavadinimu – statuso pažeidimais. Šie pažeidimai iš kitų pažeidimų tarpo išsiskiria tuo, kad yra būdingi tik vaikams. Suaugę asmenys, atlikdami tokius pačius poelgius, dažniausiai nelaikomi pažeidėjais. Aktyvaus nenoro mokytis esminis požymis – pamokų praleidinėjimas. Lietuvos valstybinėje švietimo 2013-2022 metų strategijoje iškeliamas tikslas užtikrinti deramą švietimo prieinamumą ir lygias galimybes, maksimaliai plėtoti vaikų ir jaunimo švietimo aprėptį.

Mokymasis — pagrindinė mokinio veikla, sąlygojanti pilnavertį asmenybės vystymąsi. Sėkmingas mokymasis siejamas su pozityviu savimonės, savęs suvokimo ir priėmimo ir kitų asmenybės darinių formavimusi. Nuolat mokykloje patiriantis nesėkmę mokinys dažnai netenka noro mokytis, silpnėja jo mokymosi motyvacija, o tai neigiamai atsiliepia jo tolimesniai gyvenimui. Kaip liudija M. Barkauskaitė (2003, 2004), L. Rupšienė (2000), G. Navaitis (2007), V. Indrašienė ir V. Suboč (2010), mokymosi motyvacijos problema dažniausiai išryškėja paauglystės periode, o pradinės užuomazgos pradeda formotis jau vaikų darželyje. Švietimo ir mokslo ministerijos tiriamojo darbo, kuriam vadovavo M. Barkauskaitė, „Nesėkmingo mokymosi mastai ir priežastys“ (2003) ataskaitoje teigiama, kad ankstyvosios nenoro mokytis priežastys pradeda formotis vaikystėje ir vėliau nulemti mokinių nenorą mokytis, o vėliau ir mokyklos nelankymą. Nenorą mokytis lemia šeima, mokykla bei socialinė aplinka (Barkauskaitė ir Rodzevičiūtė, 2004). Tyrimais nustatyta (Dereškevičius Rimkevičienė, Targamadžė, 2000; Rupšienė, 2000, Vaikų psichologinis konsultavimas, 2008), kad nuolatinės nesėkmės ir psichologinis diskomfortas mokykloje anksti sutrikdo šių vaikų mokymosi motyvaciją. Vieni iš jų ima bėgti iš mokyklos, kiti tampa agresyvūs mokytojų ir bendraklasių atžvilgiu, dar kiti užsisklendžia savyje, kai kuriems pradeda formotis neurotiniai bruožai. Nenoras mokytis - svarbi pamokų praleidimo, antramečiavimo, mokyklos nelankymo ir pašalinimo iš mokyklos priežastis. Mokymosi motyvacijos moksleiviams dažniausiai trūksta dėl priežasčių, susijusių su asmeninėmis moksleivio savybėmis bei patirtimi, individualiais mokymosi sunkumais, neigiamu mokytojų požiūriu į moksleivį, sumažėjusiu pasitikėjimu savo jėgomis ir kt. Dalis moksleivių vengia mokyklos dėl vis dar pernelyg akademiško, nepatrauklaus ugdymo proceso, kurio turinys ir metodai ne visada atitinka amžiaus tarpsnių reikalavimus. Nemažai moksleivių dėl nuolatinų

mokymosi nesėkmių, jų orumą žeidžiančios vertinimo sistemos jaučia mokyklos baimę (Indrašienė ir Suboč, 2009; 2010).

Mokslinėje literatūroje išskiriamos kelios pagrindinės nenoro mokytis formos: epizodinis nenoras mokytis, latentinis, aktyvus ir konfliktiškas (Rupšienė, 2000; Dereškevičius ir kt., 2000; Dereškevičius, 2001; Civinskas ir kt., 2006; Indrašienė ir Suboč, 2009). Nurodytos nenoro mokytis formos pasižymi laipsnišku stiprėjimu – nuo silpniausios nenoro mokytis išraiškos per epizodinį nenorą ir iki stipriausios – per konfliktišką nenorą, pasireiškiantį aktyviu priešinimusi. Epizodinis nenoras dažniausiai sunkiai pastebimas. Neretai nei tėvai, nei mokytojai jo pernelyg neakcentuoja. Latentinis nenoras mokytis pasireiškia kur kas aktyviau – moksleivis gali reikšti neigiamas emocijas mokymosi atžvilgiu, ignoruoti tėvų ir mokytojų pastabas, privalomas veiklas, demonstratyviai abejingai elgtis draugų akivaizdoje, demonstruodamas visišką abejingumą mokymuisi. Šios formos privalumas tas, kad pastebint tokį akivaizdų elgesį tampa lengviau reaguoti ir imtis būtinų priemonių (Rupšienė, 2000; Civinskas ir kt., 2006; Navaitis, 2007).

Šios problemos dažniausiai pastebimos vyresniame amžiuje, ypač retai – pradinėse klasėse. Pradinėse klasėse vaikus mokant vienam mokytojui vaikas labiau pastebimas, daugiau bendraujama su jo tėvais, vėliau problemos pradeda stiprėti, ryškėti. Paauglystėje šių problemų augimas pasiekia aukščiausią tašką (Civinskas ir kt., 2006; Navaitis, 2007). Drauge su pamokų praleidinėjimu gali pradėti ryškėti asocialus elgesys, agresyvumas (Navaitis, 2007). Reta kada tėvai žino apie savo vaikų nenorą mokytis, dažnai vaikai būna apleisti, neprižiūrimi. Sistemingai praleidinėjantys pamokas moksleiviai neretai paliekami mokytis antrus metus toje pačioje klasėje ir tampa ypatingos rizikos grupe, kuriai padėti stiprinti mokymosi motyvaciją labai sunku (Civinskas ir kt., 2006). R. Civinsko, V. Levickaitės ir I. Tamutienės (2006) bei M.G.R. Robichaud (2007) nuomone, pažeminimas ir patyčios, patirti mokykloje, gali sukelti nenorą eiti į pamokas, priešišumą, mokymosi motyvacijos sumažėjimą arba netgi visišką dingimą.

Kad nenoras mokytis netaptų konfliktišku ir moksleivis “neiškristų” iš mokyklos – didžiausias ir mokyklos, ir visuomenės uždavinys (Rupšienė, 2000). Nenoro mokytis prevencija - tai noro mokytis palaikymas ir pagalba, kurią gali suteikti psichologas, socialinis pedagogas ir pan.

Pavojingas bei žalojantis elgesys gali būti nukreiptas dviem kryptimis: į save patį bei į kitus asmenis. Smurtas prieš kitus asmenis pasireiškia tyčiniaisiais veiksmais, žeidžiančiais kitus. Kaip nurodo A. Gavėnaitė (2003), smurtas paauglių tarpe pateisinamas paprastai - vadovaujantis principu “atsakyti į provokaciją”. Nustatyta, kad 2006 m. ir 2015 m. labiausiai paplitusiomis nusikalstamumo formomis buvo dalyvavimas muštynėse (Justickaja ir kt.,

2015). Daugelis paauglių muštynių paremtos principu: atsakyti į agresiją, apginti savo garbę, nenusileisti. Berniukų tarpe tai tarsi savo vyriškumo įrodymas, susitapatinimas su vyro vaidmeniu, kuris tam tikrame amžiuje gali būti labai svarbus. R. Žukauskienė (2012) taip pat pastebi, kad berniukai dažniau nei mergaitės yra linkę į triukšmingumą ir agresiją. Jie elgiasi triukšmingiau, lengviau praranda savitvardą. A. Juozulynas (2002) ir kiti nurodo, kad polinkis smurtauti, fiziškai agresyviai elgtis dažnai susijęs su netinkamu auklėjimu šeimoje, asocialia aplinka ir šioje aplinkoje įgyta socialine patirtimi. Artimos aplinkos įtaka turi reikšmės vaiko požiūriui į smurtą ir elgesį su kitais. Dažniausiai kenkiantys kitiems nemano, kad jie yra kalti, kaltę priskiria kitiems asmenims, patys nuo jos atsiribodami.

Į save nukreiptas žalojantis elgesys dažniausiai atsiskleidžia kaip polinkis į savižudybę arba polinkis žaloti save fiziškai. A. Laskytė ir kt. (2008), remdamiesi daugelio autorių teiginiais, savęs žalojimą apibrėžia kaip „sąmoningai atliekamus prieš save nukreiptus veiksmus, nesukeliančius mirtinų pasekmių“ (Laskytė ir kt., 2008, p. 56). Tokiam elgesiui priskiriami veiksmai, kuriuos atlieka pats asmuo, t.y. save pjausto, šoka nuo aukštų vietų, vartoja vaistus didesnėmis dozėmis nei tai įprasta, vartoja narkotines medžiagas, siekdamas sau pakenkti, nevalgo, ryja nevalgomas medžiagas ar daiktus (Laskytė ir kt., 2008; Bjorkenstam ir kt., 2013).

B. Kairienė (2004) nurodo, kad 46,8 proc. paauglių, kuriems būdingas agresyvus ir smurtinis elgesys, būdingos savęs žalojimo tendencijos. Tad galima teigti, kad savęs ir kitų žalojimas nėra atskiri reiškiniai. Dažnai šis elgesys yra susijęs tarpusavyje. N. Umbrasienė ir L. Narkauskaitė (2010) pastebi, kad bandžiusių žudyti vaikų santykiai su motina arba tėvu yra labai prieštaringi, juos lydi baimės arba kaltės jausmas, jaučiamas nepasitenkinimas savimi, savo vieta supančioje aplinkoje.

S. Justickaja ir kt. (2015) atskleidė ir **alkoholio bei narkotinių medžiagų vartojimo** paplitimą kaip vieną iš delinkventinio elgesio rūšių. Bent kartą gyvenime alkoholį vartojo daugiau nei pusė nepilnamečių (54,4 proc.). 2006 m. atlikto tyrimo metu buvo nustatyta, kad bent kartą gyvenime alkoholį vartojo 83,6 proc. respondentų. Šių duomenų palyginimas atskleidžia alkoholinių gėrimų vartojimo sumažėjimą nepilnamečių tarpe. Nedidelė vartojimo mažėjimo tendencija pastebima ir narkotikų vartojimo tyrimo rezultatuose. Per savo gyvenimą narkotines medžiagas buvo vartoję apie 10 proc. tyrime dalyvavusių moksleivių. Ypač reikšmingos yra alkoholio bei narkotinių medžiagų vartojimo sąsajos su kitomis delinkventinio elgesio formomis, ypač nusikalstamumu. Atlikto tyrimo metu nustatyti statistiškai reikšmingi ryšiai tarp svaiginimosi ir nusikalstamumo (Justickaja ir kt., 2015).

Apibendrinant galima teigti, kad delinkventinis elgesys pasižymi didele raiškos formų įvairove. Mokslinėje literatūroje išskiriamos penkios pagrindinės delinkventinio elgesio rūšys:

nusikaltimai, baudžiamieji nusižengimai, administraciniai teisės pažeidimai, nuolatinis nesimokymas pagal privalomojo švietimo programas ar mokyklos nelankymas bei elgesys, darantis žalą ar keliantis pavojų pačiam vaikui ar aplinkiniams. Šios formos susiję tarpusavyje, viena socialinė problema gali peraugti į kitą arba pasireikšti keletu veiksmų iš karto. Nors delinkventinis elgesys laikomas laikinu ir išaugamu reiškiniu, tačiau skatinant jo mažėjimą būtinos efektyvios prevencinės priemonės, užtikrinančios netinkamo elgesio korekciją.

2. MINIMALIOS VAIKO PRIEŽIŪROS PRIEMONĖ IR JOS ĮGYVENDINIMAS

2.1. Minimalios vaiko priežiūros priemonė delinkventinio elgesio vaikams taikomų priežiūros priemonių kontekste

Delinkventinis vaikų elgesys, kaip jau minėta, ypač būdingas paauglystės laikotarpiui, tačiau jo užuomazgos neretai išryškėja kur kas ankstyvesniame amžiuje. Delinkventinio elgesio prevencija siejama su „apsauginiais veiksniais, mažinančiais tokio elgesio raiškos tikimybę“ (Nepilnamečių justicija Lietuvoje, 2007, p. 176). Teigiama, kad vaikams, kuriems sunku laikytis visuotinai priimtinių taisyklių, t.y. delinkventinio elgesio vaikams, reikalingos valstybės institucijų teikiamos korekcinės paslaugos, skatinančios nepilnamečių resocializaciją (Vitkauskas, 2010). Skiriamos dvi pagrindinės korekcinų paslaugų formos: minimali ir vidutinė vaiko priežiūros priemonės (Valstybės žinios, 2010-12-31, Nr. 157-7969).

Vaiko vidutinės priežiūros priemonė apibrėžiama kaip „socialinė, psichologinė, pedagoginė ir kitokia pagalba, teikiama nepilnamečiams specialiosiose auklėjimo įstaigose (vaikų socializacijos centruose), kuria siekiama teigiamų nepilnamečių elgesio pokyčių“ (Vitkauskas, 2010; Valstybės žinios, 2010-12-31, Nr. 157-7969). Ši priemonė taikoma nepasiteisinus minimalios vaiko priežiūros priemonei, įvykdžius nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo pobūdžio turinčią veiką nesulaukus pilnametystės, tris ir daugiau kartų per vienerius metus padarius administracinių nusižengimų nesulaukus amžiaus, nuo kurio skiriama teisminė atsakomybė. Naujoje „Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo“ redakcijoje (2016) pabrėžiama, kad vidutinė priežiūros priemonė taikoma tik tada kai yra išnaudotos visos minimalios priežiūros priemonės. Vengimas taikyti griežtesnes bausmės priemones nepilnamečiams susijęs su pereinamojo amžiaus tarpsnio bruožais. A. Drakšienė ir R. Drakšas (2008) nurodo, kad tam tikru laikotarpiu netinkamai besielgiančių jaunuolių elgesys, dažniausiai brandos metu pasikeičia ir sulaukus pilnametystės naujos nusikalstamos veikos nebūna atliekamos. Todėl nepilnamečiams taikomos priemonės vertinamos ne kaip bausmės, o kaip elgesio korekcijos priemonės, leidžiančios suprasti netinkamo elgesio pasekmes. S. Justickaja ir kt. (2015) pabrėžia, valstybės institucijų reakcija į delinkventinį nepilnamečių elgesį negali būti tokia pati kaip į suaugusiųjų nusižengimus. Jiems būtina taikyti specifines priemones. Būtent tokia priemone laikoma minimalios vaiko priežiūros priemonė.

Minimalios vaiko priežiūros priemonė skiriama kai ugdymo įstaiga išnaudoja visas švietimo pagalbos mokiniui galimybes arba kai vaikas įvykdo nusikalstamas veikas, už kurias negali būti baudžiama tik dėl amžiaus (Vaiko minimalios priežiūros priemonės Lietuvoje:

prielaidos, situacija ir įgyvendinimo problemos, 2013). Ši priemonė laikytina tarpine tarp mokykloje teikiamos pagalbos ir vidutinės vaiko priežiūros priemonės.

Minimali vaiko priežiūra, kaip priemonė siekti pozityvios vaiko socializacijos ir elgesį koreguojančių tikslų pasizymi šioms tikslams būdingu turiniu. Kaip nurodoma leidinyje Vaiko minimalios priežiūros priemonės Lietuvoje: prielaidos, situacija ir įgyvendinimo problemos (2013), plačiąja prasme šios priemonės suprantamos kaip „veiksmai, kuriais siekiama paveikti vaikus, kurie nusižengia visuomenės normoms“ (Vaiko minimalios priežiūros priemonės Lietuvoje: prielaidos, situacija ir įgyvendinimo problemos, 2013, p. 9). Prevencines priemones, siekiant vaiko resocializacijos, taiko: valstybės institucijos, nevyriausybines organizacijas, šeimos (tėvai) ir kiti asmenys (Vaiko minimalios priežiūros priemonės Lietuvoje: prielaidos, situacija ir įgyvendinimo problemos, 2013). Naudojamos priemonės pasižymi įvairove: prievartinio, ugdomojo, meninio bei terapinio pobūdžio priemonės taikomos siekiant efektyvaus poveikio netinkamam delinkventiniam vaikų elgesiui. Taikant šias priemones vadovaujamosi minimalios intervencijos modeliu, siekiant išvengti vaikų stigmatizacijos ir maksimaliai atkurti aukos teises ir visuomenės normas atitinkantį gyvenimo būdą. Minimalios priežiūros priemonių paskirtis yra auklėjamoji, ugdomoji, prevencinė (Vaiko minimalios priežiūros priemonės Lietuvoje: prielaidos, situacija ir įgyvendinimo problemos, 2013). Taikant jas praktiškai numatomos šios priemonės:

- Įpareigojimas lankytis pas specialistą;
- Įpareigojimas lankyti vaikų dienos centrą, atvirą jaunimo centrą ar kitą socialinių paslaugų įstaigą;
- Įpareigojimas tęsti mokymąsi kitoje mokykloje;
- Įpareigojimas mokytis pagal pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo ar profesinio mokymo programas;
- Įpareigojimas dalyvauti socialinio ugdymo, reabilitacijos, integracijos, prevencijos, edukacinėse ir kitose programose;
- Įpareigojimas būti namuose nustatytu laiku;
- Įpareigojimas nesilankyti vietose, kuriose daroma neigiama įtaka vaiko elgesiui arba nebendrauti su žmonėmis, darančiais neigiamą įtaką;
- Įpareigojimas dirbti auklėjamojo pobūdžio darbus (Valstybės žinios, 2010-12-31, Nr. 157-7969, 6 str).

Įvairios išvardintos priemonės gali būti skiriamos nuo 3 mėnesių iki vienerių metų, dalis priemonių iki vieno mėnesio. Viso minimalios priežiūros priemonės gali būti skiriamos ne ilgiau iki vaikui sukaks 18 metų. Nurodoma, kad vaikui gali būti paskirta viena arba kelios tarpusavyje suderintos vaiko minimalios priežiūros priemonės. Nuo 2017 metų rugsėjo

mėnesio numatomų priemonių vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo metu bus vadovaujamosi nauja, 2016-ųjų metų įstatymo redakcija, kurioje nurodomas redaguotas taikomų priemonių sąrašas.

Viena iš galimų priemonių, nurodomų A. Drakšienės ir R. Drakšo (2008), yra nemokami auklėjamojo pobūdžio darbai, kuriuos atliekant ypač pabrėžiamas auklėjamasis darbų pobūdis ir jų poveikis nepilnamečiui. Šios priemonės taikomos laisvu nuo darbo ir mokymosi metu, atsižvelgiant pagrindines nepilnamečio pareigas. Šie darbai numatomi ir naujoje Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo redakcijoje, patvirtintoje 2016-aisiais metais.

Apibendrinant galima teigti, kad minimali vaiko priežiūra ir jos priemonės orientuotos į vaiko resocializacijos galimybių sudarymą. Šių priemonių turinį sudaro socialinio ir psichologinio poveikio priemonės. Minimalios vaiko priežiūros priemonė yra tarpinė grandis tarp pedagoginės pagalbos mokykloje ir vidutinės vaiko priežiūros priemonės taikymo, ją papildo probacijos galimybės, taip pat pagrįstos nusikaltusių asmenų (tame tarpe ir nepilnamečių) integracijos į visuomenę poreikius atitinkančių, racionalių ir humaniškų socialinio, edukacinio, teisinio poveikio priemonių taikymu.

2.2. Minimalios vaiko priežiūros priemonės teisinis reglamentavimas

Minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimo pagrindą sudaro pirminis šios priemonės skyrimo svarstymas ir paskirtos priemonės. Minimalios vaiko priežiūros priemonės skyrimo, organizavimo, įgyvendinimo ir kontrolės klausimai išsamiai atskleidžiami „Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatyme“ (Valstybės žinios, 2010-12-31, Nr. 157-7969). Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymų kūrimo pagrindą sudaro Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija¹ (1995) (toliau tekste – Konvencija). Šioje Konvencijoje apibrėžiami vaiko teisių apsaugos principai svarbūs apibrėžiant pagrindinius vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros priemonių skyrimo, įgyvendinimo ir kontrolės aspektus. Šia Konvencija pripažįstama prasižengusio vaiko teisė, „kad su juo būtų elgiamasi stengiantis ugdyti jo orumą ir reikšmingumą, pagarbą žmogaus teisėms ir pagrindinėmis laisvėmis, kad būtų atsižvelgiama į jo amžių ir jaustųsi noras padėti jam reintegruoti ir atlikti naudingą vaidmenį visuomenėje“ (Valstybės žinios, 1995, Nr. 60-1501, 40 str.). Vaiko amžiaus tarpsnio samprata ir jo ribos anksčiau pateikiamos 2007 metų Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo redakcijoje (Valstybės žinios, 2007, Nr. 80-

---

¹ Priimta 1989 m. lapkričio 20 d. Ratifikuota 1995 m. liepos 3 d. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 60-1501.

3214), naujausiame šio įstatymo variante (Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas, 2016) nėra įvardijama, tačiau atsižvelgiant į tai, kad šios amžiaus ribos nusakomos Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse (2000), Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (1996) ir kai kuriuose kituose teisiniuose dokumentuose, galima sakyti, kad atnaujinant įstatymą tiesiog išvengta amžiaus tarpsnio apibrėžimo pasikartojimo.

Vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo teisiniam reglamentavimui ypač svarbus Lietuvos Respublikos Vaiko teisių pagrindų įstatymas (1996), nusakantis „vaiko elgesio kontrolės bei jo atsakomybės pagrindines sąlygas, nustato tėvų, kitų fizinių ir juridinių asmenų atsakomybės už vaiko teisių pažeidimus bendrąsias nuostatas, vaiko teisių apsaugos institucijų sistemą ir jų veiklos teisinius pagrindus“ (Valstybės žinios, 1996-04-12, Nr. 33-807).

Vis dėlto, pagrindiniu vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimą reglamentuojančiu dokumentu laikomas Lietuvos Respublikos minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas (Valstybės žinios, 2007, Nr. 80-3214). Iki šiol buvo vadovaujama 2011 metais įsigaliojusia šio įstatymo redakcija (Valstybės žinios, 2010-12-31, Nr. 157-7969), tačiau 2016-aisiais metais buvo patvirtinta nauja įstatymo redakcija, įsigaliosianti 2017-aisiais metų rugsėjo mėnesį (Valstybės žinios, 2007, Nr. 80-3214) (toliau tekste – Įstatymas). Aptariant netrukus įsigaliosiančio teisinio akto pasikeitimus, bus susitelkta į straipsnius, susijusius su minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimu.

Visų pirma naujojoje Įstatymo redakcijoje pakito pateikiamos aktualios sąvokos. Naujame Įstatyme nebeliko vaiko apibrėžimo, nusakančio jo amžiaus ribas, specialisto ir vaiko atstovo pagal įstatymą apibrėžimų. Vietoje jų pateikiama nuoroda į Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą (Valstybės žinios, 1996-04-12, Nr. 33-807), Lietuvos Respublikos švietimo įstatymą (Valstybės žinios, 1991, Nr. 23-593), Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymą (Valstybės žinios, 1997, Nr. 98-2478), Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymą (Valstybės žinios, 2006-02-11, Nr. 17-589) ir Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymą (Valstybės žinios, 2008-07-31, Nr. 87-3462), kuriuose galima rasti kitas vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimui svarbias sąvokas. Įstatymo sąvokų rinkinį papildė kompleksinės pagalbos vaikams ir jų tėvams (globėjams, rūpintojams) samprata, kuri siejama ir su kitais įstatymų papildžiusiais aktualiais straipsniais. Taip pat pateikiamos kai kurios kitos anksčiau nepateiktos sąvokos.

Atnaujinti vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros uždaviniai, pabrėžiant pagalbos vaikui teikimą, ugdant atsparumą neigiamai socialinei aplinkai, siekiant teigiamų elgesio

pokyčių, teikiant kvalifikuotą švietimo pagalbą ir kitas paslaugas. Pabrėžiamas vaiko gyvenimo įgūdžių, bendruomeniškumo jausmo, atsakomybės už savo elgesį, pagarbos kitiems aktualumas bei vaiko ryšių su jo vystymuisi palankia aplinka palaikymas ir stiprinimas. Taip pat Įstatyme, įsigaliosiančiame nuo 2017-09-01 (Valstybės žinios, 2007, Nr. 80-3214) atsirado papildomi orumo ir prieinamumo principai, susiję su pagarba vaikui bei jo asmenybei ir su paslaugų teikimo galimybių gerinimu.

Svarbūs pakeitimai atlikti vaiko minimalios priežiūros priemonės taikymo aprašymo srityje. Detaliau nei anksčiau aprašytos galimos taikyti priemonės ir išvardintos įvairias paslaugas vaikui teikiančios organizacijos. Naujame Įstatymo variante atsirado anksčiau netaikytų priemonių: sporto, meno ir kitos terapijos formos, psichikos ir elgesio sutrikimų bei polinkio į psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą, patologinio potraukio azartiniams lošimams, kitų įpročių ir potraukių gydymas. Šios priemonės priskiriamos vaiko įpareigojimams minimalios priemonės įgyvendinimo metu. Naujojoje Įstatymo redakcijoje, įsigaliosiančioje nuo 2017-09-01 (Valstybės žinios, 2007, Nr. 80-3214) neliko vaiko įpareigojimų laiku grįžti namo ir nesilankyti netinkamose vietose.

Ypač svarbiais galima laikyti Įstatymo papildymus, susijusiu su vaiko šeimos įtraukimu į minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimą ir kompleksinės pagalbos šeimai teikimu, įtraukiant į šį procesą Vaiko teisių apsaugos skyrius. Kompleksinės pagalbos skyrimas ne tik vaikui, bet ir jo šeimai sukuria prielaidas nuosekliam minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimui visose vaiko socialinėse aplinkose. Vaiko atstovams pagal įstatymą, t.y. jo tėvams ar globėjams, numatytos pagalbos priemonės: lankymasis pas specialistą, lankymasis drauge su vaikais bendravimo tobulinimo kursuose, dalyvavimas meno ir kitoje terapijoje, pozityvios tėvystės ugdymo, elgesio keitimo, prevencijos, reabilitacijos, reintegracijos ir kitose programose bei mokymuose, dalyvavimas taikinamojo tarpininkavimo, t.y. mediacijos, procese, mobilios pagalbos grupės paslaugų gavimas, gydymasis nuo priklausomybių ir kt. (Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo redakcija, įsigaliosianti nuo 2017-09-01, Valstybės žinios, 2007, Nr. 80-3214).

Reglamentuojant minimalios priežiūros priemonės skyrimą, pratęsimą ir pabaigą patikslintas mokyklos nelankymo laikotarpis (praleistų pamokų skaičius per mėnesį), kuris yra laikomas pakankamu, kad būtų taikoma minimalios priežiūros priemonė. Šioje tvarkoje numatyta, kad dėl priemonės pakeitimo ar panaikinimo gali kreiptis ne tik vaiko atstovai pagal įstatymą (tėvai ar globėjai), mokykla ir kt., bet ir pats vaikas. Taigi, skiriama dėmesio paties vaiko įgalinimui (Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo redakcija, įsigaliosianti nuo 2017-09-01, Valstybės žinios, 2007, Nr. 80-3214).

Prailgintas Savivaldybės Vaiko gerovės komisijos laikas, per kurį ši komisija turi surinkti informaciją, būtiną minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo plano parengimui. Anksčiau šis terminas siekė 5 dienas, naujoje įstatymo redakcijoje tam skiriama 10 dienų. Pakito ir laikas, per kurį administracijos Vaiko gerovės komisijos pirmininkas turi pranešti posėdžio dalyviams apie būsimą posėdį. Šis laikas prailgintas nuo 3 iki 4 dienų. Numatytas komisijos narių skaičius, būtinas sprendimo priėmimui (ne mažiau kaip 2/3 komisijos narių). Svarbus vaiko apsaugos aspektas, atsiradęs naujojoje įstatymo redakcijoje susijęs su galimybe vaikui nedalyvauti posėdyje jei konstatuojama neigiamo poveikio vaikui tikimybė (Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo redakcija, įsigaliosianti nuo 2017-09-01, Valstybės žinios, 2007, Nr. 80-3214).

Įstatyme svarbus vaidmuo tenka tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatoriui, kuris ne vėliau kaip 5 dienos po sprendimo priėmimo privalo susitikti su vaiku ir jo minimalios priežiūros priemonę vykdančiais asmenimis ir kartu parengti individualų vaiko minimalios priežiūros priemonės planą. Rengiant šį planą rekomenduojama atsižvelgti į vaiko amžių, brandą, lytį ir asmenines savybes, sveikatą, ugdymosi poreikius ir kt. Plane numatomos priemonės, vaiko elgesio stebėseną, laukiami rezultatai, vykdymo tvarka, laikotarpis ir atsakingi asmenys (Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo redakcija, įsigaliosianti nuo 2017-09-01, Valstybės žinios, 2007, Nr. 80-3214).

Taip pat naujame Įstatymo variante numatyta anksčiau nenurodyta vaiko teisė kreiptis su prašymais ir skundais į „savivaldybės administracijos direktorių, vaiko minimalios priežiūros priemonę vykdančią asmenį, tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatorių, vaiko teisių apsaugos, teisėsaugos ir kitas institucijas, įstaigas ar organizacijas“ (Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo redakcija, įsigaliosianti nuo 2017-09-01, Valstybės žinios, 2007, Nr. 80-3214, 17 str.). Vis dėlto, „Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2015 metų veiklos ataskaitoje“ (2016) nurodoma, kad atvejų, kai pats nepilnametis kreipiasi dėl savo teisių į institucijas, yra labai mažai. Todėl tikėtina, kad ir šia įstatyme numatyta galimybe vaikai savarankiškai nesinaudos.

Taip pat numatomas vaiko įpareigojimas dalyvauti rengiant jam skirtą individualų minimalios priežiūros priemonės planą, užtikrinant aktyvesnę vaiko įsitraukimą į minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo procesą. Šis įpareigojimas numatomas ir vaiko atstovams (tėvams ir globėjams). Vaiko atstovai įpareigojami dalyvauti ne tik plano rengime, bet ir jo įgyvendinime, vykdyti teikiamas rekomendacijas, pabrėžiama jų pareiga bendradarbiauti su minimalią priežiūros priemonę vykdančiu asmeniu ir teikti jam reikalingą informaciją, tačiau nėra numatytos atsakomybės formos (Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo redakcija, įsigaliosianti nuo 2017-09-01, Valstybės žinios, 2007, Nr. 80-3214).

Įstatyme numatomos ir vaiko minimalią priežiūros priemonę vykdančio asmens teisės ir pareigos. Jis turi teisę gauti informaciją, susijusią su vaiku, dalyvauti plano sudaryme, fiksuoti vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo pokyčius, raštu informuoti atsakingas institucijas jei vaiko atstovai nevykdo arba netinkamai vykdo savo pareigas vaikui (Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo redakcija, įsigaliosianti nuo 2017-09-01, Valstybės žinios, 2007, Nr. 80-3214).

Įstatymą papildė nauji Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos įpareigojimai teikti metodinę pagalbą savivaldybių administracijų vaiko gerovės komisijoms, kaupti ir analizuoti aktualią informaciją ir kiti svarbūs aspektai, susiję su vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo tobulinimu (Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo redakcija, įsigaliosianti nuo 2017-09-01, Valstybės žinios, 2007, Nr. 80-3214).

Atnaujintame Įstatyme atsirado du aktualūs straipsniai: Tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatoriaus teisės, pareigos ir įgaliojimai ir Savivaldybės administracijos ir mokyklos vaiko gerovės komisijos. Šiais straipsniais nusakomas tarpinstitucinis bendradarbiavimas, jo koordinavimas ir vykdymas, šio bendradarbiavimo koordinatoriaus funkcijos, teisės ir pareigos. Galima teigti, kad atsiranda naujas tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatoriaus vaidmuo. Išsamiai apibrėžiamos Savivaldybės administracijos ir mokyklos vaiko gerovės komisijos bei jų veikla. Apibrėžiama šių komisijų paskirtis, komisijų sudarymo principai ir pagrindiniai veiklos aspektai. Remiantis šiuo aprašu, galima teigti, kad vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimui svarbiausias yra mokyklos vaiko gerovės komisijos vaidmuo, tuo tarpu savivaldybės vaiko gerovės komisija aktuali skiriant, kontroliuojant ir užbaigiant vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimą. Įstatyme sakoma, kad mokyklos vaiko gerovės komisijos paskirtis – rūpintis vaikui saugia ir palankia ugdymosi aplinka. Šios komisijos veiklą reglamentuoja ir švietimo ir mokslo ministerija. Komisija „organizuoja švietimo pagalbą mokiniui, mokytojui ir vaiko atstovams pagal įstatymą <...> bendradarbiauja su savivaldybės administracijos Vaiko gerovės komisija, tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatoriumi, vaiko minimalios priežiūros priemonės vykdančiais asmenimis, vaikų socializacijos centrais <...> ir kitomis suinteresuotomis institucijomis, įstaigomis ar asmenimis“ (Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo redakcija, įsigaliosianti nuo 2017-09-01, Valstybės žinios, 2007, Nr. 80-3214).

Apibendrinant galima teigti, kad vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo teisiniam reglamentavimui ypač svarbūs vaiko teisių įgyvendinimą ir švietimo paslaugų teikimą reglamentuojantys dokumentai. Aktuali įstatymo redakcija sukūrė prielaidas įgyvendinant vaiko minimalios priežiūros priemonę, daugiau dėmesio skirti glaudesniai

tarpinstituciniam bendradarbiavimui, vaiko ir jo šeimos įtraukimui ir įpareigojimui, pagalbos vaikui ir jo šeimai teikimui.

2.3. Minimalios vaiko priežiūros priemonės turinys

2.3.1. Specialistų darbas su vaiku

Minimalios vaiko priežiūros priemonės turinį sudaro daug įvairių taikomų priemonių. Aptariant keletą aktualiausių, viena reikšmingiausių ir veiksmingiausių priemonių yra įvairių specialistų pagalba, teikiama vaikui ir jo šeimai. Šioje srityje dirba Vaiko teisių apsaugos tarnybos atstovai, policijos pareigūnai, mokyklų socialiniai pedagogai, psichologai ir mokytojai. Pastangas deda ir tėvai, siekdami pakeisti vaikų elgesį. Rusų autorius A. Г. Петрынин (2013) analizavo psichologinių priemonių poveikį delinkventinio elgesio vaikams. Jo manymu, ypač paauglystėje aktualus gyvenimo prasmės jausmo ugdymas, vidinės tuštumos jausmo mažinimas. Kalbant apie specialistų darbą su vaiku, pirmiausiai turima galvoje socialinė – pedagoginė - psichologinė pagalba, atitinkanti minimalios vaiko priežiūros tikslus.

Specialistų darbas su vaikais labiausiai atsiskleidžia mokyklų ir dienos centrų aplinkose. Vaikų dienos centruose dirbantys specialistai rūpinasi vaikų laisvalaikiu, kad jie galėtų praleisti laiką po pamokų, neužsiimtų destruktivia ar nusikalstama veikla, ugdo jų socialinius įgūdžius. V. Indrašienės ir E. Šlapelienės, duomenimis, dienos centruose vykdoma įvairi veikla, tačiau dažniausiai teikiamos vaikų maitinimo paslaugos, organizuojamas popamokinis užimtumas, ugdymas, formuojami socialiniai įgūdžiai (Indrašienė ir Šlapelienė, 2007), tenkinami vaikų fiziologiniai ir dvasinio tobulėjimo poreikiai, teikiant įvairaus pobūdžio socialines paslaugas. Ypač pabrėžtina integravimąsi į visuomenę skatinanti veikla, kuri reikšminga kaip prevencinė priemonė. Reikšmingas ir pozityvių elgesio pokyčių skatinimas, mažinant vaikų delinkventinio elgesio tikimybę, formuojant jų vertybines nuostatas, keičiant požiūrį į visuomenėje priimtas elgesio normas. Siekiama tenkinti svarbiausius vaiko poreikius, ugdyti socialinius įgūdžius, spręsti psichosocialines problemas. Pagalbą vaikams iš socialinės rizikos šeimų teikia specialistų komanda, kurią dažniausiai sudaro: „socialiniai darbuotojai/socialiniai pedagogai; psichologai; ūkio darbuotojai; savanoriai; mediatorius; policijos pareigūnas“ (Vaikų ir jaunimo klubo - dienos centro modelis, 2010, p. 5). Kiekvienu atveju specialistų komandos sudėtis gali būti skirtinga. Specialistai teikia vaikams iš socialinės rizikos šeimų įvairaus pobūdžio paslaugas. Skiriamos trys pagrindinės paslaugų grupės.

Pirmoji paslaugų grupė skirta svarbiausių fizinių ir psichosocialinių poreikių tenkinimui atliekant socialinį darbą su atveju (t.y. socialinis darbas; informavimas;

konsultavimas (socialinis; psichologinis; pedagoginis); atstovavimas (šeimoje; mokykloje; policijoje; medicinos įstaigoje); tarpininkavimas; taip pat sudarant intensyvios pagalbos programą dienos centre (t.y. mokymas; socialinių, mokymosi, buities, higienos įgūdžių ugdymas; užimtumo organizavimas (sportas, rankdarbiai, meniniai užsiėmimai, žaidimai); maitinimo organizavimas) (Vaikų, iškrentančių iš bendrojo lavinimo sistemos, skaičiaus mažinimas: prevencinių grupių veikla ugdymo institucijose, 2007).

Antroji paslaugų grupė apima darbą su šeima. Tai - socialinės paslaugos tikslinės grupės šeimoms/artimiesiems, informavimas; konsultavimas (socialinis, psichologinis, teisinis); socialinių, tėvystės, vaiko auklėjimo įgūdžių ugdymas. Teikiant šias paslaugas tenkinami vaiko saugumo poreikiai, rūpinamasi vaiko teisių apsauga, jo ugdymu ir sąlygų pozityviai socializacijai sudarymu šeimos aplinkoje (Vaikų, iškrentančių iš bendrojo lavinimo sistemos, skaičiaus mažinimas: prevencinių grupių veikla ugdymo institucijose, 2007).

Trečioji paslaugų grupė orientuota į sėkmingos integracijos veiksnius: integracinės paslaugos vaikams ir jų tėvams; konsultavimas; tarpininkavimas; laisvalaikio organizavimas. Ši paslaugų grupė yra kompleksinio pobūdžio. Teikiant paslaugas remiamasi sisteminiiais darbo principais, orientuojant paslaugų teikimą ne tik į vaiką, bet rūpinantis visos socialinės rizikos šeimos sistemos integracija (Vaikų, iškrentančių iš bendrojo lavinimo sistemos, skaičiaus mažinimas: prevencinių grupių veikla ugdymo institucijose, 2007).

Teikiant paslaugas vaikams, socialinis pedagogas atlieka daug įvairių funkcijų. Socialinio pedagogo funkcijos, teikiant socialinę pedagoginę pagalbą delinkventinio elgesio vaikams, pasak I. Leliūgienės (2003), apima įvertinimą, konsultavimą, teisinę pagalbą, korekcinę, vadybinę, šviečiamąją, prevencinę, koordinavimo ir socialinio ugdymo veiklą. Socialinės rizikos šeimų ir jų vaikų problemos yra kompleksinės, todėl teikiant socialinę pedagoginę pagalbą socialinis pedagogas turėtų vadovautis sisteminiu požiūriu į klientą ir jo problemas. Delinkventiniu elgesiu pasižyminčių vaikų asmeninė patirtis dažnai yra labai turtinga, ypač neigiamais išgyvenimais. Todėl teikiant paslaugas ir stengiantis išsiaiškinti realią situaciją bei svarbiausius vaikų pagalbos poreikius, ypač svarbu užmegzti kontaktą su jais, įgyti pasitikėjimą (Leliūgienė, 2003). Vienas iš pagrindinių socialinio pedagogo veiklos „įrankių“ yra sėkmingas bendravimas teikiant pagalbą. Nuoširdus, palaikantis bendravimas sąlygoja teigiamus, pasitikėjimą skatinančius santykius, vaikas ir jo šeima pajunta stiprų paramos jausmą ir tvirčiau jaučiasi priimdama sprendimus (Vaikų gyvenimo įgūdžių ugdymas, 2009). Ši veikla reikalauja individualaus požiūrio į klientą, jo pažinimo ir glaudaus kontakto pagalbos teikimo metu. Užmezgant kontaktą su vaiku, specialistas „turi padėti nugalėti vaikų sąmonėje susidariusius stereotipus“ (Vaikų gyvenimo įgūdžių ugdymas, 2009, p. 6). Vaikų pažinimas, veiksmų, turinčių įtakos jų gyvenimo būdai ir mąstymui išmanymas,

geri bendravimo įgūdžiai padeda užmegzti kontaktą, išsiaiškinti pagrindinius poreikius bei galimybes ir suteikti reikalingą pagalbą. Amžiaus tarpsnių ir jiems būdingų pokyčių bei mąstymo būdo išmanymas padeda sprendžiant bendravimo problemas, konfliktines situacijas teikiant pagalbą vaikams, bendraujant su jais, renkant apie juos reikalingą informaciją, nustatant jų poreikius ir pagalbos efektyvumą. Toks darbo pobūdis leidžia paveikti įvairias vaiko veiklos sritis. A. Malinausko ir A. Kučiko teigimu, centruose ypatingas dėmesys yra skiriamas vaikui, „turinčiam palyginti ribotas asmeninės raiškos ir dalyvavimo visuomeniniame gyvenime galimybes“ (mažiau galimybių turintiems bei priklausantiems labiau pažeidžiamam visuomenės sluoksniui) (Malinauskas ir Kučikas, 2008, p. 15).

A. Malinausko ir kt. (2008a) teigimu, socialinės pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimas mokykloje organizuojamas pagal individualius ugdymo planus, sudaromus įstaigos socialinio pedagogo, Vaikų teisių apsaugos tarnybos, mokyklos, nepilnamečių reikalų inspekcijos (reikalui esant), vaiko tėvų. Šių planų pagrindu vykdomų pokalbių, diskusijų, susitikimų metu mokomasi „bendravimo kultūros, įgyjama naujų žinių, išplečiamas akiratis“ (Malinauskas ir kt, 2008a, p. 1936). Būrelių veikla padeda atskleisti savo individualius sugebėjimus ir realizuoti savo pomėgius. Sveikatingumo stovyklų ir sportinių užsiėmimų metu stiprinama vaikų fizinė sveikata, skatinamas bendradarbiavimas siekiant bendro tikslo. Žalingų įpročių ir nusikalstamumo prevencijos programos padeda vaikams išvengti neigiamos aplinkos įtakos, neiškristi iš mokyklos ir nepatekti į policijos suvestines.

Socialinės pedagoginės pagalbos teikimo metu taikomi įvairūs individualaus ir grupinio darbo metodai. Pasak J. Pivorienės ir B. Abeciūnaitės, „taikant individualų socialinio darbo metodą, užmezgamas ir stiprinamas kontaktas su vaiku, kuriamas artimas ir draugiškas ryšys, o tai leidžia geriau pažinti vaiką“ (Pivorienė, Abeciūnaitė, 2010, p. 41). Anot I. Leliūgienės, sunkumus išgyvenančiam vaikui itin svarbus individualus santykis su suaugusiu (socialiniu darbuotoju, socialiniu pedagogu, psichologu ir kt.), „kurio metu kuriami pasitikėjimo santykiai, vaikas gali pajusti pastovų, nuoseklų, teigiamą ir besąlyginį priėmimą“ (Leliūgienė, 2003, p. 132).

Grupinius socialinio darbo metodus akcentuoja A. Malinauskas, A. Kučikas ir kt. (2008), kurie teigia, kad šie metodai padeda vaikams įgyti įgūdžių, kurie yra būtini adaptuojantis aplinkoje ir integruojantis visuomenėje. Grupinio socialinio darbo metu vyksta tarpasmeninis mokymasis, ugdomi efektyvesnio bendravimo, konfliktų sprendimo įgūdžiai, o tai socialinės rizikos vaikams itin aktualu (Malinauskas, Kučikas, 2008; Malinauskas ir kt., 2008a; Malinauskas ir kt, 2008b). Taip pat grupėje išmokstama naujų elgesio manierų, pakinta savęs ir santykių su kitais supratimas. Didelis dėmesys darbe su vaikais skiriamas pamokų ruošai. Kiekvienam vaikui sudaromos sąlygos atlikti namų darbus ir konsultuotis su

pedagogu. Tikėtina, kad dirbant su vaikais, taikant subalansuotus individualų ir grupinį metodus, suformuojamas darbo su vaiku modelis, visapusiškai tenkinantis delinkventiniu elgesiu pasižyminčių vaikų poreikius ir suteikiantis galimybę efektyviau padėti vaikui tapti asmenybe, taip pat integruotis socialinėje aplinkoje. Grupiniai darbo metodai gali būti taikomi ir atsižvelgiant į vaikų amžių, pavyzdžiui, vyresnio mokyklinio amžiaus rizikos grupės vaikams aktualus profesinis orientavimas, skirtas supažindinti paauglius su studijų perspektyvomis, motyvuoti juos siekti tolesnio išsilavinimo (Vaikų, iškrentančių iš bendrojo lavinimo sistemos, skaičiaus mažinimas: prevencinių grupių veikla ugdymo institucijose, 2007). S. Bieliūnė ir kt. (2010b) pabrėžia visų dirbančių su vaiku specialistų bendravimo ir bendradarbiavimo, komandinio darbo svarbą siekiant gerų rezultatų.

Apibendrinant galima teigti, kad pozityvus vaikų ugdymas specialistams teikiant socialinę, pedagoginę ir psichologinę pagalbą, yra labai svarbus. Vaiko ugdyme dalyvauja visa specialistų komanda, tačiau ypač svarbus yra socialinio pedagogo vaidmuo. Ugdymas orientuojamas į saviraiškos skatinimą, mokymąsi pozityviai bendrauti, padeda tenkinti svarbiausius vaikų poreikius. Organizuojamas pamokų ruošimas, popamokinis užimtumas, sudaromos galimybės vaikų saviraiškai, užtikrinamas jų saugumas. Taikomų priemonių efektyvumui ypač svarbus vaiko ir jo aplinkos pažinimas, darbo individualizavimas, tinkamų darbo metodų taikymas bei įvairių su vaiko ugdymu susijusių institucijų tarpusavio bendradarbiavimas.

2.3.2. Vaikų dienos centro paslaugos

Viena iš efektyviausių pagalbos galimybių rizikos grupės paaugliams yra vaikų dienos centrai. V. Indrašienė ir E. Šlapelienė nurodo, kad dienos centrai vaikams pradėti kurti 1996 metais nevyriausybinių organizacijų dėka (Indrašienė ir Šlapelienė, 2007). Jų Lietuvoje daugėja kasmet, tačiau, kaip nurodoma leidinyje „Vaikų, iškrentančių iš bendrojo lavinimo sistemos, skaičiaus mažinimas: prevencinių grupių veikla ugdymo institucijose“ (2007), ne visi vaikai gali pasinaudoti efektyvia pagalba, jos vis dar trūksta tūkstančiams socialinės rizikos vaikų (Vaikų, iškrentančių iš bendrojo lavinimo sistemos, skaičiaus mažinimas: prevencinių grupių veikla ugdymo institucijose, 2007).

Kaip nurodo E. Masiliauskienė ir V. Griškutė, vaikų dienos centrai – „viena iš institucinės pagalbos formų vaikams (paaugliams) ir jų šeimoms“ (Masiliauskienė ir Griškutė, 2010, p. 138). Vaikų dienos centras apibūdinamas kaip juridinis asmuo, teikiantis socialines ir ugdymo paslaugas socialinės rizikos šeimoms ir vaikams. Tokių centrų veikla teisiniu lygmeniu reglamentuojama šiais pagrindiniais šalies dokumentais: Lietuvos Respublikos

Socialinių paslaugų įstatymas (2006), Lietuvos Respublikos Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas (2007), Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas (1991), Lietuvos Respublikos Nacionalinė vaikų dienos centrų 2005–2007 m. programa (2004), Lietuvos Respublikos Darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinės rekomendacijos (2003), Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų katalogas (2006). Pasak V. Indrašienės ir E. Šlapelienės, vaikus į šiuos dienos centrus nukreipia savivaldybių administracijų vaiko teisių apsaugos tarnybos (Indrašienė, Šlapelienė, 2007). Vaikų dienos centras - tai „įstaiga, teikianti problemišku šeimų vaikams ir pačioms šeimoms socialines, taip pat priešmokyklinio ir papildomojo ugdymo paslaugas“ (Vaikų, iškrentančių iš bendrojo lavinimo sistemos, skaičiaus mažinimas: prevencinių grupių veikla ugdymo institucijose, 2007, p. 225).

V. Indrašienė ir E. Šlapelienė nurodo, kad vaikų dienos centruose vykdomas jų ugdomas, užtikrinamas popamokinis užimtumas, dirbamas socialinis darbas su juos lankančių vaikų tėvais (Indrašienė, Šlapelienė, 2007). Remiantis šiais dienos centro ir jo atliekamos veiklos apibrėžimais, galima daryti išvadą, jog dienos centruose teikiama įvairaus pobūdžio kompleksinė pagalba paaugliams ir jų šeimoms. J. Pivorienės ir B. Abeciūnaitės, dienos centro socialinio darbo modelis pasižymi pagalbos tinklo kūrimu ir išplėtimu bei vykdomu socialiniu darbu, „siekia ne tik padėti vaikams iš socialinės rizikos šeimų, bet taip pat prisideda ir prie visos visuomenės gerovės“ (Pivorienė ir Abeciūnaitė, 2010, p. 43). Tokiuose centruose juos lankantys vaikai ir paaugliai gali vidutiniškai praleisti apie penkias valandas per dieną. Čia vykdoma veikla atitraukia juos nuo neigiamos socialinės aplinkos, tenkina jų poreikius ir sudaro galimybę šeimai gauti socialines paslaugas. Daugelis dienos centrų dirba ne tik su vaikais, bet ir su juos lankančiųjų šeimomis, pagalbos teikimas įgauna sistemiską pobūdį. Pagal leidinį „Vaikų, iškrentančių iš bendrojo lavinimo sistemos, skaičiaus mažinimas: prevencinių grupių veikla ugdymo institucijose“ (2007), dienos centrų, orientuotų į mokyklinio amžiaus ir paauglystės sulaukusius vaikus, darbuotojai siekia šių tikslų:

- Užtikrinti vaikų psichinę, fizinę ir socialinę raidą;
- Ugdyti paauglių pasitikėjimą savimi, iniciatyvumą, meninę saviraišką;
- Atsižvelgiant į vaikų interesus, įtraukti juos į kūrybinę, darbinę, sportinę, šviečiamąją veiklą;
- Skatinti pozityvų vaikų mąstymą, pozityvius elgesio pokyčius, mokymosi motyvaciją;
- Padėti išvengti neigiamo aplinkos poveikio;
- Užkirsti kelią vaikų moraliniam nuosmukiui ir jo pasekmėms: alkoholizmui, narkomanijai, smurtui ir pan.;

- Padėti moksleiviams sėkmingai integruotis į visuomenę, užtikrinti jų socialinį saugumą;
- Supažindinti vaikus su demokratijos ir lygiateisiškumo principais (Vaikų, iškrentančių iš bendrojo lavinimo sistemos, skaičiaus mažinimas: prevencinių grupių veikla ugdymo institucijose, 2007, p. 226; Vaikų ir jaunimo klubo-dienos centro modelis, 2010, p. 3).

Trumpiau tariant, dienos centrai teikia kompleksinę pagalbą, kurios tikslas – organizuoti tinkamą vaikų užimtumą po pamokų ir jo pagalba „ugdyti atsparumą socialinės rizikos veiksniams“ (Masiliauskienė, Griškutė, 2010, p. 139). O. Merfeldaitės teigimu, socialinės pedagoginės pagalbos tikslas išskiriamas kaip vienas iš svarbiausių efektyvumo veiksnių. Įgyvendinant šiuos siekius, atitinkamai išskiriamos ir įvairios teikiamų paslaugų grupės (Merfeldaitė, 2007). V. Indrašienės ir E. Šlapelienės, duomenimis, dienos centruose vykdoma įvairi veikla, tačiau dažniausiai teikiamos vaikų maitinimo paslaugos, organizuojamas popamokinis užimtumas, ugdymas, formuojami socialiniai įgūdžiai. Centruose tenkinami vaikų fiziologiniai ir dvasinio tobulėjimo poreikiai, teikiant įvairaus pobūdžio socialines paslaugas.

Dienos centruose dirbančių specialistų paslaugos taip pat apima tris paslaugų grupes: fizinių ir psichosocialinių vaiko poreikių tenkinimą, darbą su šeima ir socialinės vaiko integracijos paslaugas. Teikiant šias paslaugas atliekamos atstovavimo, tarpininkavimo funkcijos. Dienos centruose dirbantys specialistai rūpinasi vaiko socialinių įgūdžių ugdymu, teikia vaikui ir jo šeimai reikalingą informaciją, įtraukia į paslaugų teikimą kitų institucijų specialistus jei tai pasirodo reikalinga. Svarbi socialinio darbo dienos centruose sritis – tai popamokinio užimtumo vaikams organizavimas. Vaikams organizuojami sportiniai, meniniai užsiėmimai, žaidžiami įvairūs žaidimai, gaminami rankdarbiai, dalyvaujama įvairiose akcijose, ekskursijose, išvykose, lankomasi parodose, renginiuose kitose institucijose, dalyvaujama prevencinėse programose.

Vaikams, turintiems problemų šeimoje, svarbus dienos centruose organizuojamas maitinimas, kur jie gali reguliariai gauti pavalgyti. Drauge su individualiu darbu su vaiku vykdomas ir darbas su šeima. Renkama informacija apie šeimą, palaikomi ryšiai su vaiko tėvais ar globėjais, stengiamasi juos taip pat įtraukti į veiklas. Tėvams ir globėjams organizuojami informaciniai renginiai, konsultacijos. Šiomis priemonėmis siekiama ugdyti tėvų ir globėjų vaiko auklėjimo, tėvystės įgūdžius, padėti šeimai spręsti vaiko elgesio problemas. Tokia veikla gali būti interpretuojama ir kaip prevencinė priemonė, ir kaip minimalios vaiko priežiūros įgyvendinimo priemonė.

Tam, kad vaikas ir jo šeima taptų pilnateisiais visuomenės nariais, svarbi integracinė veikla. Siekiama, kad vaikas ne visuomet privalėtų lankyti dienos centrą, kad galėtų augti savo šeimos aplinkoje, be institucijų įsikišimo. Informuojant, konsultuojant, ugdant socialinius įgūdžius, tikimasi, kad tiek vaikas, tiek jo šeima pasieks aukštesnį sąmoningumo ir savarankiškumo lygį ir sugebės patys spręsti savo problemas (Vaikų, iškrentančių iš bendrojo lavinimo sistemos, skaičiaus mažinimas: prevencinių grupių veikla ugdymo institucijose, 2007).

Apibendrinant galima pabrėžti, kad vaikų dienos centras tiksliausiai apibrėžiamas kaip socialinių paslaugų įstaiga, kurios paskirtis yra teikti socialines pedagogines dienos globos, užimtumo, laisvalaikio organizavimo bei kitas paslaugas vaikams, tuo pačiu gerinant ir probleminių bei mažas pajamas gaunančių šeimų gyvenimo kokybę. Pagrindinis vaikų dienos centrų veiklos tikslas, sąlygojantis jos efektyvumą, yra socialinės pedagoginės pagalbos teikimas tenkinant jų poreikius, organizuojant tinkamą vaikų užimtumą po pamokų, ugdant atsparumą socialinės rizikos veiksniams.

2.3.3. Socialinio ugdymo programos

Vaikų socialinių gebėjimų ugdymui Lietuvoje ir užsienio šalyse kuriamos ir taikomos įvairios prevencinės programos. „Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatyme“ (2007) socialinio ugdymo, reabilitacijos, integracijos, prevencijos, edukacinės programos apibrėžiamos kaip „konkrečios valstybės, savivaldybių institucijų, įstaigų, įmonių, organizacijų ir nevyriausybinų organizacijų vykdomos socialinio ugdymo, reabilitacijos, integracijos, prevencinės, edukacinės ir kitos programos, kuriomis siekiama įgyvendinti šio įstatymo tikslus ir kuriomis galima teigiamai veikti vaiko elgesį“ (Valstybės žinios, 2010-12-31, Nr. 157-7969, 2 str.). Šios programos įgyvendinamos mokyklose ir kitose institucijose, atliekančiose šviečiamąsias, ugdomąsias ir auklėjamąsias funkcijas, teikiančiose pasirenkamojo ugdymo paslaugas. Programos skiriamos įvairaus amžiaus vaikams, tačiau, kaip nurodo A. Colak ir kt. (2015), ankstyvasis amžius vis tik yra palankiausias elgesio korekcijai ir prevencinių priemonių taikymui.

Šiuo metu Lietuvoje vykdomos įvairios prevencinės programos, keletas jų yra įgyvendinamos respublikiniu mastu:

- **Olweus patyčių prevencijos programa.** Ji įgyvendinama mokyklose, siekiant mažinti patyčių ir kitokio asocialaus elgesio apraiškas mokykloje. Programa siekiama išmokyti visą mokyklos personalą atpažinti, pastebėti patyčias ir tinkamai į jas reaguoti. Personalas apmokomas programos diegimo principų, aprūpinamas metodine medžiaga,

gaunamos reguliarios instruktoriaus konsultacijos bei teikiama pagalba vaikams, kurie yra skriaudžiami ir kurie skriaudžia kitus. Programa trunka 18 mėnesių ir vykdoma trimis lygiais, per šį laikotarpį suformuojama mokyklos bendruomenės nuostata patyčių atžvilgiu. Tinkamai vykdant programą, ji efektyviai padeda spręsti patyčių problemas. Už programos įgyvendinimą atsakingas Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras (Smurto prevencijos programos vykdomos Lietuvoje, 2015).

- **Antras žingsnis.** Ši programa skirta socialinių-emocinių įgūdžių ugdymui bei jų stiprinimui. Programos esmė – mažinti vaikų agresyvumą, išmokyti susitvarkyti su savo jausmais, atsispirti impulsyviam elgesiui, išspręsti konfliktus, problemas ir suprasti elgesio pasekmes. Vaikai išmoksta būti laisvesni, nebijoti reikšti savo nuomonę, surasti daugiau ir įvairesnių sprendimų, reikšti savo jausmus žodžiu, sumažėjo agresyvių konfliktų sprendimo variantų, vaikai pradėjo geriau mokytis. Šią programą vykdo Paramos vaikams centras (Smurto prevencijos programos vykdomos Lietuvoje, 2015).

- **Zipio draugai.** Ši programa skirta 5-7 metų amžiaus vaikų socialinių įgūdžių ugdymui, sunkumų įveikimo įgūdžių ugdymui. Manoma, kad šiame amžiuje išugdyti gebėjimai išliks ir vyresniame amžiuje. Programa įgyvendinama priešmokyklinėse grupėse arba pirmose pradinės mokyklos klasėse. „Zipio draugų“ valandėles veda specialų parengimo kursą baigę pedagogai. Paprastai programa trunka 24 savaites; per savaitę vaikai dalyvauja vienoje 45 minučių trukmės valandėlėje. Programa remiasi šešių pasakojimų ciklu, pavadintu „Zipio draugai“. Zipis yra vabaliukas, o jo draugai – keletas mažų vaikų. Pasakojimuose jie susiduria su daugumai vaikų pažįstamais dalykais: draugyste, bendravimu, vienatve, patyčiomis, pasikeitimų ir netekties, susidūrimo su dar nepatirtais dalykais išgyvenimu. Kiekvienas pasakojimas ryškiai spalvingai iliustruotas. Programą yra patvirtinusi Pasaulinė sveikatos organizacija bei programoje dalyvaujančių šalių vyriausybės (Smurto prevencijos programos vykdomos Lietuvoje, 2015).

- **Big Brothers Big Sisters.** Ši programa laikoma viena efektyviausių. Programos esmė – savanoriška individuali pagalba vaikams, kurią teikia atrinktas ir apmokytas savanoris, kuris padeda vaikui įveikti jo sunkumus. Bendravimą prižiūri ir konsultuoja specialistai. Programos įgyvendinimo metu, inicijuojamas vaikų tarpusavio bendravimas berniukams skiriant prižiūrėtojus, vyresnius draugus, berniukus, o mergaitėms – mergaites. Savanoriai ir jų prižiūrimi vaikai susitinka bent kartą per savaitę, jų bendravimas privalo trukti nemažiau nei dvi valandas. Susitikimų metu vyksta pokalbiai apie laisvalaikį, patinkančias veiklas, daug kalbama apie pomėgius, išgyvenimus, stengiamasi užsiimti įdomia veikla (pavyzdžiui, sportuoti, piešti, eiti pasivaikščioti, diskutuoti aktualiais klausimais). Bendravimo procesą kuruoja programos koordinatoriai, profesionalai. Šios programos įgyvendinimo metu joje

dalyvaujantiems vaikams teikiamas palaikymas sudėtingais gyvenimo momentais, stengiamasi išmokyti suprasti tikrąsias vertybes, atskirti gėrį ir blogį. Artimas ryšys, jautrus bendravimas padeda užmegzti glaudžius tarpusavio santykius, atsiverti, pasijusti reikalingais. Tokia pagalba sustiprina vaiko vidines galias, jo savarankiškumą (Smurto prevencijos programos vykdomos Lietuvoje, 2015).

- **„Obuolio draugai“.** Tai tarptautinė programa, sumanyta kaip programos „Zipio draugai“ tęsinys. Programa skirta vyresniems nei 7 metų vaikams, iki 9 metų. Programos „Zipio draugai“ ir „Obuolio draugai“ sudaro tęstinę dvejų metų trukmės ankstyvosios prevencijos programą. Programa „Obuolio draugai“ įgyvendinama visų bendrojo ugdymo mokyklų pradinėse klasėse ir prailgintos dienos grupėse, globos namuose ir vaikų dienos centruose. Kadangi „Zipio draugų“ programa buvo patvirtinta mokslininkų, pripažinta pedagogų, edukologų ir tėvų, tikimasi kad ir nauja programa sulauks pasisekimo (Projektas „Mokomės bendrauti 2015“, 2015).

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje veikia įvairios patyčių prevencijos programos, skirtos įvairaus amžiaus vaikams, tačiau jų visų įgyvendinimą riboja terminai, kuriems pasibaigus programos nebeturi tęstinumo. Specialistų parengimui reikalingos lėšos didina programų įgyvendinimo išlaidas.

2.4. Minimalios vaiko priežiūros priemonės taikymo patirtis ir problemos

Taikant minimalios vaiko priežiūros priemonę, susiduriama su įvairiomis problemomis. Kaupiama patirtis leidžia išsiaiškinti sunkumus ir numatyti galimybes, kaip tinkamai spręsti susiklosčiusias nepalankias aplinkybes. Viena iš pagrindinių problemų, kaip nurodo S. Bieliūnė ir kt. (2010a), yra susijusi su tuo, kad dažnai vaiko minimalios priežiūros priemonės nebūna suteiktos laiku. Tyrimų rezultatai atskleidžia, kad savivaldybėse nėra sukurtas efektyvus įstaigų bendradarbiavimo modelis, leidžiantis laiku nustatyti vaikų deviantinio elgesio formavimosi pradžia ir laiku imtis reikalingų priemonių, siekiant užkirsti kelią nusikalstamai veiklai. Siekiant didesnio minimalios priežiūros priemonių veiksmingumo, jaučiamas minimalios priežiūros priemonių įgyvendinimo formų įvairovės poreikis, bendruomenės narių ir nevyriausybinų organizacijų įsitraukimo reikšmingumas.

Keletas minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimo problemų minima mokslinės literatūros šaltiniuose (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimo problemos (sudaryta autorės, remiantis Vitkausku (2010) ir Vaiko minimalios priežiūros priemonės Lietuvoje: prielaidos, situacija ir įgyvendinimo problemos (2013); Justickaja ir kt., (2015))

Problema	Problemos apibūdinimas	Autoriai
Vaiko įstatyminių atstovų probleminiai santykiai	<ul style="list-style-type: none"> • Įstatyminiais atstovais laikomi tiek tikrieji vaiko tėvai, tiek ir globos institucijos ar šeimos. Problemos dažniausiai iškyla bendradarbiaujant su vaikų globos namais. Šios institucijos nesidomi vaikų tolimesniu gyvenimu, jų elgesio pokyčiais, vengia juos lankyti, nepalaiko reguliarių ryšių, kurie vaikams labai reikalingi. Ir tai tampa kliūtimi delinkvencijos prevencijai 	K. Vitkauskas, 2010
Vaiko gerovės komisijos veiklos ribotumas	<ul style="list-style-type: none"> • Komisija dažnai fiziškai negali aprėpti savo teritorijos infrastruktūros, todėl nėra pajėgi užtikrinti pakankamą vaikui paskirtų priemonių įgyvendinimo priežiūrą ir koordinavimą 	S. Nikartas ir kt. (2013)
Dienos centrų trūkumas	<ul style="list-style-type: none"> • Viena iš minimalios vaiko priežiūros priemonių, vaikų dienos centro lankymas, turėtų būti taikoma dažniau, tačiau ne visur yra pakankamai dienos centrų, jie perpildyti arba neatitinka vaiko amžiaus tarpsnio. Nevyriausybinėms organizacijoms, kurios galėtų teikti panašias paslaugas, neskiriamas pakankamas dėmesys. Vaikų dienos centrų finansavimas, teikiamas pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas nacionalines programas, neužtikrina veiklos tęstinumo, riboja paslaugų plėtros galimybes. 	Vaiko minimalios priežiūros priemonės Lietuvoje: prielaidos, situacija ir įgyvendinimo problemos (2013)
Žmogiškųjų išteklių trūkumas	<ul style="list-style-type: none"> • Trūksta socialinių pedagogų, reikalingų individualiam darbui su vaikais. Taip pat ne visur yra psichologų etatai. Dėl šių specialistų trūkumo neįmanoma sėkmingai įgyvendinti vaiko minimalios priežiūros priemonės. 	K. Vitkauskas, 2010; Vaiko minimalios priežiūros priemonės Lietuvoje: prielaidos, situacija ir įgyvendinimo problemos (2013); S. Justickaja ir kt. (2015); S. Nikartas ir kt. (2013)
Netinkamas darbo su vaiku organizavimas	<ul style="list-style-type: none"> • Darbas atliekamas padrikai, nenuosekliai ir epizodiškai. Vaikui taikomos priemonės labiau orientuotos į jo padarytus nusizengimus, mažai dėmesio skiriant pačiam vaikui ir jo asmenybei bei poreikiams. Per mažai dėmesio skiriama vaiko resocializacijai, darbui su vaiko šeima. 	Vaiko minimalios priežiūros priemonės Lietuvoje: prielaidos, situacija ir įgyvendinimo problemos (2013); S. Justickaja ir kt. (2015); S. Nikartas ir kt. (2013)
Minimalios priežiūros priemonę įgyvendinančių institucijų bendravimo ir bendradarbiavimo tarpusavyje trūkumas	<ul style="list-style-type: none"> • Bendravimas ir bendradarbiavimas svarbus užtikrinant maksimalų teikiamos pagalbos efektyvumą 	Vaiko minimalios priežiūros priemonės Lietuvoje: prielaidos, situacija ir įgyvendinimo problemos (2013); S. Nikartas ir kt. (2013)

Kaip matyti iš 2 lentelės, minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimo problemos susiję su vaiko įstatyminių atstovų problemineis santykiais bei dienos centrų trūkumu. Mažiausiai galimybių lankyti dienos centrus turi ikimokyklinio amžiaus vaikai, kurių asocialaus elgesio prevencija, pasak A. Colak ir kt. (2015), yra efektyviausia dėl jų

imlumo naujiems elgesio modeliams, ir vyresnio amžiaus paaugliams, kuriuos sudėtingiausia įtraukti į veiklas ir organizuoti jiems prasmingą užimtumą. Dienos centruose teikiamos paslaugos nėra prieinamos atokiau gyvenantiems asmenims, kaimiškose vietovėse jų pasiūla ypač maža. Dėl finansinių ir žmogiškųjų išteklių problemų, neįmanoma teikti individualių psichologinių konsultacijų, kurios ypač aktualios vaikų elgesio keitimui. Nepakanka lėšų kokybiškam vaikų maitinimui, nėra galimybių teikti teisinę pagalbą ir konsultavimą. Įvardinti trūkumai galimai turi įtakos netinkamam darbo su vaiku organizavimui, nors, kaip nurodo S. Justickaja ir kt. (2015), šie klausimai labiau priklauso nuo bendro valstybės politikos požiūrio į vaiko socializaciją, akcentuojant jo elgesį, o ne patį vaiką ir jo problemas. Nėra teikiama pakankama pagalba visai šeimai kaip sisteminiam vienetui (Vaiko minimalios priežiūros priemonės Lietuvoje: prielaidos, situacija ir įgyvendinimo problemos, 2013).

Palaiptiui, vertinant nepilnamečių justicijos trūkumus, siekiama įgyvendinti pokyčius, diegti humaniškumo principus, minimalios ir vidutinės priežiūros sistemose įtvirtinti tarptautinius standartus, stengiantis užtikrinti vaiko interesus, diferencijuoti taikomas priemones, kelti su vaikais dirbančių pareigūnų kvalifikaciją (Justickaja ir kt., 2015).

Apibendrinant nurodytas vaiko minimalios priežiūros priemonių įgyvendinimo problemas galima išskirti keletą aktualiausių problemų grupių: nepakankama dienos centrų siūlomų programų įvairovė, specialistų, reikalingų individualiam darbui su vaikais, trūkumas, vaiko negalios ir netinkamo elgesio painiojimas bei nepakankama pagalba šeimai. Visas išskirtų problemų kompleksas reikalauja dėmesio ir įžvalgų, leidžiančių numatyti šių problemų sprendimo būdus bei priemones.

3. MINIMALIOS VAIKO PRIEŽIŪROS PRIEMONIŲ ĮGYVENDINIMO EMPIRINIS TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodika

Minimalios vaiko priežiūros priemonių taikymo priežastys yra susiję su vaikų nusikalstamumu, jų delinkventinio elgesio apraiškomis. Minimalios vaiko priežiūros priemonės pagrįstos socialiniu ir psichologiniu vaikams daromu poveikiu. Todėl tikslinga analizuoti priemonių taikymo efektyvumą ir problemas šį darbą atliekančių specialistų požiūriu. Pasak B. Bitino (2006) kokybinis tyrimas yra vienas tinkamiausių metodų, galinčių atskleisti socialinius problemos aspektus. Todėl tyrimui pasirinktas kokybinis tyrimo metodas, pagrįstas tyrimo dalyvių interviu metu gaunamais duomenimis.

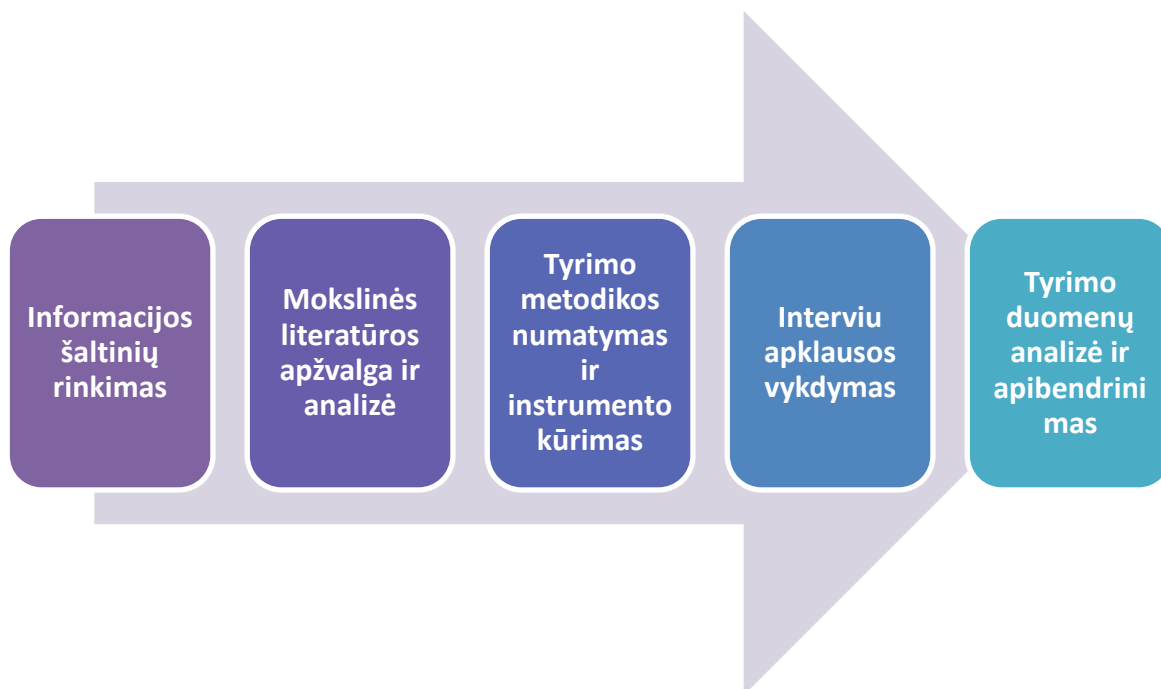
B. Bitinas (2006) nurodo, kad kokybinio tyrimo metu daugiausiai dėmesio skiriama ne kiekybiniam rodikliams, kaip kiekybinio tyrimo atveju, o tyrimo dalyvių santykiui su tiriamu reiškiniu ar problema. Tyrimo metu atskleidžiamas betarpiškas tyrimo dalyvių požiūris į analizuojamus klausimus ir interpretuojamas remiantis tyrėjo patirtimi, įžvalgomis ir sukauptomis žiniomis apie tyrinėjamą reiškinį. Kokybinį tyrimą I. Luobikienė (2009) apibūdina kaip vieną reikšmingiausių būdų, „leidžiančių priartėti prie žmonių suvokimo, reikšmių, situacijų apibrėžimo ir realybės konstravimo“ (Luobikienė, 2009, p. 68). Kadangi minimalių vaiko priežiūros priemonių taikymas jau savaime susijęs su humanistine koncepcija, orientuota į žmogaus galių stiprinimą, todėl kokybinis tyrimas, taip pat susijęs su humanistiniu vertinimu, gali būti laikomas tinkama priemone, atskleidžiančia minimalios vaiko priežiūros priemonių praktinius aspektus ir problemas.

Pabrėžtina, kad kokybinio interviu tyrimo metu ypač svarbus tyrėjo ir tyrimo dalyvių ryšys, tarpusavio santykis, skatinantis tyrimo dalyvių atvirumą, sąžiningumą, užtikrinantis tarpusavio pasitikėjimą, svarbų gaunamų duomenų patikimumui ir vertingumui (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016). Išsamaus pokalbio metu atskleidžiami daugiabriauniai reiškinio aspektai, kurių nebūtų įmanoma išžvelgti iš anksto apibrėžtame kiekybinio tyrimo modelyje. Atliekant tyrimą šios teorinės įžvalgos buvo pritaikytos praktiškai. Organizuojant susitikimus buvo atsižvelgiama į tyrimo dalyvių galimybes, elgiamasi mandagiai, tolerantiškai, pagarbiai, leidžiant patiems interviu dalyviams pasirinkti susitikimo vietą ir laiką, pokalbio greitį.

Atliekant tyrimą numatyti keli svarbiausi tyrimo etapai: pirminis informacijos šaltinių rinkimas ir detali atranka, sprendžiant jų tinkamumą tolimesnei mokslinės literatūros analizei. Atliekant pasirinktą mokslinės literatūros šaltinių analizę išskiriami ir pagrindiniai tyrimo akcentai, numatytas tyrimo metodas, formuluojami tyrimo instrumento klausimai. Šie klausimai nuosekliai išdėstyti tyrimo instrumente ir pateikti tyrimo dalyviams interviu

apklausos metu. Paskutinis tyrimo etapas – tai gautų tyrimo metu duomenų analizė ir apibendrinimas (žr. 2 pav.).

2 pav. Tyrimo etapai

Tyrimui sudaryti pusiau struktūrizuoti interviu klausimai, svarbūs tyrimo nuoseklumui ir išankstiniam tyrėjo pasirengimui bei sklandžiai tyrimo metu numatytų interviu eigai (žr. 2 priedą).

Numatomos klausimų temos:

1. Tyrimo dalyvių charakteristika.
2. Minimalios vaiko priežiūros priemonės taikymo priežastys.
3. Minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimo praktiniai aspektai.
4. Minimalios vaiko priežiūros priemonės taikymo poveikis.
5. Minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimo problemos.
6. Minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimo problemų sprendimas.
7. Minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimo gerosios patirties pavyzdžiai.

Tyrimo dalyvių atranka: tyrimo dalyvių atranka pagrįsta minimalios vaiko priežiūros priemonės taikančių asmenų dalyvavimu. Taikoma tikslinė atranka, atsižvelgiant į prisotinimo principą.

Todėl pasirinkti tiesiogiai su šių priemonių taikymu susiję asmenys, dirbantys:

- vaiko teisių apsaugos skyriuje,
- mokykloje,

- vaikų dienos centre;
- turintys ne mažiau nei 5 metų darbo minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimo srityje patirtį.

Šie asmenys vertinami kaip savo veiklos srities specialistai, galintys kompetentingai vertinti tiriamas problemas. Kadangi šių specialistų veiklai būdingas minimalios vaiko priežiūros priemonės taikymas, todėl numatyta apklausti po du kiekvienos grupės specialistus. Viso numatyta apklausti 8 asmenis, atstovaujančius institucijas, susijusias su minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimu. Vykdamas tyrimą buvo vadovojamasi prisotinio principu, todėl, esant galimybei, buvo apklausta 10 tyrimo dalyvių. Interviu metu pokalbiai įrašyti. Vėliau šie pokalbių tekstai transkribuojami, koduojant pokalbių duomenis ir saugant tyrimo dalyvių konfidencialumą.

Tyrimo metodas: pusiau struktūrizuotas interviu. Tyrimo metodas pasirinktas dėl galimybės betarpiškai rinkti informaciją, atskleidžiant įvairiapusius tyrimo problemos aspektus. I. Gaižauskaitės ir N. Valavičienės (2016) teigimu, kokybiniam tyrimui klausimų struktūravimas suteikia nuoseklumo, paliekant galimybę užduoti atvirus klausimus, tačiau sąmoningai modeliuojant pokalbio eigą. Pokalbio eigos numatymas leido kryptingai vykdyti interviu. Tokia tyrimo atlikimo eiga palengvino duomenų rūšiavimą, analizę ir palyginimą. Iš anksto parengti klausimai svarbūs kryptingai pokalbio eigai, tikslingai problemos analizei, neleidžia nukrypti nuo tyrimo temos.

Tyrimo organizavimas: su tyrimo dalyviais susisiekti iš anksto ir susitarta dėl susitikimo. Numatytas tyrimo dalyviams patogus bendravimo laikas ir aplinka. Pradedant pokalbį atskleistas tyrimo tikslas ir duomenų panaudojimo tikslas. Vadovautasi konfidencialumo, savanoriškumo ir tyrėjo bešališkumo principais.

Tyrimo etika: Užmezgant ryšį su tyrimo dalyviais ir tariantis dėl susitikimo buvo svarbus laisvo apsisprendimo principas, t.y. leidžiama pačiam tyrimo dalyviui priimti sprendimą dalyvauti ar nedalyvauti pokalbyje. Tyrimo metu laikytasi konfidencialumo ir anonimiškumo principų, svarbių dirbant su vaikais, ypač – su vaikais, turinčiais problemų. Taip pat buvo svarbus neutralumo ir nesikišimo principas, stengiantis nedaryti įtakos interviu dalyvių nuomonei. Daug dėmesio skirta mandagiam ir nuoširdžiam, pagarbiu santykiu su pašnekovais. Pateikiant tyrimo duomenis, stengtasi juos pateikti taip, kaip perteikė interviu dalyviai, stengtasi dviprasmiškas citatas pateikti drauge su kontekstine informacija, kad jų prasmė negalėtų būti interpretuojama kitaip nei tai darė interviu dalyviai.

Tyrimo duomenų analizė: atliekant tyrimo duomenų analizę taikyta indukcinė logika, kokybinių duomenų visumoje ieškant logikos ir sistemiškumo. Analizuojant bendrą interviu turinį išskirti tyrimo dalyvių teiginiuose išryškėjantys dėsningumai, sąvokos, kurie

vėliau apibendrinami į konkrečias kategorijas bei subkategorijas, pagrįstas tyrimo dalyvių teiginiais (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016).

Tyrimo ribotumai: tyrimo metu susidurta su sunkumais. Vienas iš tyrimo ribotumų yra susijęs su analizuojamos problemos turiniu. Ne visi interviu dalyviai noriai bendravo, kai kurie atsisakė kalbėti ir duoti interviu. Tikėtina, kad ir interviu metu galėjo pritrūkti atvirumo ir tyrimo dalyviai galėjo kalbėti ne visiškai nuoširdžiai, kai kurias išvalgas nutylėti. Be abejo, tokiu atveju tyrimo metu netenkama reikšmingų duomenų. Tyrimas atliktas vienos savivaldybės ribose, todėl kitų savivaldybių atvejai gali kiek skirtis.

3.2. Tyrimo dalyvių charakteristika

Tyrimo dalyvavusių vaiko gerovės komisijos narių sociodemografinė charakteristika pateikiama 3 lentelėje. Juos apibūdina keletas požymių: lytis, amžius, išsilavinimas, profesija ir stažas. Užimamos pareigos nenurodomos, siekiant išsaugoti informantų konfidencialumą.

3 lentelė. Tyrimo dalyvių sociodemografiniai duomenys

Tyrimo dalyvio kodas	Lytis	Amžius	Išsilavinimas	Profesija	Stažas
D1	Mot.	41 m.	Aukštasis	Pedagogas	10 m.
D2	Mot.	42 m.	Aukštasis	Socialinis pedagogas	18 m.
D3	Mot.	48 m.	Aukštasis	Pedagogas	27 m.
D4	Mot.	52 m.	Aukštasis	Psichologas	25 m.
D5	Mot.	40 m.	Aukštasis	Pedagogas	15 m.
D6	Mot.	42 m.	Aukštasis	Socialinis pedagogas	13 m.
D7	Mot.	46 m.	Aukštasis	Socialinis pedagogas	26 m.
D8	Mot.	30 m.	Aukštasis	Socialinis pedagogas	9 m.
D9	Mot.	42 m.	Aukštasis	Socialinis pedagogas	14 m.
D10	Mot.	46 m.	Aukštasis	Socialinis pedagogas	11 m.

Apibendrinant tyrimo dalyvių duomenis, galima pastebėti, kad visi tyrimo dalyviai, esantys vaiko gerovės komisijos sudėtyje, yra moteriškos lyties. Šis požymis pabrėžia stereotipinį požiūrį į pedagogo ar socialinio pedagogo profesiją kaip į moterišką profesiją. Be to, tai rodo, kad skiriant vaiko minimalios priežiūros priemonę, situacija vertinama iš moteriško požiūrio taško. Vidutinis tyrimo dalyvių amžius siekia 43 metus, brandų darbingą amžių kai sukaupta profesinė ir gyvenimiškoji patirtis leidžia objektyviai ir kompetentingai priimti reikšmingus sprendimus. Visi tyrimo dalyvavę asmenys yra įgiję aukštąjį išsilavinimą. Jų tarpe dominuoja socialiniai pedagogai, pedagogai, vienas psichologas. Kraštutinės darbo

stažo trukmės ribos yra nuo 9-erių iki 27-erių metų darbo patirties. Darbo stažo trukmės vidurkis siekia beveik 17 metų. Sukaupta patirtis svarbi vertinant informaciją apie vaiką ir priimant sprendimus, susijusius su jo minimalia priežiūra bei jos įgyvendinimu. Tyrimo dalyvių patirtis svarbi ir tyrimui. Ji leidžia tikėtis vertingų išvalgų ir prasmingų tyrimo rezultatų.

3.2. Minimalios vaiko priežiūros įgyvendinimo kokybinė analizė

Analizuojant interviu metu gautus duomenis, buvo taikomas indukcinis metodas, „atskirus dalinius teiginius, atvejus, požymius įtraukiant į apibendrinimą, kai nuo pavienių faktų, žinių einama prie bendrų išvadų“ (Tidikis, 2003, p. 405). Taip pat svarbus išankstinių nuostatų vengimas ir susitelkimas į prasmių ieškojimą, žvelgiant ir vertinant problemą tyrimo dalyvių akimis (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016).

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo praktinius aspektus. Laikantis loginio nuoseklumo, pirmasis išskirtas prasminis blokas atspindėjo vaiko minimalios priežiūros įgyvendinimo metu taikomų priemonių įvairovę (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Vaiko minimalios priežiūros įgyvendinimo metu taikomos priemonės

Vaiko minimalios priežiūros įgyvendinimas			
Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Teiginių dažnis
Vaiko minimalios priežiūros įgyvendinimo metu taikomos priemonės	Įpareigojimas lankytis pas specialistus	„<...> dominuoja dažniausiai psichologo konsultacija, socialinio pedagogo konsultacija, išimtiniais atvejais specialiojo pedagogo konsultacijos.“ (D1) „Minimalios vaiko priežiūros priemonės dominuoja lankymasis pas specialistą.“ (D5) „<...> tų specialistų konsultacijos tai būtų pirmiausia socialinio pedagogo va lankymas ir psichologo, įpareigojimas lankytis pas šiuos specialistus<...>“ (D6)	8
	Įpareigojimas lankyti mokyklą	„Pagrindinė gali būti priemonė kiek dalyvavau tuose posėdžiuose tai lankyti mokyklą.“ (D4) „<...> tai buvo įsipareigojimas lankyti mokyklą<...>“ (D8)	7
	Prasmingas laisvalaikio užimtumas	„<...> lankyti neformaliojo švietimo ugdymo užsėmimus, dienos centrą<...>“ (D4) „<...> neformaliai dažniausiai į būrelį kokią veiklą įsitraukti, lankyti užsėmimus.“ (D10)	6
	Dalyvavimas programose ir renginiuose	„<...> dalyvauti prevencinėse programose<...>“ (D4) „<...> įvairios prevencinės programos<...>“ (D5)	3
	Lankymas namuose	„<...> kad jis mato, kad su tom socialinėm pedagogėm negali juokauti, kad mes jį atsivežam į mokyklą<...>“ (D6) „Tai iš tiesų važinėjo socialinis pedagogas važiuodavo ryte prikelti, atsivežti“ (D7)	3

Pokalbiai su vaiku, bendravimas	„Iš tiesų tai dažniausiai, ką mes naudojame savo darbe tai yra bendravimas tiek su vaiku, tiek su jo šeima ir dažniausiai tai yra individualus bendravimas.“ (D7) „Mūsų pagrindinis įrankis yra pokalbis<...>“ (D7)	2
Terapinės priemonės	„<...>galim pasiūlyti įvairias terapijas, bet dažniausiai jie nelabai nori. Turim šviesos terapiją, dirbam su dailės terapija.“ (D1)	1
Grupinių ugdymųjų užsiėmimų lankymas	„Labai retai būna grupiniai užsiėmimai <...>“ (D9)	1
Įpareigojimas grįžti laiku namo	„<...>kad laiku namo grįžtu<...>“ (D10)	1

Skiriant minimalią vaiko priežiūros priemonę, savivaldybėje vykstančio vaiko gerovės komisijos (toliau - VGK) posėdžio metu priimamas sprendimas, kokios priemonės bus taikomos įgyvendinant minimalią vaiko priežiūros priemonę. Tyrimo dalyviai atskleidė šių priemonių taikymo įvairovę. Visų interviu dalyvių pasakojimuose dominavo vaikui skiriamas lankymasis pas įvairius pagalbą teikiančius specialistus. Apie tai, kokių specialistų pagalba reikalinga vaikui nusprendžiama posėdžio metu. Kaip nurodo informantas: „Jeigu pavyzdžiui, vaikui reikia psichologinės pagalbos, tai skiriamas susitikimas su psichologu, jei socialinės, tai lankosi pas socialinį pedagogą ir kiekvienas specialistas dirba pagal pareigines instrukcijas ir vadovaujasi teisiniais numatytais aktais bei dokumentais“ (D2). Taigi, galima teigti, kad pagalbos skyrimui turi įtakos konkreči situacija, individualus kiekvieno vaiko atvejis. Bet kuriuo atveju, skiriant minimalios vaiko priežiūros priemonės visų pirma atsižvelgiama ne tik į individualius atvejus, bet ir vadovaujama įstatymais bei kitais teisiniais dokumentais, laikomasi atitinkamų reikalavimų. Iš tyrimo dalyvių pasisakymų galima spręsti, kad dažniausiai skiriami įpareigojimai lankytis pas mokyklose dirbančius specialistus: „Skiriama specialistai vaikui tie, kurie mokykloje, tos mokyklos psichologas, socialinis pedagogas, taip pat būna ir švietimo pagalbos tarnybos specialistas.“ (D5). Vis dėlto, kiekviena situacija gali būti skirtinga ir atskirais atvejais, priklausomai nuo susiklosčiusios situacijos, gali būti rekomenduojama lankytis ir pas specialistus, priklausančius įvairioms institucijoms: „<...> išskirtiniais atvejais yra skiriama savivaldybės psichologas, tai tada yra įstatymo tvarka numatyta įpareigoti, kad atvyktų pas išorėje esantį psichologą.“ (D1). S. Bieliūnės ir kt. (2015) atlikto tyrimo duomenimis, dažniausiai taikomos minimalios priežiūros priemonės Lietuvoje yra lankymasis pas specialistą, pasirinktos laisvalaikio užimtumo programos lankymas ir mokyklos lankymas.

Antroji tyrimo dalyvių išskirta įgyvendinama minimali vaiko priežiūros priemonė – tai įpareigojimas lankyti mokyklą. Mokyklos nelankymas yra viena iš delinkventinio elgesio formų (Civinskas, Levickaitė ir Tamutienė, 2006). Dažnai ši problema siejama ir su nenoru mokytis. Kadangi mokymasis yra viena iš pagrindinių mokinio veiklų, tad įpareigojimas lankyti mokyklą tyrimo dalyvių tapatinamas ne tik su lankymu, bet ir su mokymusi: „Laiku

ateiti į mokyklą, nu tai mokytis paprastai pasakius.“ (D10). Galima teigti, kad skiriant įpareigojimą lankyti mokyklą, vaikas taip pat įpareigojamas ir prasmingai joje leisti laiką, atlikti pagrindinę mokinio pareigą, t.y. mokytis. Mokyklos nelankymas yra dažnai pasitaikanti problema, tačiau ji laikoma viena švelniausių vaikų elgesio problemų (Anksti paliekantys mokyklą: situacija Lietuvoje, 2013), kurios sprendimas nėra pats sudėtingiausias. Kaip pastebi V. Indrašienė ir V. Suboč (2010), sprendžiant šią problemą svarbu įsigilinti į tikrąsias problemos priežastis, nes gali būti, kad moksleiviai dėl nuolatinių mokymosi nesėkmių ir kitų problemų jaučia mokyklos baimę, todėl vengia ją lankyti.

Dar viena informantų išskirta įgyvendinama minimali vaiko priežiūros priemonė skirta vaiko elgesio popamokiniu laikotarpiu reguliavimui. Įpareigojimas susirasti prasmingą laisvalaikio leidimo būdą, pasak tyrimo dalyvio, itin svarbus vaiko užimtumui, jo elgsenos formavimui ir pozityvios socializacijos sąlygų užtikrinimui: „*Tas pats prasmingo laisvalaikio pasirinkimas, kad turėdamas ką veikt, na na ne viskas yra sakoma, bet realiai žmogus supranta, kad pasirinkdamas vieną ar kitą dalyką jis neturės laiko kažkokiom tai dalykam“ (D3).* Turiningas laiko leidimas užtikrina vaiko užimtumą ir sumažina netinkamo elgesio raiškos galimybes. Nuolatinis užimtumas sukuria prielaidas pozityviai interesų raiškai, mažina nusikalstamumo atvejų skaičių, tokių kaip vagystės, grafiti piešiniai, muštynės ir kita nusikalstama veikla (Justickaja ir kt., 2015). Laisvalaikio užimtumas gali būti organizuojamas mokyklos aplinkoje: „*Nu mokinį bandom sudominti klasės veiklomis, mokyklos, popamokinėmis“ (D8).* Taip pat, kaip nurodo informantas, vaikas gali rinktis ir įvairias užimtumo galimybes kitose jam prieinamose įvairias užimtumo veiklas siūlančiose institucijose: „*nu dar kartais dar ir pavyzdžiui siūlo į centrus, dienos centrus apsilankyti ir vaiko elgesys tenai yra stebimas“ (D4).* Kaip pastebi tyrimo dalyvis, kitose institucijose vaikas taip pat yra stebimas, analizuojant jo elgesį ir vykstančius pokyčius. Aplinkos pakeitimas, išsaugant galimybę kontroliuoti ir stebėti, sukuria vaikui saugią aplinką, apsaugančią nuo netinkamų poelgių, skatinančią teigiamus elgesio pokyčius.

Viena iš veiksmingų ir dažnai skiriamų priemonių laikomas įpareigojimas dalyvauti mokyklų ar kitų organizacijų aplinkose vykdomose prevencinėse programose. Ši priemonė rekomenduojama mokyklų atstovams, siūlant įtraukti vaikus į vykdomas veiklas: „*mokyklų atstovams, kurie nukreiptų, įtrauktų į kažkokias prevencines programas ar į būrelius“ (D5).* Tyrime dalyvavę specialistai tik apibendrintai nurodė dalyvavimą programose, tačiau vienas iš informantų įvardino konkretų įgyvendinamos programos pavadinimą: „*mokykloj vykdoma socialinių įgūdžių ugdymo „Lions Quest“ paauglystės kryžkelėj“ (D1),* nurodydamas ją kaip vieną iš galimų priemonių. Kaip galima spręsti iš pavyzdžio, ypač pabrėžiamas socialinių

įgūdžių ugdymo aktualumas, svarbus vaikų elgesio korekcijai minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimo metu.

Taip pat tyrimo duomenų analizės metu buvo išskirta keletas išskirtinių, rečiau taikomų priemonių, kurios nėra nurodytos „Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatyme“ (2007). Viena iš tokių nurodytų priemonių – tai mokinio lankymas jo namuose. Tyrimo dalyvis motyvuoja šios priemonės prasmingumą tuo, kad apsilankymų metu daugiau sužinoma apie vaiką ir jo aplinką. Gauta informacija tampa svarbi minimalios vaiko priežiūros įgyvendinimo sėkmei: „<...>jeigu mes važiuojame į namus, mes tikrai labai taikome šitą priemonę, jeigu kyla problemų visada dažniausiai važiuojam pasižiūrėti ir namų aplinką, nes tai gaunam labai daug atsakymų, nuvažiavę. (D7).

Taip pat išskirtos kelios kitos priemonės, kurios nėra nurodytos „Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatyme“ (2007). Visų pirma – tai pokalbiai, bendravimas su vaiku, siekiant užmegzti su juo asmeninį ryšį, daryti teigiamą poveikį jo mąstymui bei suvokimui, o tuo pačiu – ir elgesiui. Kaip pastebėjo viena iš tyrimo dalyvių: „Mano darbe daugiausiai dominuoja, individualūs pokalbiai.“ (D9). Šių pokalbių metu sudaromos sąlygos vaiko atsivėrimui, išsikalbėjimui, įgaunamas vaiko pasitikėjimas.

Duomenų analizės metu išskirtos ir kelios netradicinės priemonės, taikomos koreguojant vaikų elgesį minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimo metu: terapinės priemonės ir jų taikymas (muzikos, šviesos, dailės terapija ir kt.); grupiniai ugdomieji užsiėmimai ir jų lankymas bei įpareigojimas laiku grįžti namo. Sprendžiant iš šių atvejų paminėjimo tyrimo dalyvių interviu dažnio, šios priemonės taikomos gana retai.

Kaip nurodoma „Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo“ 5 str. (2007), vaikui gali būti paskirta viena arba kelios tarpusavyje suderintos vaiko minimalios priežiūros priemonės. Taigi, visos išskirtos minimalios vaiko priežiūros priemonės gali būti derinamos tarpusavyje siekiant efektyvių minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimo rezultatų.

Remiantis vaiko minimalios priežiūros įgyvendinimo metu taikomų priemonių pasiskirstymu pagal jų paminėjimo interviu tekstuose dažnumą, galima daryti prielaidą, kad dominuoja trys dažniausiai įgyvendinamos priemonės – tai įpareigojimas lankytis pas specialistus, įpareigojimas lankyti mokyklą ir mokytis bei prasmingas užimtumas laisvalaikiu. Visų šių priemonių auklėjamasis, ugdomasis ir prevencinis pobūdis atitinka leidinyje „Vaiko minimalios priežiūros priemonės Lietuvoje: prielaidos, situacija ir įgyvendinimo problemos“ (2013) nurodomą minimalios priežiūros priemonių paskirtį.

Taip pat tyrimo dalyvių interviu duomenų analizės pagrindu buvo išskirti vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo etapai (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo etapai

Vaiko minimalios priežiūros įgyvendinimas			
Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Teiginių dažnis
Priemonės įgyvendinimo etapai	Priemonės trukmė	„<...>ar tai mėnesis, ar tai trys mėnesiai ar iki mokslo metų pabaigos<...>“ (D4) „Dažniausiai yra skiriama trims mėnesiams, minimali priemonė.“ (D10)	3
	Paskirtos priemonės įgyvendinimo planavimas	„<...>gaunamas raštas iš savivaldybės administracijos dėl minimalios priežiūros priemonės taikymo, juo remiantis mokyklos direktorius nurodo dėl atskirų specialistų privalomą grafiką.“ (D6) „Daromas veiklos planas atsižvelgiant į vaiko elgesio problemas, jeigu žalingi įpročiai, tai kažkas su prevencija žalingų įpročių, netinkamas elgesys.“ (D9)	3
	Priemonę įgyvendinančių specialistų įpareigojimas	„Direktoriaus įsakymu mes gaunam kiekvienas į savo pašta, tada aptariam vaiko gerovės komisijoje, kokie specialistai ir kokiais grafikais dirbs su tuo vaiku.“ (D6) „<...>specialistai prisideda įvairiom tom priemonėm ir susitarimais ir palaikymu ir paraginimu ir paskatinimu. Žodžiu susitaria kokiu laiku, kur kas turi ateiti, kas už ką yra atsakingas.“ (D10)	2
	Ryšio su tėvais ar globėjais palaikymas	„Tada pasikviečiam tėvus visada, tėvam dalyvaujant administracijai vaiko gerovės komisijos ir pačiam vaikui, ir supažindinam su ta, veiklos planu, kas bus vykdoma, kodėl, nuo kada iki kada, kada turėsi ateiti. Tėvai pasirašo, ir tada vykdoma. Supažindinami tėvai su tom būsimum konsultacijom ir tos veiklos intensyvumu.“ (D9) „<...>įstaigose specialistai neišvengiamai bendrauja su šeimos nariais. Irgi tariasi, ką vaikas turėtų daryti, ką jie patys, kaip šeimos nariai turėtų daryti, tai yra bendras reikalas ne vaiko reikalas, kad mama turi informuoti jeigu vaikas nepareina laiku, jeigu jisai ten tu priemonių nesilaiko.“ (D10)	3
	Informacijos apie priemonės įgyvendinimą rinkimas ir ataskaitų rengimas	„<...>socialiniai pedagogai turim pateikti ataskaitas savivaldybės administracijai, kas buvo atlikta su vaiku, kaip buvo dirbama, kaip jis į tai reagavo, ar reagavo jis, ar reagavo šeima, kiek kartų jis apsilankė, ar jis noriai lankėsi.“ (D1) „<...>vyksta atsiskaitymas maždaug vieną kartą per mėnesį į tokią lentelę, mes ją pildome, kaip... joje fiksuojama kaip mokinys laikosi tu grafikų, kurie paskirti lankymosi pas specialistus, kokios priemonės taikomos jam efektyvios, mažiau efektyvios, kaip jis ten, kaip šeima į tai reaguoja.“ (D6)	7
	Grįžtamojo ryšio tarp VGK ir priemonę įgyvendinančios institucijos palaikymas	„Dabar šiuo metu iš tikrųjų iš ŠPT mes sulaukia, tokio ŠPT, kartais sulaukiam, ypatingai iš psichologės va tokio grįžtamojo ryšio, jinai domisi kaip tam vaikui sekasi.“ (D6) „Jei paskirtos priemonės vaikas neįvykdo, tai laikotarpyje dviejų savaičių yra galimybė, kad vėl mokykla kreiptųsi raštu į savivaldybės vaiko gerovės komisiją dėl priemonės peržiūrėjimo arba pakeitimo.“ (D2)	3

Analizuojant tyrimo dalyvių atsakymus buvo išskirta prasminė kategorija, nusakanti vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo etapus. Buvo išskirtos šešios subkategorijos, nusakančios priemonės įgyvendinimo procesą, pagrindinius jo bruožus. Visų pirma išskirta įgyvendinimo trukmę atspindinti subkategorija. Informantų teigimu, dažniausiai priemonės įgyvendinimas trunka tris mėnesius: „*Paskyrus savivaldybės vaiko gerovės komisijai minimalią vaiko priežiūros priemonę mokykla ją įgyvendina per tris mėnesius.*“ (D2). Vis dėlto, kaip pastebi tyrimo dalyviai, kartais įgyvendinimo laikotarpis gali būti skirtingas priklausomai nuo situacijos.

Numatytu laikotarpiu įgyvendinant paskirtas priemones jų planas detalizuojamas toje institucijoje, kuri kreipėsi į savivaldybės VGK dėl vaiko minimalios priežiūros priemonės nustatymo. Sudarant detalų veiksmų planą atsižvelgiama į konkrečią situaciją, vaiko išgyvenamus sunkumus ir sprendžiamas jo elgesio problemas: „*Tada gaunam, mes kaip raštą ir taikom tą. Pirmiausiai tai minimalios priežiūros priemone su tuo raštu susipažįsta vaiko gerovės komisija ir mes nutariam, koks būtų, vat ar čia jis dėl žalingų įpročių ar dėl elgesio, dėl kažko tu pakoreguoji, tą savo planą parašai, tam vaikui planą.*“ (D9). Iš išsamių informantės komentarų galima spręsti, kad kiekvienas planas individualiai pritaikomas vaikui. Taigi, detalus planavimas svarbus papildomai įvertinant vaiko problemas ir galimybes bei priemonės pritaikymo aplinkybes ir sąlygas. Detaliame plane nurodoma, ką ir kada turi atlikti vaikas, o taip pat – kokie specialistai privalo jam padėti, paskirstomi įpareigojimai atskiriems specialistams, pasidalinant darbus: „*<...>specialistai prisideda įvairiom tom priemonėm ir susitarimais ir palaikymu ir paraginimu ir paskatinimu. Žodžiu susitaria koku laiku, kur kas turi ateiti, kas už ką yra atsakingas.*“ (D10). Atsakomybės sričių paskirstymas svarbus vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimui, specialistų darbo laiko planavimui. Nors tyrimo metu interviu dalyviai nurodė, kad jie rengia vaiko minimalios priežiūros planus, tačiau mokslinėje literatūroje nurodoma, kad „Praktikoje retai randama atvejų, kad vaiko minimalios priežiūros priemonę vykdančias asmuo būtų parengęs vaiko minimalios priežiūros priemonės vykdymo planą ir juo vadovautųsi savo veikloje.“ (Bieliūnė ir kt., 2015, p. 37). Tikėtina, kad šie skirtumai atsiranda dėl skirtingose savivaldybėse atlikto tyrimo.

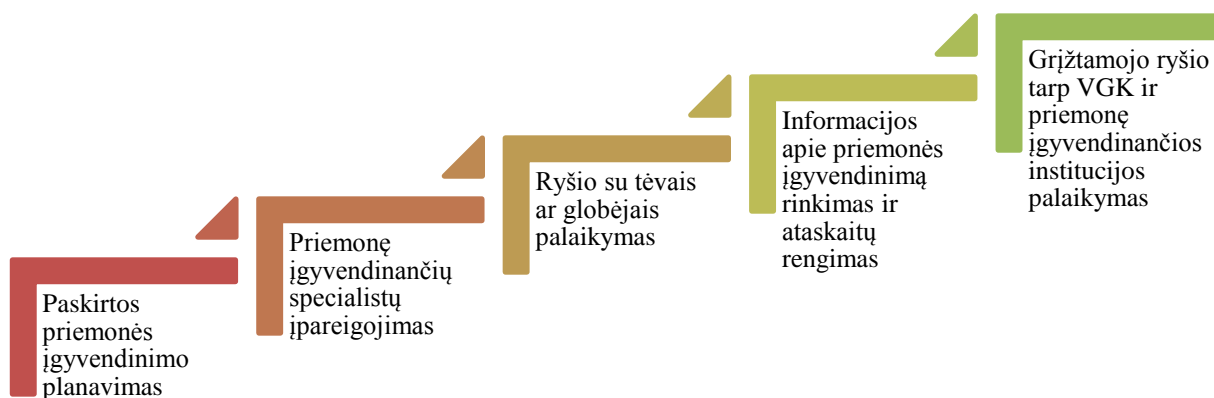
Be specialistų įpareigojimo į priemonės įgyvendinimą įtraukiami ir vaiko tėvai. Kaip nurodo tyrimo dalyviai: „*Tada pasikviečiam tėvus visada, tėvam dalyvaujant administracijai vaiko gerovės komisijos ir pačiam vaikui, ir supažindinam su ta, veiklos planu, kas bus vykdoma, kodėl, nuo kada iki kada, kada turėsi ateiti. Tėvai pasirašo, ir tada vykdoma.*“ (D9). Šis liudijimas patvirtina, kad tėvai informuojami apie būsimos priemonės įgyvendinimą ir visą proceso eigą. Jiems pateikiama informacija, kaip jie galėtų prisidėti prie vaiko elgesio pokyčių, taip pat svarbus tėvų patvirtinimas parašu apie tai, kad jie susipažino su pateikta

informacija ir sutinka su taikomomis priemonėmis. Vėliau tai gali padėti išvengti tarpusavio nesusipratimų ir konfliktinių situacijų iškilus ginčytiniems klausimams. Informacija tėvams pateikia kiekvienas specialistas, dirbantis su vaiku: „Kiekvienas iš specialistų, kuris būna įpareigotas teikti pagalbą mokiniui, kuris gauna minimalios priežiūros priemonę, kviečiasi ir supažindina tiek mokinį, tiek jo tėvus ar jo globėjus su numatomu teikti priemonių planu.“ (D6) Vadinasi, tėvai gauna įvairiapusę informaciją apie vaiką ir jo ugdymą, pagalbos jam teikimą. jei vaikas auga pas globėjus, su būsimu priemonės vykdymu supažindinami jo globėjai arba ta ugdymo įstaiga, kuri rūpinasi vaiku, t.y. vaikų globos namų atstovai.

Įgyvendinant vaiko minimalios priežiūros priemonę ypač svarbus nuolatinis vaiko stebėjimas, jo elgesio kaitos analizė, rezultatų fiksavimas. Atliekant stebėjimą naudojamos įvairios informacijos fiksavimo formos: „Pradžioj stebint mokymąsi, pažangumo suvestinės, elgesį – elgesio įvairios suvestinės, ir nuolat jam primenama<...>“ (D1). Galima daryti išvadą, kad svarbiausios yra raštiškos formos, tačiau kalbama ir apie žodinius susitarimus, pastabas, priminimus. Renkant informaciją svarbūs įvairūs vaiko elgesį atspindintys aspektai. Viena iš informančių nurodo, kad: „<...>žymisi jie ten apskaitą veda sąsiuvinius kiek ten praleido pamokų neatėjo, kiek kur buvo, ką veikė, ką padarė vėl nusižengimą, nu fiksuoja taip.“ (D10). Pamokų lankymas, netinkamo elgesio atvejai, mokymasis – tai pagrindiniai tyrimo dalyvių minimi aspektai, kurie įrašomi į ataskaitas apie vaiko elgesį. Rašant ataskaitas apie vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimą svarbus ir ataskaitos turinys, ir jos pateikimo dažnumas. Sprendžiant iš tyrimo dalyvių teiginių, galima daryti išvadą, kad informacija apie priemonės įgyvendinimo eigą pateikiama kas mėnesį: „<...>mūsų mokyklos tokia tvarka, tai mes visada turim pateikti po mėnesio laiko direktoriui ataskaitą apie vykdomus, ar vaikas atėjo neatėjo, kokie postūmiai ar vaikas noriai ateina, ar nenoriai tai mes tokius<...>“ (D9). Ataskaitose pateikiami ne tik statistiniai vaiko lankomumo ir pažangumo duomenys, bet ir informacija apie vaiko motyvaciją, jo elgesį ir kitos pastabos. Tarpinės ataskaitos kas mėnesį pateikiamos mokyklos administracijai, tuo tarpu pilna išsami ataskaita savivaldybės VGK pateikiama tik pasibaigus minimalios priežiūros priemonės taikymo laikotarpiui: „Ir po to baigus tą minimalios priežiūros priemonę taikymui, mes teikiame ataskaitą savivaldybės vaiko gerovės komisijai.“ (D9). Informacija apie vaiko elgesį ir vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo sėkmes ir nesėkmes svarbi tolimesniems sprendimams ir priemonės įgyvendinimo pokyčiams. Kaip nurodo informantė: „<...> vėlgi jei kažkas vyksta ne taip, kad galima vėl kreiptis į komisiją ir vėl žiūrėti ką reikia pakeisti ir vaikas lygiai taip pat žino, kad jeigu jisai nevykdys, kad bus peržiūrima skirtos priemonės<...>“ (D3). Vadovaujantis tyrimo dalyvių teiginiais, galima konstatuoti, kad į savivaldybės VGK kreipusis įstaiga (dažniausiai tai yra mokykla) pastebėjusi, kad vaikas

nepaiso vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo įpareigojimu, po dviejų savaičių gali pakartotinai rašyti prašymą savivaldybės VGK, tačiau, sprendžiant iš to, kad tarpinės ataskaitos pateikiamos tik kas mėnesį, galima daryti prielaidą, kad į priemonės įgyvendinimo trūkumus gali būti atkreiptas dėmesys žymiai vėliau nei po dviejų savaičių. Tokiu atveju tampa svarbi paties priemonės įgyvendinimo koordinatoriaus iniciatyva ir ryšys su mokyklos administracija, o taip pat – mokyklos administracijos veiklumas ir operatyvumas.

Tyrimo duomenų analizės pagrindu galima suformuoti nuoseklią vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo etapų schemą (žr. 3 pav.).

3 pav. Vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo etapai (sudaryta autorės, remiantis tyrimo rezultatais)

Nuoseklus 3 pav. pateikiamas priemonės įgyvendinimo procesas pagrįstas detaliu planavimu, nuolatinio proceso stebėjimu ir informacijos rinkimu teikiant ataskaitas vietos administracijai, o pasibaigus priemonės įgyvendinimui – ir savivaldybės VGK, apie tai, kaip vyko ir kaip sekėsi priemonės įgyvendinimas, kokių rezultatų pasiekta ir su kokiomis problemomis teko susidurti.

Vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinime svarbų vaidmenį atlieka įvairių sričių specialistai. Apie tai liudija ypač dažnai skiriamos specialistų konsultacijos, kaip viena pagrindinių vaiko elgesį koreguojančių priemonių, ir antrajame vaiko minimalios priežiūros etape išskiriamas specialistų įpareigojimas dirbti su vaiku ir sekti jo elgesį bei rengti ataskaitas apie minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimo eigą. Tyrimo duomenų analizės metu buvo išskirta kategorija, atskleidžianti vaiko minimalios priežiūros įgyvendinime dalyvaujančių specialistų įvairovę (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Vaiko minimalios priemonės įgyvendinime dalyvaujantys specialistai

Vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimas			
Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Teiginių dažnis
Vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinime dalyvaujantys specialistai	Socialiniai pedagogai	„<...>teikiu socialinę pedagoginę pagalbą, o ji naudinga tuo, kad paskyrusi susitikimus tu susitikinėsi su vaiku, su juo bendrauji, gali jį labiau pažinti, suprasti jo interesus, poreikius ir didesnis dėmesys skiriamas tam vaikui<...>” (D2) “<...>tas pagrindinis pagrindinis darbas, tas yra būtent ant socialinio pedagogo ir nuleistas, nes tu turi tą vaidmenį pagrindinį ir tuos siūlymus ir dažniausiai tai yra visi sprendimai<...>” (D7)	7
	Psichologas	„Kaip psichologė aš ieškau mokinio stipriųjų pusių, stengiuosi palaikyti, sudaryti sąlygas keisti netinkamą elgesį į tinkamą ir vis stiprinti teigiamą elgesį pamatant mokinio pastangas ir į tai atreagavus<...>“ (D4) „<...>jeigu matome, kad turi labai didelių psichologinių problemų, tada tariasi psichologė dėl individualių pokalbių konsultacijų<...>“ (D7)	6
	Pedagogai	“Įgyvendinant minimalios priežiūros priemones tarpusavyje bendradarbiauja mokyklos mokytojai, kurioje vaikas mokosi.” (D2) „Tai visada įsitraukia visada vykdo, vykdo klasių auklėtojai jeigu to reikia, mokytojai žino<...>” (D9)	4
	Savivaldybės VGK nariai	“<...>savivaldybės vaiko gerovės komisijos nariai<...>” (D2) „<...>vaiko gerovės komisijos nariai žino ir vykdoma<...>” (D9)	2
	Neformaliojo ugdymo organizatoriai	„<...>kažkokie neformaliojo švietimo užsiėmimo specialistai<...>” (D4) “<...>nes atviras jaunimo centras tai visiškai kaip pasakyti, gali ateit ir leisti laiką, na suranda pomėgius jau atėjus. Į būrelius ateinant galima pagal pomėgį, ar nori tą daryti, ar kitą. Nes vienas sportuoja, kitas šoka, kitas dainuoja, trečias, o kitam visiškai nei vienas iš išvardintų neįdomu, na tas tokis pakvietimas, buvimas ar pažiūrėjimas, ar jis tikrai atėjo, ir kaip jam sekasi” (D3)	2
	Mokyklos administracija	„<...>yra informuota ir mokyklos administracija, kuri stebi to vaiko elgesį, ir, aišku, administracija siūlo, kreipiasi, kokios pagalbos reikia tam vaikui, klausinėja, ir, pavyzdžiui, labai puiku, kai mokyklos direktorius pats su tuo vaiku gali pakalbėti, ir jisai žino, kad jam buvo pritaikyta ta priemonė.” (D2) „<...>ir mokyklos administracija būna tikrai supažindinta tikrai domisi<...>” (D9)	2
	Vaiko teisės	„<...>bendraujama su vaiko teisių apsaugos skyriaus specialistais, ir dalinamasi informacija, kas ir kaip įvyko, kokie pokyčiai, tiesiog kokie reikalavimai, tai vat pagrinde buvo<...>” (D8)	2
	Specialusis pedagogas	“<...>galbūt vaikui ir reikalinga ir specialiojo pedagogo, pavyzdžiui, pagalba <...>” (D2)	1
	ŠPT specialistai	„<...>dabar jau būna kartais paskirta ne tik mokyklos psichologo konsultacijų lankymasis, bet ir ŠPT tarnybos psichologo konsultacijos<...>” (D6)	1
	Policija	„Policijos pareigūnais gal kažkokie vat buvę, tarsi vat ir pabėga iš globos namų, ir su jais teko kontaktuoti<...>” (D8)	1
Komandinis darbas	„<...>tai iš tiesų mes dažniausiai dirbame komandoj, bendrauja su vaiku kartu<...>” (D7)	1	

Analizės metu buvo išskirta vienuolika kategorijų iliustruojančių subkategorijų. Iš jų – dešimt skirtingų specialistų grupių. Tarp kitų epizodiškai dalyvaujančių specialistų aiškiai išsiskyrė ypač svarbus socialinių pedagogų vaidmuo. Jiems suteikiami ypatingai reikšmingi įgaliojimai, susiję su viso vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimu. Viena iš tyrimo dalyvių teigė, kad: “<...>dažniausiai su kuo ir bendraujant tai yra socialiniai pedagogai, kurie na kaip ir koordinuoja tą procesą ir planą kada jis patvirtintas, visus lankymusis sudaro ir stebi kaip vyksta.” (D3). Taigi, atsiskleidžia socialinio pedagogo dvipusis vaidmuo ne tik konsultuojant pas jį besilankančius vaikus, teikiant jiems socialines paslaugas, bet ir koordinuojant, prižiūrint visą minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo procesą. Informantė pastebi, kad socialinio pedagogo vaidmuo išlieka svarbiausiu visuose etapuose: “<...>vaikas ir prieš paskiriant minimalią priežiūros priemonę yra daugiausiai bendraujantis su socialiniu pedagogu ir po jos<...>” (D1). Socialinis pedagogas išlaiko itin glaudų ryšį su vaiku, būdamas jo palydovu tiek prieš skiriant minimalią priežiūros priemonę, tiek jos skyrimo metu, tiek ir jos įgyvendinimo laikotarpiu. Taigi, socialinį pedagogą galima laikyti pastoviu, nuolat vaiką lydiniu asmeniu, geriausiai išmanančiu visus su vaiko elgesiu ir jo pokyčių inicijavimu susijusius klausimus.

Kiek rečiau pasireiškia, tačiau taip pat yra labai svarbus mokyklos psichologo vaidmuo. Kaip pabrėžė viena iš tyrimo dalyvių, psichologai yra tie specialistai, kurie ypač pastebimi minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimo kontekste: „<...>labiausiai aišku psichologas mokykloj <...>“ (D6). Apibūdinant jų atliekamas funkcijas pastebėta, kad psichologams skiriamas konsultantų vaidmuo, padedant išsiaiškinti ir įvertinti netinkamo vaiko elgesio priežastis: „Psichologai, reiškia, padeda jiems išsiaiškinti, kokios tai yra priežastys<...>“ (D2). Šiuo atveju psichologo atliekamas darbas papildo socialinio pedagogo daromą įtaką, sukuriant prielaidas paskirtos vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo sėkmei.

Taip pat įgyvendinant minėtą priemonę svarbi ir pedagogų pagalba: “<...>mokytojų pagalba iš tikrųjų<...>” (D2). Pedagogai, būdami arti vaiko pamokų ir kitų veiklų metu, turi galimybes pastebėti vaiko elgesį, jo pokyčius, kontroliuoti vaiko elgseną ir savo pastabomis dalintis su kitais priemonės įgyvendinime dalyvaujančiais specialistais.

Pavieniai teiginiai leidžia tvirtinti, kad, susiklosčius tam tikroms aplinkybėms, vaiko minimalios priežiūros įgyvendinime dalyvauja ir kiti asmenys, galintys padėti vaikui keisti savo elgesį priemonės įgyvendinimo metu: specialusis pedagogas, Švietimo pagalbos tarnybos (toliau – ŠPT) specialistai, Savivaldybės vaiko gerovės komisijos (toliau – VGK) nariai, neformaliojo ugdymo organizatoriai, mokyklos administracija, vaiko teisių atstovai, policijos darbuotojai. Specialiojo pedagogo paslaugos reikalingos dirbant su specialiuųjų

poreikių turinčiais vaikais, ypatingais atvejais gali būti rekomenduojama ir švietimo pagalbos tarnyboje dirbančių specialistų pagalba, savo kompetencijų ribose konsultuoja VGK nariai, į vaiko priežiūrą ir jo užimtumo organizavimą įsitraukia neformaliojo ugdymo organizatoriai, vaiku rūpinasi ir kontroliuoja priemonės įgyvendinimo eigą mokyklos administracijos atstovai, esant poreikiui įsitraukia vaiko teisių specialistai bei policijos darbuotojai. Įsitraukiančių specialistų įvairovė užtikrina vaiko priežiūros intensyvumą ir įvairiapusiškumą. Viena iš tyrimo dalyvių pabrėžė, kad tarp visų įgyvendinime dirbančių specialistų pirmiausiai vyksta komandinis darbas, suvienijantis jų galimybes vaiko labui.

Apie vaiko dalyvavimo minimalios priežiūros priemonės įgyvendinime praktinius aspektus pasakoja tyrimo dalyvių teiginiai, pateikiami 7 lentelėje.

7 lentelė. Vaiko dalyvavimas įgyvendinant minimalios priežiūros priemonę

Vaiko minimalios priežiūros įgyvendinimas			
Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Teiginių dažnis
Vaiko dalyvavimas įgyvendinant minimalios priežiūros priemonę	Nuomonės išklauskymas	<p>„Posėdyje visada vaiko klausiama jo nuomonės, jo supratimas išklauskomas <...> po to būna mokinio išklauskymas, ką apie tai jis mano, taip pat jo klausiama, kaip jam galėtume padėti, kokios pagalbos jis norėtų, kad pasikeistų jo elgesys“ (D4)</p> <p>„Skiriant tą priemonę minimalią visada yra atsižvelgiama į jo nuomonę, paaiškinama, ką jis turės daryti, vaikas gali pilnai pasakyti, ar jis sutinka, ar nesutinka“ (D2)</p> <p>„<...> aišku vaiko nuomonė visada išklauskoma pirmiausia, šiuo atveju pirmiausia yra vaiko, kaip jam atrodo ta situacija, kaip jisai<...>“ (D7)</p>	8
	Vaiko informavimas	<p>„Jis informuojamas, kas jam skiriama, kodėl tai skiriama ir ką jis turės daryti ir kiek dar laiko jam bus skiriama <...> klausime jo pagal amžių ar jis žino kas yra minimali ta priemonė, ką jinais reiškia, jei jis nežino paprastai jam paaiškina vaiko gerovės komisijos pirmininkė <...> paaiškina ką konkrečiai vaikas turės daryti.“ (D4)</p> <p>„Visada vaikas sėdi komisijoje taip pat ir jam stengiamasi paaiškinti, kokios susidarė priežastys ir aplinkybės ir kodėl jam reikia skirti minimalią priežiūros priemonę“ (D2)</p>	7
	Vaiko įpareigojimai	<p>„<...> su juo susitariama sąlygos, ką jisai turi, tai yra duodama tam tikras laiko tarpas yra terminai duodami ir susitariama ką jis per tą laiko tarpą turi padaryti.“ (D7)</p> <p>„<...> mokyklose tai yra įvairūs susitarimai, ką kada turi padaryti, ką įvykdyti, žiūri kaip tų susitarimų laikosi, tenai arba registravimai įvairūs, turi pasirinkti kažkokių papildomų veiklų<...> Nu aš manau, kad vaikas gauna įsipareigojimus jam yra labai naudingas, jisai gauna įsipareigojimus, jisai privalo daryti tam tikrus dalykus, lankytis, geriau mokytis, tai čia be vaiko įtraukimo net to proceso ir nebūtų.“ (D10)</p>	4
	Vaiko motyvavimas	<p>„Vaiką reikia nuolat kviesti, ir ieškoti būdų kaip jį prikalbinti, tų metodų visokiausių reikia išbandyti, kad jį prisitraukti“ (D6)</p> <p>„<...> tas pasitikėjimas parodytas vaiku, tas bendravimas, kurio galbūt jis namuose negauna, lygus kaip su lygiu, to dėmesio gal būt, nes paprastai tai ir yra pagrindinė</p>	4

		<i>priežastys tai ir lemia tai, kad vaikas pasijaučia, kad jis kažkam rūpi, kažkam yra svarbus ir aš manau, kad bent man taip atrodo iš visų praktinių tų atvejų, kad na vaikam tai duoda, tai kartais būna tai, būtent ir būna tas lūžis į tą gerąją pusę, kada vaikas gali kažką tai pakeisti savo gyvenime <...> padaršinimas, pagyrimas, paskatinimas. Ko dažniausiai šitiems vaikams ir trūksta.“ (D7) „Priemonės motyvavimui, visada pagiriu aš vaiką. Už menkiausią sėkmę už menkiausią jojo gerą norą, geranoriškumą, gerą žodį už bet ką, pagiriu<...>“ (D9)</i>	
	Vaiko dalyvavimo pobūdis	<i>„Nu gal dažniau yra pasyvus, todėl, kad minimaliosios tos priežiūros priemonės yra skiriamos komisijos, vaikas pats tai tiesiog nelabai gali pasirinkti, kokią jam priemonę taikyti, jau čia taiko komisija jam. Jis tikrai gali sutikti arba nesutikti su ta priemone.“ (D2) “Manau, kad pasyvus, tai paprastai būna nemotyvuoti arba menkai motyvuoti vaikai, ta prasme motyvuoti menkai, tai jie į savo pusę motyvuoti, savo veikloms motyvuoti”(D6) „Pakankamai pasyvus iš vaiko pusės, o kas norėtų ateiti savo noru atlikti bausmę<...>“ (D9)</i>	5
	Vaiko dalyvavimo reikšmė	<i>„Nu iš tiesų tai aš manau, kad nu jis yra pakankamai svarbus, nes vis dėl to na niekas kitas negali padaryti už vaiką <...>“ (D7) „Kiekvienas mes esam asmenybė, tas vaikas irgi asmenybė, ir gal būt, kaip pasakyti, jei tai netampa prievole tai būna naudingiau.“ (D9)</i>	3

Tyrimo metu buvo keliamas aktualus klausimas apie vaiko įtraukimą į minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimą. Atsižvelgiant į tai, kad vaikas yra tiesioginis šio proceso subjektas, į kurį yra orientuotos visos veiklos, daroma prielaida, kad jo dalyvavimas yra ypač svarbus. Tyrimo metu interviu dalyviai išreiškė savo požiūrį į vaiko įtraukimą į minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimą. Tyrimo duomenų analizės metu buvo išskirtos šešios su vaiko vaidmeniu priemonės įgyvendinimo kontekste susijusios subkategorijos.

Pirmiausiai informantai pabrėžė vaiko svarbą dalyvaujant jo elgesio svarstyme skiriant minimalios priežiūros priemonę. Taigi, vaiko vaidmuo atsiskleidžia jau pirminiame priemonės įgyvendinimo etape – jos paskyrimo: *“Vaikas ir posėdyje yra klausinėjamas, kas sąlygoja jo tokį elgesį, taigi kaip jau sakiau, iki nuvykimo į posėdį jis jau būna apklaustas, ta jo nuomonė būna jau išklaudyta tokia giluminė” (D6)*. Tyrimo dalyvių teiginiai atskleidžia, kad domėjimasis vaiku, jo požiūriu prasideda dar iki priemonės skyrimo, nes su juo bendraujama ir dirbama dar iki VGK posėdžio, stengiantis padėti jam išspręsti iškilusias problemas. Posėdžio metu *„<...> vyksta su vaiku pokalbis, užduodami jam yra klausimai ir į nuomonę jo atsižvelgiama jeigu vaiko pačio nusiteikimas yra teigiamas<...>“ (D5)*. Galima daryti išvadą, kad šiuo atveju daug kas priklauso nuo paties vaiko nuotaikos ir požiūrio, kiek jis sugeba išreikšti savo nuomonę, ką išdrįsta pasakyti ir kaip suvokia visą susiklosčiusią situaciją. Pokalbio turinį taip pat atskleidė viena iš interviu dalyvių: *„Nu vis tiek tai yra derinama, kokios bus tos priemonės taikomos, kalbama apie galimas perspektyvas, tiesiog kas*

būtų jeigu būtų taip, jeigu būtų taip <...> „(D8). Pokalbio metu diskutuojama apie vaiko problemas, taikomų priemonių teikiamas galimybes ir būsimas pasekmes vaikui.

Vaiko informavimo metu vyksta vaiko supažindinimas su posėdžio metu priimtais sprendimais: „<...> *vaikas visada yra nuolat supažindinamas kas bus, kaip bus, kas gali jo laukti, kokie žingsniai, kuo remiantis mes visa tai darom ir dėl ko yra skiriama ta minimali priežiūra.*“ (D1). Remiantis šia citata galima teigti, kad vaikas yra išsamiai informuojamas apie būsimos priemonės taikymą ir gali gerai suprasti kaip vyks jos įgyvendinimas, kokių veiksmų ir poelgių iš jo tikimasi. Suformuojamas tikslus suvokimas apie aplinkos lūkesčius vaiko atžvilgiu. Vis dėlto, tyrimo dalyvių teiginiai skamba pakankamai prieštarinčiai. Nors viena informančių teigia, kad vaikui skiriama daug dėmesio ir informuojama ypač detalai, kita tyrimo dalyvė nurodo, kad: „<...> *jam kaip skiria savivaldybė minimalią, nu tiesiog jam pasako nu va tau trim mėnesiam skiriama ta minimali priežiūros priemonė.*“ (D9). Taigi, tyrimo metu išreikšta informantės patirtis sako, kad vaiko informavimas atliekamas nepakankamai rūpestingai, neskiriama pakankamai dėmesio tam, kad vaikas pilnai suprastų, kas bus daroma ir ko iš jo tikimasi.

Įgyvendinant vaiko minimalios priežiūros priemonę, jam gali būti skiriami įvairūs įpareigojimai. Įgyvendinamos priemonės jau buvo aptartos aukščiau (žr. 5 lentelę). Vis dėlto, įgyvendinimo metu jos gali būti papildytos ir kitais įpareigojimais, kuriuos, remdamiesi savo kompetencija, galimybėmis ir konkrečiomis aplinkybėmis, paskiria priemonę įgyvendinančios įstaigos specialistai, prižiūrintys vaiką: <...> *kažkokių pareigų paskyrimas, kaip ir budėjimas, kaip ir toksai dar pasiruošimas šimtadieniui buvo*“ (D8). Galima pastebėti, kad pareigų skyrimas susijęs ne tik su pačia paskirta minimalia priemone, jos turinį sudarančiomis pareigomis, bet ir su konkrečiam vaikui svarbiais įsipareigojimais, darbais, atsakomybės sritimis vietos bendruomenėje. Pasak tyrimo dalyvių, priemonės taikymas ir įpareigojimai vaikui skiriami lanksčiai, leidžiant pačiam vaikui prisitaikyti prie priemonės įgyvendinimo laiko: *“Visada leidžiama vaikui pasirinkti dieną, laiką, nebūna taip, kad jam tai yra iš mokyklos pusės dabar tai mes jau tave nubausim, to nebūna”* (D9). Lankstus laiko derinimas leidžia vaikui derinti dalyvavimą priemonės įgyvendinime su popamokine veikla, asmeniniais poreikiais ir interesais.

Tam, kad įsitraukimas į priemonės įgyvendinimą būtų efektyvus, svarbi kiekvieno vaiko motyvacija, užtikrinanti jo norą pasiekti teigiamų rezultatų ir pakeisti savo elgesį, dėl kurio ir buvo imtasi minėtų priemonių. Interviu tekstuose atsiskleidė mokinių motyvavimui naudojamų priemonių įvairovė, dažnai siejama su individualiomis vaiko savybėmis: *„Jeigu mokinys, kuris, kaip sakoma, labai greitas, tai mes jį skatindavom bėgimu varžybose vis tik kroso, futbolo žaidimu, kas per judrius žaidimus, jam tai patikdavo, tai iš tikrųjų*

motyvuodavom<...>“ (D8). Tam, kad tokios priemonės būtų pakankamai efektyviai pritaikytos būtinas geras mokinio pažinimas ir gebėjimas išvelgti jo gerąsias savybes, gabumus ir stipriuosius bruožus. Taip pat dažnai taikomos žodinės motyvavimo priemonės: „<...>padrąšinimas, pagyrimas, paskatinimas. Ko dažniausiai šitiems vaikams ir trūksta.“ (D7). Manoma, kad būtent dėmesio, šilumos ir žmogiškojo ryšio. Todėl ši motyvavimo priemonė laikoma pakankamai veiksminga.

Iliustruojant vaiko įsitraukimą į vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimą tyrimo duomenų pagrindu suformuotas vaiko dalyvavimo įgyvendinime modelis, atskleidžiantis dabartines vaiko dalyvavimo šios priemonės įgyvendinime galimybes (žr. 4 pav.).

4 pav. Vaiko dalyvavimo minimalios priežiūros priemonės įgyvendinime modelis (sudaryta autorės, remiantis tyrimo rezultatais)

Vaiko dalyvavimas minimalios priežiūros priemonės įgyvendinime šiuolaikinėje sistemoje sąlygojamas keturių pagrindinių faktorių: vaiko nuomonės išklaušymo, vaiko informavimo, įpareigojimo ir motyvavimo. Todėl galima daryti prielaidą, kad šių sričių tobulinimas ir jų kokybės gerinimas gali turėti teigiamos įtakos vaiko minimalios priežiūros įgyvendinimo sėkmei.

Taip pat tyrimo metu buvo išskirta subkategorija, atskleidžianti vaiko vaidmenį priemonės įgyvendinimo metu. Dažniausiai nurodoma, kad vaiko vaidmuo vertinamas kaip pasyvus: „Dažniausiai patirtis rodo, tai yra pasyvus. Nes jau jeigu yra problema, dažniausiai yra tas, kad na jau čia yra visiškai tas pats viskas, ir tos problemas ir dažniausiai, pasyviai sprendžiama.“ (D7). Pasyvus vaidmuo sumenkina paties vaiko dalyvavimo reikšmę

priemonės įgyvendinime, nesuteikia jam galimybės pačiam tapti aktyviu ir suinteresuotu dalyviu, motyvuotai siekiančiu sėkmės. Kaip pastebi informantė: „<...> tai ar jis aktyvus ar pasyvus labai priklauso nuo vaiko, paties“ (D4). Vis dėlto, tikėtina, kad aktyvus suaugusiojo vaidmuo keičiant vaiko poziciją jo aktyvumo atžvilgiu ir vaiko požiūrį į priemonės įgyvendinimo svarbą gali būti reikšmingas veiksnys, skatinantis vaiką aktyviau įsitraukti į priemonės įgyvendinimą ir motyvuotai joje dalyvauti.

Vis dėlto, keletas tyrime dalyvavusių informančių pastebėjo, kad bet koku atveju vaiko dalyvavimas yra svarbus ir naudingas. Apie tai liudija interviu dalyvių liudijimai, sakantys, kad „Visoms prasmėm naudingas, nes tik vaikas turi keisti elgesį, ne tik elgesį, bet aišku ir nuostatas ir mąstymą, visa tai, tai taip, kad visom prasmėm reikia įtraukti, nes reikalas eina apie jį<...>“ (D4). Šiuo pasakymu atskleidžiama svarbi mintis, kad vaikas yra esminė priemonės įgyvendinimo šerdis, aplink kurią sutelkiamos visos įmanomos priemonės ir specialistai, stengiantis suteikti jam reikalingą pagalbą, leisiančią pakeisti savo elgesį, sumažinti esančias problemas ir formuoti teigiamas nuostatas bei elgseną.

Kiekvienas vaikas yra visuomenės narys, priklausantis struktūrinei visuomenės daliai – šeimai. Šeimos vaidmuo vaiko auklėjime, ugdyme, jo socializacijoje ypač svarbus. Todėl tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kaip šeima įsitraukia į vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo procesą. Tyrimo duomenų pagrindu išskirtos kategorijos ir subkategorijos pateikiamos 8 lentelėje.

8 lentelė. Šeimos dalyvavimas įgyvendinant minimalios priežiūros priemonę

Vaiko minimalios priežiūros įgyvendinimas			
Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Teiginių dažnis
Šeimos dalyvavimas įgyvendinant minimalios priežiūros priemonę	Šeimos dalyvavimas svarstyme	„Visada šeima dalyvauja posėdyje svarstant mokinio elgesį“ (D4) „Šeima visada kartu dalyvauja. Kai atvyksta į posėdį, tai atvyksta visada ir šeimos nariai, dažniausiai tai mamos atvyksta, ne tėčiai.“ (D2)	3
	Šeimos išklašymas	„Paklausama ką šeima mano apie tai, kaip šeima charakterizuoja savo vaiką <...> Bet pirmiausiai dar klausama tėvų, kaip jie gali padėti vaikui“ (D4) „Mes šnekamės kiek jie kalbasi, bendrauja su vaiku, koks tas vaikas yra namuose, koks jisai yra įstaigoj <...>“ (D10)	3
	Šeimos įpareigojimas	„<...> savivaldybės vaiko gerovės komisijos nariai šeimos įtraukti, tai yra įpareigoti šeimą, kad jinai kartu darytų tas priemones, negali, mes tiktai galime komisijoje teikti, patarti, siūlyti, ką šeimai reiktų daryti, kaip padėti savo vaikui, kur kreiptis tolimesnės pagalbos.“ (D2) „<...> tėvai turėtų užtikrinti būrelius, lankymąsi mokykloje, lankytis pas specialistus, jei turi mokymosi sunkumų gal pas pedagogą nueitų susitartų, kad įveiktų mokymosi sunkumus“ (D4)	5

		„<...> mes ir tėvams kažkokių rekomendacijų teikiame, gal net ne visuomet jas užrašome“ (D10)	
Šeimos motyvavimas		„Tokių yra atveju sunkiai mama ar tėtį prikalbinam, kad į komisiją atvažiuotų. Būna atveju, kad iš pirmo karto neatvažiuoja antrą tik tai kartą ir man pačiai tekę yra skambinti tiems tėvam ir specialistam mūsų, aiškinti, kad turi dalyvauti šeimos nariai, prikalbinam, nu tai čia ir aš manau, kad yra įtraukimas“ (D10)	1
Pagalba šeimai		„<...>kad specialistų pagalbą taip pat gali gauti tėvai <...>“ (D4) „Kartais ta šeima nežino, na pati neturi socialinių įgūdžių ar kitokių įgūdžių kaip ką daryti. Todėl ir specialistų pagalba šeimai yra reikalinga <...> ta pagalba šeimai kada kalbama kad kažko tai nežino ir išaiškėja kažko nemoka, kažkur tai reikia padėti, tai visada ta pagalba nukreipimo, kur kreiptis, kas gali padėti taip pat yra, ir na šeimai irgi reikia padėti, nes kartais vienai šeimai sunku susitvarkyti su tai situacija, kuri tuo metu būna“ (D3) „<...>gal būt kartu pas psichologą nueity, netgi mamai pačiai reikia lankyti kursus tėvystės, ar socialinių įgūdžių kažkokius. Jeigu matom, kad būna labai dažnai, kad tiesiog pagalbos reikia ne tik tai tam vaikui, bet ir mamai, tai mes tiesiai ir pasakom tuos dalykus“ (D10)	6
Šeimos dalyvavimo pobūdis		„Šeima turėtų įsitraukti į bendradarbiavimą, bet dažniausiai to nebūna, nes tėvų žodžiai nesusitvarkau, neturiu laiko jis manęs neklauso jis ar ji, ir jis jau toks, jojo tėvas toks ar jo mama tokia ir tėtukai toki, ir jisai dažnai patys tėvai padaro tą tokį“ (D9) „Įsipareigojančių šeimų, kurie priimtų, kad tai yra mano vaikas aš myliu jį tokį, koks jis yra ir noriu, kad jisai pozityviai gyvenimą gyventų, tai labai mažai pasakysiu“ (D9)	2

Tyrimo dalyvių teiginiai atskleidžia šeimos dalyvavimo vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinime praktinius aspektus. Tėvai ir globėjai, kiti šeimos nariai yra arčiausiai vaiko esantys asmenys, lydintys jį nuo gimimo ir sukuriantys sąlygas jo asmenybės formavimuisi bei socializacijai. Todėl šeimos dalyvavimas sprendžiant vaiko elgesio problemas. Informantė atskleidžia, kad šeimos įsitraukimas, kaip ir vaiko įsitraukimas, prasideda drauge su juo dalyvaujant savivaldybės V GK posėdyje: „Paprastai dalyvauja globėjai arba tėvai arba įstatyminiai globėjai. Tai mes ir su jais šnekamės“ (D10). Tampa svarbu išsiaiškinti, kuo naudingas tėvų arba globėjų dalyvavimas posėdyje. Apie tai galiam spręsti iš tyrimo dalyvavusių specialistų interviu. Vis dėlto, apie tai nėra daug pasakyta. Sprendžiant iš tyrimo dalyvių pasisakymų, tėvų dalyvavimas yra pakankamai pasyvus, apsiribojant tuo, kad „Nu ir jie kartu posėdyje sėdi su tuo vaiku ir jie girdi, ką mes kalbam, ką sakom <...>“ (D2). Taip pat šeimai dalyvaujant posėdyje atsiranda galimybė išklausti šeimos narių nuomonę apie susiklosčiusią situaciją, apie vaiko elgesį ir jo koregavimo galimybes. Tėvų (arba globėjų), nuolatos gyvenančių su vaiku, nuomonė ypač svarbi, nes jie

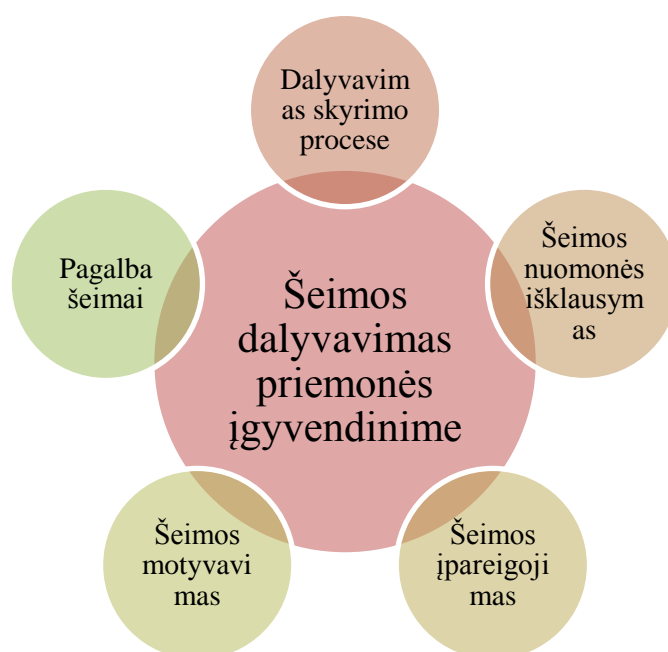
geriausiai pažįsta vaiką ir žino jo galimybes. Šeima išsamiai informuojama, kokios gali būti vaiko elgesio pasekmės ir kodėl reikia imtis priemonių: „*Kalbam, aiškinam, kad jeigu mum šeima nepadės, kad jeigu mes nerasim bendros kalbos, jeigu mes nerasim bendros išeities, tada mes kreipsimės pagalbos į savivaldybę ir šeima tikrai žino, kas gali būti jeigu situacija tęsis tokia toliau, kokia ji yra šiandien dienai.*“ (D1).

Šeimos įsitraukimas į priemonės įgyvendinimą atsiskleidžia per šeimai skiriamus įpareigojimus, susijusius su įgyvendinama priemone. Kaip buvo nurodyta interviu metu: „*Šeima gauna raštą, būna oficialiai informuota savivaldybės direktoriaus įsakymu, administracijos direktoriaus, ir įpareigoja šita pažyma, vaiko gerovės komisijos pažyma, įpareigoja domėtis vaiko elgesiu ir tam tikrų pareigų laikymusi arba specialistų lankymu*“ (D6). Iš tyrimo dalyvių liudijimų tampa aišku, kad šeima raštu informuojama apie būsimą priemonės įgyvendinimą. Tai reiškia, kad negali kilti jokių abejonių dėl netinkamai perteiktos ar suprastos informacijos. Šeimai pateikiama konkreti informacija apie tai, kas bus atliekama ir koks šeimos vaidmuo šiame procese, kaip ji gali prisidėti prie priemonės vykdymo. Tyrimo dalyvių nuomone, šeima turėtų pasirūpinti, kad vaikas tikrai lankytųsi pas nurodytus specialistus, užsiimtų prasminga popamokine veikla, padėti vaikui nugalėti mokymosi sunkumus (žr. 9 lentelę). Vis dėlto, viena iš tyrimo dalyvių pastebi, kad įpareigojimai šeimai skiriami tik rekomendacinio pobūdžio, be jokios atsakomybės už savo pareigų vykdymą arba nevykdymą. Viskas priklauso tik nuo pačios šeimos noro, atsakomybės ir sąmoningumo. Todėl svarbią vietą užima šeimų motyvavimas. Kadangi pasitaiko probleminių šeimų, kurių atstovai nenori važiuoti netgi į susitikimą savivaldybės VGK, tad rūpinamasi kaip prikalbinti vaiko tėvus ar globėjus, kad jie įsitrauktų į priemonės įgyvendinimą, skirtą dėmesio vaikui ir jo problemoms.

Kadangi sunkumus patiriančių vaikų šeimos dažnai pačios turi problemų, tad vaiko tėvams taip pat teikiama pagalba, patarimai ir rekomendacijos kaip spręsti iškilusius sunkumus. Tyrimo dalyvių nuomone, kai kurios šeimos palankiai vertina siūlomą pagalbą ir ja pasinaudoja: „*<...> svarstyto vaiko mama sakyki, stokojo, tų socialinių įgūdžių, tai jinai geranoriškai sutiko lankyti tėvų kursus, būtent dėl tų įgūdžių*“ (D5). Todėl, siekiant užmegzti partneriškus ryšius su vaiko tėvais stengiamasi „*Išsiaiškinti, galbūt duoti patarimus kažkokius tėvam, ką jie galėtų keisti, ką jie galėtų susėdę su vaiku sutarti, ką jie galėtų galų gale, kažkiek tai susišnekėti susitarti*“ (D7). Toks požiūris labai svarbus kuriant aplinkui vaiką jo elgesio pokyčius palaikančią bendradarbiaujančią struktūrą, sudarytą iš specialistų komandos, mokytojų, vaiko tėvų arba globėjų bei kitų priemonės įgyvendinime dalyvaujančių asmenų ar institucijų. Tėvams siūloma pagalba svarbi sprendžiant šeimos vidaus problemas, dėl kurių, tikėtina, galėjo kilti ir vaiko elgesio problemų. Vis dėlto, informantės pastebi, kad „*<...> kad*

tėvai nėra paruošti vaiko auklėjimui gal, gal ne taip pasakysiu, bet jie nėra. Labai trūksta tų tėvų motyvavimo gyventi su savo vaiku, ir girdėti tą savo vaiką, neturim šito. Tikrai tų visokių kursų tai jų mum reikia ir mokyklose reikia, tikrai kažkaip tie tėvai nenori, nežinau, kodėl“ (D9). Vadinasi, galima daryti išvadą, kad tėvai galėtų aktyviau įsitraukti į priemonės įgyvendinimą ir padėti vaikui, tačiau iš tėvų pusės nėra rodoma pakankama iniciatyva siekiant pokyčių vaiko ir šeimos gyvenime.

Remiantis tyrimo metu išskirtomis šeimos dalyvavimą vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinime atskleidžiančiomis subkategorijomis, buvo sudarytas šeimos dalyvavimo priemonės įgyvendinime modelis (žr. 5 pav.).

5 pav. Šeimos dalyvavimo minimalios priežiūros priemonės įgyvendinime modelis (sudaryta autorės, remiantis tyrimo rezultatais)

Modelį sudaro penki struktūriniai elementai: šeimos dalyvavimas svarstant priemonės skyrimą, šeimos nuomonės išklauskymas, įpareigojimų šeimai skyrimas, šeimos motyvavimas ir pagalba šeimai, stiprinant jos gebėjimus ir atsparumą neigiamiems socialiniams veiksniams bei gebėjimus padėti vaikui priemonės įgyvendinimo metu. Tiek vaiko, tiek ir jo šeimos priemonės įgyvendinimo modeliuose dominuoja tie patys elementai: dalyvavimas skyrime, nuomonės išreiškimas, įpareigojimai, motyvavimas. Esminis skirtumas – tai šeimai skiriama pagalba, jos, kaip atskiro elemento išskyrimas. Tuo tarpu pagalba vaikui interpretuojama kaip pats priemonės įgyvendinimo procesas, kurio metu naudojami įvairūs pagalbos metodai ir priemonės.

Tyrimo duomenų analizės pagrindu buvo išsiaiškinti veiksniai, turintys įtakos vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo sėkmei (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. Vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo sėkmę lemiantys veiksniai

Vaiko minimalios priežiūros įgyvendinimas			
Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Teiginių dažnis
Vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo sėkmę lemiantys veiksniai	Šeimos įsitraukimas	<p>„<...> nuo šeimos požiūrio į vaiką į jo auginimą, į atsakomybę, į vertybių turėjimą <...> Manau, kad šeima turėtų būti pirmiausiai suinteresuota, kad pasikeistų vaiko elgesys“ (D4)</p> <p>„Jeigu sulaukiame iš šeimos pagalbos, tai yra tikrai didelis rezultatas, kad ta priežiūros priemonė bus įvykdyta iki galo<...>labai pasikeičia situacija, kai tik tai šeimos nariai prisideda, nesvarbu, ar jie išsiskyrę, ar jie atskirai gyvena, ar kartu, ir jeigu dėl bendro vaiko savo elgesio pasikeistų jie, susitaria, susitinka jie, bendrauja, ir tada ir ta priežiūros priemonė greičiau vyksta ir pagalba vaikui yra visapusiškai suteikiama. <...> Jeigu tėvai tikrai nori padėti, įsitraukia, tai minimalios priežiūros priemonė vykdoma labai puikiai“ (D2)</p> <p>„Labai dažnai kai atvyksta kartu su tėvais, ar tai būtų ir tėveliai, ar tai būtų mamytės, ar tai būtų globėjai, ir tikrai tas vaidmuo irgi labai svarbus (D3)</p> <p>„Nu bet koku atveju jeigu šeima palaiko tą visą, tai yra be galo svarbu, tai yra net galėčiau sakyti, pamatinis akmuo“ (D8)</p>	9
	Bendradarbiavimas	<p>“<...>tai tas tarpinstitucinis bendradarbiavimas iš tikrųjų ir yra tas, kas padeda čia ir dabar kalbant ženkliai judėti greitai į priekį” (D3)</p> <p>“Mūsų mokyklos tai pagrindinė ir stiprioji vieta yra bendradarbiavimas, tai pilna specialistų pagalba, nes yra visi specialistai” (D1)</p> <p>„Kartu susitelkus ir bendradarbiaujant ir šeimos nariams ir tam pačiam vaikui, kuriam skirta, mokyklai tikrai lengviau pasiekti teigiamų rezultatų sėkmės“ (D10)</p>	7
	Vaiko motyvacija ir branda	<p>„Jeigu vaikas sutinka su paskirta minimalia priemone ir neprieštarauja, ir žada ją vykdyti, tai tada yra mum viltis, tikėjimas, kad, kad jinai bus įgyvendinta, turėsime teigiamą rezultatą<...>“ (D2)</p> <p>„<...> jisai ir pats turi suvokti, kad jis turi keisti savo elgesį, tai čia be to supratimo ar abipusio supratimo nieko neišsėina. <...> Tai ir yra tai kada yra priiimama atsakomybė už tą ką kas yra skiriama, tai yra geriau negu kad gaunant nurodymą, kad privalai vykdyti. Tai tas pasidalinimas atsakomybės ir prisiėmimas jos, tai manau, ir yra svarbiausias dalykas, kad jisai va kad būtent kad turi suvokti, kas jam buvo skirta, ir ką jisai turi daryti ir kaip jisai turi pasikeisti, kas netenkina kitų jo elgesyje ir ką reikia keisti, ir kada jisai pats supranta ir sutinka su tuo, tai tada turi tą ir daryti pats“ (D3)</p>	6
Aplinkos įtaka	<p>„<...>nuo žmonių, kurie yra aplink vaiką, jo draugų, pavyzdžiui, ir nuo mokyklos administracijos, ir aptarnaujančio personalo. <...> jeigu tikrai kartais pavyksta mum atitraukti netinkamus draugus nuo to, nuo to vaiko, tai dažniausiai ir vaiko elgesys</p>	3	

		<i>pasikeičia, nes yra vaikų, kurie turi netinkamų draugų, dažniausiai turi jau vyresnių, kurie prikalbina vienokius ar kitokius dalykus daryti, ir muštynėse dalyvauti, ir pabėgti iš namų, ir vogti parduotuvėse, todėl kaip tikrai pašalinami toki draugai, kaip aš sakau, tai ir pasikeičia vaiko elgesys“ (D2) “Nu aplinka tai labai daug duoda ir iš tiesų tai labai labai lemia tą, kiek efektyvu bus“ (D7)</i>	
	Nuoširdus bendravimas, ryšys su vaiku	<i>„<...>šiek tiek efektyvesnė ta priemonė, tai gal buvo mūsų pokalbiai. Jis daugiau atverdavo, jis iš tikrųjų papasakojo man ir apie savo šeimą, kaip jis jaučiasi, va tom dienom kažkaip jisai atsiverdavo, atrodo, nu va užsikabino kabliukas, atrodo, nu mes galim tą, atrodo, jis išeidavo ir vėl kažkas nutrūkdavo“ (D8) „<...> per savo visus metus kiek pastebėjau, vaikams, kurie kabutėse yra nubaudžiami minimalios priežiūros priemone, trūksta bendravimo“ (D9)</i>	3
	Mokyklos įtaka	<i>„Gal ir nuo mokyklos vaidmens, kiek jie gali įtraukti šeimą. <...>mokyklos išitraukimo nuo švietimo pagalbos specialistų turėjimo, ugdymo įstaiga turi ar neturi, ar mokykla įgyvendina kažkokias prevencines programas“ (D4) „<...> yra tėvų rūpestingų tikrai, be galo, bet tiesiog, kaip minėjau kažkuriuo momentu yra prarasta ir tai sukurti yra bandančių yra tikrai besistengiančių, bet labai labai yra sunku, tai iš tiesų dažniau didesnę įtaką padaro mokykla ir čia mes specialistai klasės auklėtojas, nei padaro šeima“ (D7)</i>	2
	Specialistų pagalba	<i>„<...>jeigu nebus specialistų ir priemonių padėsiančių jam tinkamai elgtis, nieko gero nebus, bus vaikui labai labai sunku ir sėkmės nebus“ (D4) “<...>taip pat specialistų darbas<...>“ (D5)</i>	2

Mokslinėje literatūroje nurodoma, kad šeima yra svarbiausia vaiko gyvenime, ir, būtent, nuo šeimos aplinkos, tėvams įprasto auklėjimo stiliaus, išpažįtamų vertybių ir kitų svarbių bruožų priklauso, koks bus vaikas, kaip jis elgsis ir kaip įsilies į visuomenę. Galima sakyti, jog tyrimo rezultatai patvirtino šį teiginį, kadangi daugelis tyrimo dalyvių nurodė šeimą, kaip pagrindinį vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo sėkmės garantą: „<...>jeigu susitari su šeima ir jeigu šeima palaiko mokyklos poziciją, dažniausiai nereikia niekur kreiptis, problemas išsisprendžia pačioj mokykloj.<...>Jeigu šeima padeda ir jinai tą vaiką glaudžia ir ir ir bando tą vaiką suprasti, tada, be abejo, atsiranda dar didesnis tas ryšys, bet jeigu šeimoje viduj yra problemų ir jie arba negeba, arba nenori jų spręsti, tai tiesiog didėja dar labiau atitolimas.“ (D1). Tyrimo dalyvių nuomone aktyvus tėvų įsitraukimas ir rodomos pastangos svarbios priemonės įgyvendinimo sėkmei. Apie tai liudija ir aprašytas pavyzdys, pasakojantis sėkmės istoriją apie tai, kaip tėvų dėmesys, bendras darbas drauge su mokykla tapo lemiamu veiksmu sprendžiant vaiko elgesio problemas: „<...>tai buvo vienas vienintelis atvejis, kada, bet buvo, taip surėmę pečius ir tikrai nebuvo sunku tėvam ir sakyčiau, kad jie vieną vaiką turi, jie ne vieną vaiką turi ir tiesiog tai buvo

komandinis darbas, bet laikomasi susitarimų iš visų pusių ir kontrolės tokios kaip ir buvimas buvo, ir vienas buvo toks sėkmės atvejis, vienas<...>“ (D9). Vadinasi, siekiant teigiamų pokyčių ir priemonės įgyvendinimo rezultatų, būtinas šeimos įsitraukimas, pasitelkiant visas būtinas priemones (motyvaciją, informavimą, įgaliojimus, konsultavimą, įvairią pagalbą šeimai) ir stiprinant šeimos gebėjimus teikiant pagalbą vaikui. Kaip pastebi informantė, šeima gali prisidėti konkrečiais veiksmais, kurių negali atlikti mokyklos ar kitų institucijų specialistai: „Jeigu tėvai nedangsto, vaiko blogų darbų, jeigu taip pat rūpinasi, kad jisai laiku grįžtų į mokyklą nueitų, pasidomėjo ar laiku grįžo, dieną pažiūri, tai iš tikrųjų yra efektyvi“ (D10). Taigi tėvų pagalba atsiskleidžia kaip kasdienis rūpestis vaiku, jo pareigomis, drausme, mokymusi. Ši priežiūra namų aplinkoje užtikrina vaiko elgesio kontrolę ne tik mokykloje, bet ir namuose, sukuriant vieningą ir nuoseklią vaiko priežiūros ir kontrolės sistemą.

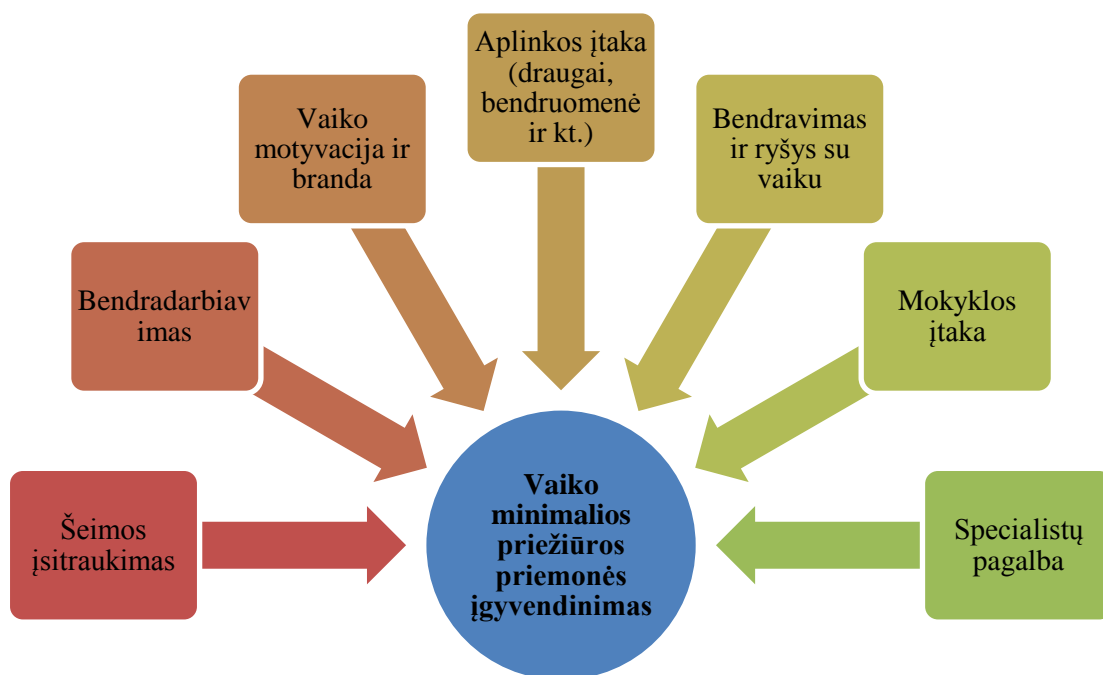
Taip pat vienas aktualiausių veiksnių yra bendradarbiavimas. Bendradarbiavimas suprantamas labai plačiai, kaip partnerystė tarp įvairių institucijų ir tarp vaiko šeimos įtraukiant ir patį vaiką: *“Tai yra bendravimas tarp visų šalių - tarp vaiko, tarp mokyklos, tarp atstovų, tarp institucijų, tas toksai vat, nes kartais tai gaunasi, kad aš darau vieną, kiti daro kitą, ir tas toks svarbiausia tai yra bendras požiūris viena kryptim, kad mes jeigu visi nutarėm, kad taip darom, tai taip būtent darom” (D8). Bendradarbiavimo reikšmė pabrėžiama ir kaip neišvengiama būtinybė, ir kaip trūkumo taisymas: „Bendradarbiavimas, vienareikšmiškai bendradarbiavimas. Nu aš čia jums visą interviu pasakojau apie bendradarbiavimo stoką, jeigu bendradarbiausi bendrausi, be abejo tai tu daugiau pasieksi“ (D9). Kategorishi tyrimo dalyvavusių specialistų teiginiai leidžia manyti, kad bendradarbiavimas greta vaiko šeimos yra vienas iš reikšmingiausių veiksnių, turinčių įtakos vaiko minimalios priežiūros įgyvendinimui ir jo skyrimo įprasminimui realiais rezultatais.*

Kadangi pagrindinis minimalios priežiūros priemonės skyrimo subjektas yra vaikas, dėl kurio ir kuriam skiriama ši priemonė, tad paties vaiko motyvacija, noras keistis, jo nusiteikimas ir požiūris į minimalią priemonę laikomas taip pat reikšmingu veiksnium: „<...> aišku yra svarbi labai vaiko nuomonė, jo nusiteikimas“ (D5). Savo nuomonę tyrimo dalyviai pagrindžia paaiškindami, kad „<...> pasyvus žmogus, kuris yra nesuinteresuotas, negali būti įtrauktas, kad kažkaip aktyviai, teigiamai, kad pokyčiai kažkokie būtų“ (D6). Kadangi vaiko vaidmuo įgyvendinant minimalią priežiūros priemonę tyrimo metu buvo įvardintas kaip pasyvus, atsiskleidžia ryšys tarp vaiko pasyvumo ir priemonės įgyvendinimo neveiksmingumo. Tikėtina, kad vaiko papildomos motyvavimo ir įgalinimo priemonių paieškos gali padėti išspręsti vaiko pasyvumo problemą, užtikrinant priemonės įgyvendinimo efektyvumą.

Tyrimo metu buvo išskirta ir socialinės aplinkos įtaka priemonės įgyvendinimo sėkmei: *“Tai aišku – nuo gyvenimo būdo, nuo aplinkos, nuo psichosocialinių veiksnių. Nuo psichosocialinių veiksnių, nuo to išmokimo, kuriame jie gyvena, kokioj aplinkoj” (D6).* Socialinė aplinka glaudžiai susijusi su vaiką supančiomis terpėmis – šeima, ugdymo įstaigomis, draugais, bendruomene ir kt. bei jose įgytomis patirtimis.

Taip pat ypač pabrėžiamas artimo ryšio su vaiku užmezgimas, šiltas ir jautrus bendravimas, padedantis suprasti vaiką ir įgyti jo pasitikėjimą, kad jis labiau pasikliautų specialistų patarimais ir jų teikiama pagalba: „<...>reikia juos prisijaukinti, prisipratinti, kad jisai norėtų bendrauti, kad norėtų ateiti (D7). Užmegztas ryšys, kaip pastebėta tyrimo metu, nėra stabilus, todėl reikia nuolatos rūpintis šio ryšio palaikymu ir atnaujinimu bei išnaudoti kad ir laikinas galimybes, leidžiančias tikėtis teigiamų rezultatų. Šį aspektą pastebi ir Rupšienė (2000) bei Navaitis (2007), teigdami, kad ypač svarbu pamėginti suprasti vaiką ir išsiaiškinti jo elgesio priežastis tam, kad galima būtų jį pakeisti, vengiant išankstinių nuostatų ir klajuojamų etikečių.

6 pav. Veiksniai, turintys įtakos minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo sėkmei (sudaryta autorės, remiantis tyrimo rezultatais)

Be jau aptartų vaiko minimalios priežiūros priemonę veikiančių veiksnių, tyrimo dalyviai nurodė mokyklos aplinkos daromą teigiamą įtaką vaikui bei specialistų pagalbos reikšmę. Remiantis šiais rezultatais, t.y. tyrimo duomenų analizės pagrindu išskirtais veiksniais, suformuota vaizdinė veiksnių, turinčių įtakos minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo sėkmei, išraiška (žr. 6 pav.). Ši schema raiškiai perteikia veiksnių poveikį vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo eigai.

Visi septyni vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimą veikiantys veiksniai apima psichologinius ir socialinius aspektus, darančius teigiamą arba neigiamą įtaką priemonės įgyvendinimui. Kai kurie veiksniai veikia tiesiogiai patį vaiką, tuo tarpu kiti susiję su įgyvendinimu veiksniai daro įtaką netiesiogiai veikdami su vaiko priežiūra susijusias aplinkybes. Mokslinėje literatūroje nurodoma, kad pagrindiniai apsaugos nuo delinkventinio elgesio veiksniai yra susiję su asmeninėmis savybėmis ir šeimos aplinka (Nepilnamečių justicija Lietuvoje: teorija ir praktika, 2007). Be šeimos išskiriamas mokyklos ir draugų, bendraamžių, įtraukiančių į pozityvias veiklas, vaidmuo. Iš esmės tyrimo metu patvirtintas šis teiginys, kadangi tyrimo dalyviai taip pat ypač pabrėžė paties vaiko motyvaciją, šeimos palaikymą bei įsitraukimą ir kitus veiksnius.

Veiksnių įtakos dėka vyksta pokyčiai vaiko aplinkoje, jo elgesyje. Tyrimo dalyviai įvardino, kokie pokyčiai pastebimi minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo metu (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Vaiko minimalios priežiūros priemonės metu vykstantys pokyčiai

Vaiko minimalios priežiūros įgyvendinimas			
Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Teiginių dažnis
Vaiko minimalios priežiūros priemonės metu vykstantys pokyčiai	Santykiai su draugais	<p>„<...>netinkami draugai tikrai nepadedą jo keisti elgesio, tačiau jei jis nebrandus ir priklauso paauglių grupei, kurie netinkamai elgėsi, nu tai nieko gero ir nesikeičia“ (D4)</p> <p>„<...>tas toksai vat įpareigojimas yra ne tiktai lankyti mokyklą, bet ir vengti bendrauti su tais draugais, kurie veda iš kelio“ (D2)</p> <p>“<...>draugai truputėlį lieka nuošaly ir tas elgesys keičiasi (D1)</p> <p>“<...>yra tokių atvejų buvę, kai atsiriboja nuo tų draugų, taipogi pereina į kitą mokyklą mokytis” (D5)</p>	5
	Vaiko elgesys	<p>„<...>vaikas, pradeda kitaip elgtis tai yra tinkamai elgtis<...>“ (D4)</p> <p>„Nu šiaip taikant šias priemones, šiek tiek vat pradžioje pagerėjo mokinio lankomumas, ir pats elgesys gal šiek tiek jisai išmoko susivaldyti“ (D8)</p> <p>„<...>iš tiesų bandėm susitarti su vaikinu, tai praleisdavo, bet tai į dieną po vieną pamoką, nu bet į savaitę kokias dvi tris pamokas jau paskui praleidžia, bet paskui jau tas protas su metais ateina, ir pabaigę tą dvylika klasių“ (D7)</p> <p>„Gal vaikas kontroliuoja savo elgesį dažniau, nes tų išpėjimų jisai nenori gauti, nenori rašyti pastaiškinimų, paiškinimų, nenori būti tas blogiukas“ (D9)</p>	5
	Santykiai šeimoje	<p>„<...>su šeima tai pagerėja todėl, kad kiti žmonės sako, kad turi mylėt ir tą savo mamą, nes jinai yra viena pas tave, ir jinai rūpinasi, tai kada pasako, kad senelius reikia gerbti, nes tu daugiau nieko neturi, tiktai senelius, kad tėtis ir taip stengiasi, žiūrėk ir dar tu suprask ką jisai daro, tai manau, kad tas pasakymas iš šono iš tikrųjų vėl nu pastato prieš tą akivaizdų faktą, prieš tą ką jisai turi, bet tiktai kaip pasakai nu tai truputėlį kitaip pradeda</p>	4

		<i>žiūrėti“ (D3) “<...>daugiau bendradarbiauja ta šeima, stipriau, dažniau skambinasi, dažniau bent paskambina arba dažniau” (D1) „Na jei tėvams rūpi vaiko gerovė, tai atsiranda pozityvi kontrolė ir geranoriškas bendradarbiavimas“ (D9)</i>	
	Santykiai mokykloje	<i>„Tuo metu kai buvo pati pradžia taikymo tos priemonės, ji gal pats stengėsi valdytis tą tokį, tą savo emociją neišreikšti visa tai neigiamai, ir vat būdavo nu ir klasės draugai sako, šiek tiek visai nieko, nu viskas kaip ir neblogai“ (D8)</i>	2

Tyrimo duomenų analizės metu buvo išskirtos keturios pokyčių grupės: vaiko elgesys, santykiai su draugais, santykiai šeimoje ir santykiai mokykloje. Bet kuriuo atveju, tikėtina, kad visų galimų pokyčių pagrindas visų pirma ir yra vaiko elgesio pokyčiai, sukuriantys prielaidas kitų pokyčių atsiradimui: „<...>kada keičiasi elgesys, tai keičiasi ir bendravimas su draugais tam tikrais, bet būtent dažniausiai tai būna atsiribojimas ar susitarimo būdu ar natūraliai, ta jeigu nenori padaryt tam tikrų dalykų, tu turi nebūti su tam tikrais žmonėm<...>“ (D3). Be paties vaiko elgesio pasikeitimo kiti pokyčiai nebūtų įmanomi. Tuo tarpu besikeičiantis elgesys susijęs su požiūrio pokyčiais. Giluminiai pasikeitimai lemia ir santykių su aplinka ir jos elementais kaitą. Šie vaiko elgsenos pokyčiai apstebimi kaip tam tikri akivaizdūs rezultatai, pasiekimai mokymosi srityje ir paties vaiko elgesyje. Apie tai liudija tyrime dalyvavę specialistai: „<...>būna praėję savaitė kažkiek tai, sako va „pokytis yra jau, jau ir lanko ir pas specialistus nueina, nesimuša, nesikeikia“, nu žodžiu matom ir gerų pokyčių<...>jeigu jisai mokosi be neigiamų pažymių, reiškiasi jis mokytis gali jis tik turėtų lankyti tą mokyklą, arba jeigu pavyksta ten ištaisyti, kažkokius neigiamus pažymius tai vėl džiaugiamės ir tėvam sakom, kad va jau čia žingsnis į teigiamą pokytį“ (D10).

Be abejo, vaikui artimose aplinkose taip pat atsiskleidžia vaiko elgesio pasikeitimų rezultatai. tyrimo dalyviai pastebi, kad jeigu vaikai atsižvelgia į patarimus ir pamokymus, jie pradeda pagarbiau ir šilčiau bendrauti su savo tėvais ir kitais artimaisiais. Santykiai šeimoje – tai ne tik vaiko bendravimas su tėvais, bet ir tėvų santykis su vaiku. Šio ryšio pokyčiai atsiskleidžia tėvų elgesio pasikeitimuose, signalizuojančiuose apie jų pasikeitusį požiūrį į vaiką ir rūpinimąsi juo: “Jeigu iki tol mes globėjus neprisikviesdavom į mokyklą, tai po to paskyrimo, jau mamoms gal ir ne visai buvo įgalios auklėti šitą vaiką, bet jos jau ateidavo į mokyklą<...> “ (D6). Išaugusi tėvų atsakomybė keičia santykius su vaiku, skatina jį geriau elgtis. Taigi, vieni pokyčiai sąlygoja kitų pokyčių atsiradimą ir vienas pokytis sustiprina kito pokyčio vyksmą.

Pastebima, kad vaikas ir mokykloje pradeda elgtis kitaip. Drausminančių priemonių taikymas skatina gražiau elgtis, kultūringiau bendrauti, kontroliuoti savo elgesį, laikytis mokykloje keliamų reikalavimų ir taisyklių. Šių pokyčių dėka pastebimi pageidaujami

rezultatai: „Jeigu sėkmingai ta priemonė pritaikyta, tai aišku mokykla ir džiaugiasi tais vaikais ir paskatina juos ir pasidžiaugia ir į veiklas įvairias traukia, bet šiaip tai žinau tuos mokinius, kaip tik ypatingai stengiasi įtraukti į visokias veiklas“ (D10). Taigi, vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo metu vykstantys pokyčiai atsispindi paties vaiko elgesyje ir jo santykiuose su šeima, su draugais ir su mokyklos bendruomene. Galima teigti, kad pokyčiai atsiskleidžia visose vaikui aktualiose socialinėse aplinkose.

Tam, kad būtų pasiekti pozityvūs priemonės įgyvendinimo rezultatai, būtina galimų problemų analizė ir jų eliminavimas. Tyrimo metu buvo išskirta itin gausi priemonės įgyvendinimą apsunkinančių problemų įvairovė (žr. 11 lentelę).

11 lentelė. Vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo problemos

Vaiko minimalios priežiūros įgyvendinimas			
Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Teiginių dažnis
Vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo problemos	Vaiko pasipriešinimas, motyvacijos stoka	„Ir vėlgi ir tas laisvalaikio pasirinkimas, užimtumas, tai dažniausiai būna kad ir vėl kartais yra pamirštama įsipareigojimai, ypač jau kada terminas į pabaigą eina“ (D3) „Jis niekada ar labai retai grįždavo nustatytu laiku, dažnai net po kelias dienas negrįždavo, būdavo informuojami policijos pareigūnai, kad reikia jau jį ieškoti. Taip pat nedalyvaudavo jokiose socialinio ugdymo, prevencinėse programose. Sakydavo: „man čia neįdomu, jeigu jūs norit, tai jūs darykit“ (D8) “Jis yra menkai naudingas, nes jis pats paprastai to nenori, jis įvairiais būdais bando išvengti to kas jam paskirta” (D6)	8
	Šeimos abejingumas	„<...>kiti tėvai dažniausia apsimeta, kad tai ne jų problemos, ignoruojama ir ir todėl padėti vaikui su ta priemone yra iš tikrųjų sunku<...>jeigu tik tėvai atsiriboja, nieko jam neaiškina, nestebi, jeigu bėgo iš namų, ir toliau bėga, nepareina, tai tada ir pritaikyti minimalią labai sunku“ (D2) “<...>maža šeimos atsakomybė vykdant minimalią priežiūros priemonę, nes dažniausiai... dažniausiai būna skiriama mokyklos specialistams dirbti, o šeimai tiesiog būti šalia, bet nėra konkrečios atsakomybės šeimai, ką ji turėtų padaryt, kad tas vaiko elgesys pradėtų keistis, nėra” (D1) „<...>dažnai ir į tėvus žiūrint kur kyla problemos nu tai matai problemą tėvuose, dažniausiai tėvuose“ (D7)	6
	Neigiama draugų įtaka	“<...>šiam vaikinui, didelę įtaką ir, neigiamą įtaką, deja, turėjo draugai, su kuriais jisai susipažinęs dar kai gyveno su tėčiu, su vyresniais broliais, deja, jie įtraukė jį į nusikalstamas veiklas” (D8) „<...>tie keli vaikai iš tos pačios institucijos, tai kai kada va šitų kartu buvimas, nu jis tikrai teigiamo rezultato neduoda. Sunku tiem žmonėm, kurie su jais dirba, nes jie vieni jau jie pasidaro nu žinot susimokę, jie skriaudžia kitus smurtauja, jie yra jėga kartu“ (D10)	5

Bendradarbiavimo trūkumas	„<...> to tarpinstitucinio bendradarbiavimo tikrai nėra. Dirbame kiekvienas sau, tempiame vagą kiekvienas sau, iš vaiko teisių jeigu srities ir vaiko teisių tarnybos, jeigu tu kreipeisi, tu visada būsi apkaltintas, kad tu esi kaltas, ir iš tiesų mes tai vengiam tai daryti ir stengiamės problemas spręsti patys mokykloje savo pajėgom <...> pirmiausiai aš nežinau, kaip yra kituose rajonuose, bet pas mus absoliučiai nėra tarp institucinio bendradarbiavimo“ (D7) „Bendradarbiavimas tarp institucijų, jis nevyksta<...>“ (D9)	5
Specialistų trūkumas	„<...>bendrai paimant visą situaciją Lietuvos, kad iš tikrųjų reikia, daugiau gal tų darbuotojų“ (D8) “<...>biškį trūkumas yra specialistų, mokyklos psichologų trūkumas” (D5)	3
Laiko trūkumas	„<...>ne visada mes pavyzdžiui, turime galimybę susipažinti su pateikta apie vaiką svarstoma medžiaga, kadangi mes esam specialistai iš visų skirtingų įstaigų, todėl su medžiaga dažniausiai yra supažindinama vietoje kaip atvyksta į pačią komisiją. Todėl tai užtrunka kartais ir laiko kol peržiūri ir supažindina dažniausiai sekretorė, trumpais, bendrais bruožais, labai įsigilinti mes neturim galimybės iš tikrųjų“ (D2) “<...>aišku kartais norėtusi turėti daugiau laiko” (D3)	3
Šeimos socialinės problemos	„Nes paprastai tai aplinka ir būna probleminė ar tai konfliktai su tėvais ar tai vat kaip minėjau atvejį tas emigracija, tas išvažiavimas, kas yra šių dienų baisulinis skaudulys mes turim tikrai nemažai gyvenančių vaikų vienu ir dar mažesnius vaikus broliukus sesutes auginančių, o tėvai dirba užsienį <...>dažniausiai tai yra nepilnos šeimos, tai yra išsiskyrusių šeimų vaikai, tai yra vienu mamų auginami vaikai ar tai yra įvairios, dažniausiai iš nepilnų šeimų kyla problemos“ (D7) „Priklauso kiek vaikų šeimoje yra. Ar yra visi ir turi tėvą ir motiną, ar išsiskyrę gyvena ar tiktai su globėjais gyvena“ (D10)	2
Atsakomybės permetimas mokyklai	„<...>buvo tie posėdžiai, bet niekada mokyklos atstovo nekvietė, ir aš tada raštą gavau, kad aš turiu lankyti, aš tada ir parašiau aš nedalyvavau tame posėdyje ir aš nevykdysiu tų funkcijų, kaip gali mane įpareigoti daryti už akių, nes jie mano nuomonės neišklausė ir niekas nepasikvietė“ (D7) „Todėl, kad mokykla paliekama viena jūsų reikalas jūs tvarkykitės <...>Vienareikšmiškai pasakysiu mokyklai nuleidžiamas įsakymas, kurio mes turim laikytis ir šitą priemonę mes vykdom vieni <...>“ (D9)	2
Nepakankamos savivaldybės VGK funkcijos	„<...>savivaldybės vaiko gerovės komisijos nariai neturi susitikimų, kad galėtų nuvažiuoti į mokyklą ir stebėti vietoje kaip tas vyksta, tas reiškiasi pritaikymas minimalios priežiūros priemonės“ (D2)	2
Išankstinės nuostatos	„Aišku, dar mūsų visuomenėj dar yra tokie dalykai kaip pavyzdžiui, kreiptis į psichologą nėra galima, nes galvojam, kad į psichologus tai kreipiasi tiktai nesveiki žmonės“ (D3)	2
Trumpalaikis efektyvumas	“<...>pokyčiai būna labai trumpalaikiai ir dažniausiai labai minimalūs <...> didelių pokyčių nepastebim, bet pokyčiai jeigu yra, tai labai	2

		<i>trumpalaikiai ir ne esminiai, situacijos jie tikrai nepagerina, iš esmės nepakeičia. Tai yra trumpalaikiai, savaitės-dviejų, maksimum, mėnesio pokyčiai į gerą pusę, paskui po truputėlį grįžtam į senas vėžes <...> esminių pokyčių nėra, nes realios bausmės vaikas nepajaučia. O parašyti raštiški popieriai kažkokie tai, dažniausiai jo neįpareigoja arba labai trumpam įpareigoja” (D1)</i>	
	Formalus požiūris	<i>„<...>kad kažkaip tai dar nesu susidūrusi atveju, kai buvo išsakytas kažkoks vaiko požiūris, pageidavimas ir į tą pageidavimą būtų atsižvelgta, taip nebuvo“ (D6)</i> <i>„<...>labai ilgas tas laiko tarpas kol pateikia mokykla dokumentus, ir kol savivaldybė surenka vaiko gerovės komisiją, tai paskutinį kartą truko apie du mėnesius, tai normalu, tai visada taip trunka. Tai pora mėnesių reikia laukt, o mokykla dirba kiekvieną dieną, mes su tuo vaiku turim kontaktą, turim problemas, kasdien tas pačias, mokytojai turi vesti pamokas“ (D1)</i>	2
	Kontrolės trūkumas	<i>„Dažniausiai priemonės minimalios paskyrimas yra trim mėnesiam, o kartais trijų mėnesių laiko tarpas yra labai ilgas, po trijų mėnesių vėl mes susibėgam peržiūrėti ar priemonę įvykdė, o pasirodo, kad jau vaikas po savaitės neįvykdė, tai reikėjo anksčiau, niekas to nepastebėjo<...>“ (D2)</i>	2
	Idėjų stoka	<i>„<...>kai kuriais atvejais tai jau ten tiek visko būna padaryta, kad net sunku dar kažką sugalvot, ką dar galima, kad tų rankų nenuleist ir kad būtų efektyvu“ (D3)</i>	1

Išskirta net keturiolika įvairias problemas atspindinčių subkategorijų, atskleidžiančių priemonės įgyvendinimo problematikos temą.

Aptariant kiekvieną problemą atskirai pirmiausiai keliami paties vaiko pasipriešinimo, motyvacijos ir atsakomybės trūkumo problema. „<...>dažniausiai susiduriame, kalbant apie vaikus, kurie turi minimalią priežiūrą su negatyviu požiūriu į visa tai<...>labai nedidelė vaiko atsakomybė, praktiškai jokios, kiek tik tai tą vaiką mokykloje pasigauni, tiek ir turi“ (D1). Kalbant apie vaiko pasipriešinimą, tikslinga pabrėžti jau anksčiau tyrime minėtą vaiko vaidmens įgyvendinimo metu pasyvumą ir įgyvendinimo sėkmės priklausomybę nuo vaiko įsitraukimo ir motyvacijos. Neabejotinai paties vaiko pasiryžimas vykdyti jam pateiktus nurodymus ir įpareigojimus yra labai svarbus. Be šios atsakomybės aplinkinių pastangos negali būti pakankamai veiksmingos ir užtikrinti priemonės įgyvendinimo sėkmę.

Antroji įvardinta problema susijusi su vaiką supančia socialine aplinka, su jo draugų ratu. Tam tikrame amžiaus tarpsnyje, paauglystėje, kai dažniausiai ir kyla vaikų elgesio problemų, draugai tampa svarbiausiais asmenimis gyvenime. Jei draugai pasirinkti netinkamai, jų įtaka vaiko elgesiui vertinama neigiamai: “Tie vaikai iš jo labai tyčiodavosi, ta problema buvo patyčių. <...>Dažniausia tie draugai yra tokie, kur įtraukia į tokį nusikalstamumą” (D5). Todėl galiam teigti, kad draugų įtakos mažinimas būtų svarbus

sprendžiant vaiko elgesio problemas ir didinant inicijuojant jo elgesio pokyčius minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo metu. Ši priemonė gali būti svarbi ir užtikrinant vaiko elgesio pokyčių tvarumą.

Tyrimo metu viena iš aktualiausių temų aptariant įvairius vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo aspektus buvo bendradarbiavimo tema. Bendradarbiavimas nurodomas kaip viena pagrindinių linijų, jungiančių visus įgyvendinime dalyvaujančius asmenis bei institucijas bei vykstančius procesus. Vis dėlto, tyrimo metu įvardintas aiškus šios būtinos sėkmės sudėtinės dalies trūkumas: „<...> trūksta tarpinstitucinio bendradarbiavimo, tokio... tokio glaudesnio, ir, kai aš sakau, širdingesnio, nes pagal įstatymą turbūt visi viską daro, ir viskas visiems padaro visi savo darbą, bet man kartais norisi, kad tokio šiltesnio ir ne pagal raidę dirbto, o pagal žmogiškuosius principus“ (D1). Tarpinstitucinio bendradarbiavimo stoka pasireiškia kaip informacijos trūkumas, netolygus atsakomybės pasiskirstymas, nepakankama pagarba vieni kitiems. Taip pat pasigendama ir bendradarbiavimo su pačiu vaiku bei jo šeima.

Taip pat tyrimo duomenų analizės metu buvo išskirta specialistų, dirbančių su vaiku priemonės įgyvendinimo metu, trūkumo problema: „<...> trūksta specialistų nėra komandinio darbo, ir niekas nepadedą vaikui keisti elgesį“ (D4). Taikant vaiko minimalios priežiūros priemonę, kaip jau buvo išsiaiškinta tyrimo metu, dažniausiai skiriama socialinių pedagogų, psichologų, specialiųjų pedagogų pagalba ir kt. specialistų pagalba. Jei šie specialistai mokykloje dirba nepilnu etatu, negali vaiko priimti jam tinkamu laiku, tai gali tapti kliūtimi įgyvendinant priemonę ir teikiant pagalbą vaikui. Tokiu būdu vaikas negali gauti jam svarbios pagalbos ir lieka viena spręsti savo problemų.

Su specialistų trūkumu susijusi ir laiko problema. Dėl specialistų stokos jiems tenka didesnis darbo krūvis, todėl nėra galimybių skirti pakankamai dėmesio kiekvienam prižiūrimam vaikui: „<...> jeigu tu atsivedi jį į šviesos terapiją ir su juo dirbi, tą sykį jam patinka, bet kitą sykį vėl jis neateis, tai mūsų mokykloj yra apie 40 vaikų, kuriems reikalinga tokia pagalba, tai fiziškai nelabai spėtum juos atsivedžiot, kiekvieną savaitę“ (D1). Laiko trūkumas susijęs su įtemptu darbo grafiku, paties specialisto išgyvenamu stresu. Skuba neleidžia susitelkti į vaiko poreikius, geriau jį pažinti ir atrasti galimybių įvairesnių ir išradingesnių darbo su vaiku metodų paieškai.

Kadangi vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimui svarbi socialinė aplinka, tad ir kalbant apie problemas, socialinė aplinka nurodoma kaip probleminis priemonės įgyvendinimo aspektas. Dažniausiai socialinė aplinka siejama su šeimos aplinka: „Nes paprastai tai aplinka ir būna probleminė ar tai konfliktai su tėvais ar tai vat kaip minėjau atvejį tas emigracija, tas išvažiavimas, kas yra šių dienų baisulinis skaudulys mes turim tikrai

nemažai gyvenančių vaikų vienu ir dar mažesnius vaikus broliukus sesutes auginančių, o tėvai dirba užsienį“ (D7). Šeimą veikiantys socialiniai reiškiniai, tokie kaip skurdas, socialinė atskirtis, emigracija, nedarbas, neigiamai veikia pačios šeimos mikroklimatą, jos atsparumą, ir tuo pačiu, tikėtina, sukuriama netinkama socialinė terpė vaiko socializacijai ir sėkmingam minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimui.

Be to, svarbia kliūtimi laikomas ir atsakomybės perkėlimas mokyklai. Mokykla, kuri ir iki priemonės paskyrimo, dirba su vaiku ir stengiasi jam padėti, paskyrus priemonę, toliau paliekama spręsti problemą viena, savo jėgomis: „*Todėl, kad mokykla paliekama viena jūsų reikalas jūs tvarkykitės <...> Vienareikšmiškai pasakysiu mokyklai nuleidžiamas įsakymas, kurio mes turim laikytis ir šitą priemonę mes vykdom vieni <...>*“ (D9). Kyla klausimas, ar be raštiško sprendimo mokykla negalėtų dirbti to paties darbo, kurį atlieka bet kokiomis aplinkybėmis?

Greta šios problemos iškeliamą ir mažo savivaldybės VGK funkcinio veiksmingumo problema: „*<...> gal per mažai mes iš tikrųjų einame iš kabineto į mokyklas į įstaigas“ (D10). Komisija, suburiama priemonės paskyrimo metu, dažniausiai neturi jokio sąlyčio su realia vaiko aplinka ir jų informacija apie vaiką yra gaunama tik iš pateikiamų dokumentų, su kuriais dažnai pritrūksta laiko detaliam susipažinti.*

Probleminėmis laikomos ir visuomenėje dominuojančios stereotipinės nuostatos kai kurių paslaugų atžvilgiu. Laikoma, kad lankymasis pas psichologą yra gėdingas dalykas, kurį reikia slėpti: „*<...> jis teigė, kad jam nereikia. Nuėjo į dvi konsultacijas gal, dvi ar tris, bet sakė – aš nedurnas, man tikrai nereikia, aš gal susirasiu kitur“ (D8). Vaikai, kuriems skiriamas lankymasis pas psichologą, jaučiasi pažeminti, iš jų šaiposi draugai ir tai sukelia pasipriešinimo reakciją, vengiant lankytis pas specialistus ir nevykdant paskirtos minimalios priežiūros priemonės, kuri iš tiesų galėtų būti naudinga.*

Pabrėžiamas ir poveikio laikinumas: „*<...> tai jisai taip gana iš pradžių visai geranoriškai sutiko, kad dalyvauti kažkur, kad ir su manim pokalbiuose, bet tai buvo iš tikrųjų toks trumpalaikis, ko gero, arba jam atsibodo, arba jam, tiesiog nebenorėjo jisai pagalbos gauti“ (D8). Galima daryti išvadą, kad tradiciškai skiriamas trijų mėnesių priemonės įgyvendinimo laikotarpis yra per trumpas laiko tarpas, kad būtų pasiekti reikšmingi pokyčiai bei rezultatai, o tuom labiau – šių pokyčių tvarumas.*

Tyrimo dalyviai išreiškė nepasitenkinimą ir formaliu daugelio institucijų bei asmenų požiūriu į priemonės įgyvendinimą. Formalus veiklų vertinimas, atliekantis tik tai, kas būtina ir nesurūpinantis realiu darbo efektyvumu, tampa kliūtimi tikintis priemonės įgyvendinimo sėkmės. Reglamento laikymasis pasireiškia ilga trukme tvarkant priemonės skyrimo

dokumentus, kai laiko tarpas tarp problemos identifikavimo iki priemonės paskyrimo yra pernelyg ilgas ir netenkantis savo tikrosios prasmės.

Tyrimo dalyvių nuomone, svarbi yra ir savalaikė kontrolė, vertinant priemonės įgyvendinimo pažangą. Šios kontrolės trūkumas laikomas realia įgyvendinimo problema: „<...>na turim tą turim tą norą, kad tas grįžtamasis ryšys būtų dar didesnis ir stengsimės tai daryt, bet tai dar kol kas laukia“ (D3). Efektyvaus grįžtamojo ryšio užtikrinimas svarbus stebint priemonės įgyvendinimo eigą, jos metu kylančius sunkumus ir sprendžiant galimas įgyvendinimo problemas.

Viena iš tyrimo dalyvių nurodė informacijos, žinių ir idėjų trūkumą kaip vieną iš vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo problemų. Kai išnaudojamos visos turimos priemonės, labai svarbus tampa idėjų ir patarimų trūkumas, ką galima dar padaryti, kad priemonė taptų efektyvia ir keičiančia situaciją bei vaiko elgesį.

Panašūs probleminiai aspektai išskiriami ir mokslinėje literatūroje. N. Umbrasienė ir L. Narkauskaitė (2010) bei V. Blažytė ir S. Raižienė (2014) pastebi, kad delinkventinio elgesio paaugliai dažnai turi neigiamas nuostatas pokyčių atžvilgiu ir nenori keistis. Kadangi namų aplinkoje jie neturi teigiamo elgesio pavyzdžio, jie bendrauja grubiai, yra nedrausmingi. Socialinių normų nesilaikymą jie suvokia kaip normalų elgesį. Neigiamą bendraamžių aplinkos įtaką netinkamo elgesio raiškai nurodė H. Ginner How ir A.C. Smedler (2011), tyrimu patvirtino C. Tuvblad ir kt. (2011), apie tai minima ir leidinyje „Jaunimo nusikalstamas elgesys: nukentėjusieji ir kaltininkai“ (2002). Dienos centrų ir socialinių darbuotojų, galinčių padėti vaikams, trūkumo problemą išskyrė K. Vitkauskas (2010), S. Justickaja ir kt. (2015), ši problema nurodoma ir leidinyje Vaiko minimalios priežiūros priemonės Lietuvoje: prielaidos, situacija ir įgyvendinimo problemos (2013). S. Nikartas ir kt. (2013) pabrėžė, kad atlikto Vilniaus savivaldybės atvejo metu taip pat buvo konstatuota formalus požiūris į vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimą problema.

Iškeltų problemų sprendimui tyrimo dalyvių siūlomos idėjos pateikiamos 12 lentelėje.

12 lentelė. Vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo problemų sprendimas

Vaiko minimalios priežiūros įgyvendinimas			
Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Teiginių dažnis
Vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo problemų sprendimas	Didesnių įgaliojimų suteikimas mokyklai	„Nu iš tikrųjų mokytojas bejėgis, jis nieko negali, jis baust negali skirt ypatingo negali, tai kas parašyta yra, tai gal tiesiog peržiūrėti reikėtų aprašus, papildyti kažkokiom kitom priemonėm. <...> Net gi pavyzdžiui jeigu apribojimą tenai laiko skirti, jau reikia kreiptis į teismą, ane. Tarkim mokykla jeigu galėtų tą skirti ar mūsų jeigu komisija, tai gal būt kažkoks palengvinimas“ (D10)	9

		„<...>būtų labai šaunu, kad mokykloj būtų psichologų etatų daugiau, nes iš tikrųjų, nu trūkumas iš tikrųjų, nes pavyzdžiui, vat pas mus psichologė dirba vieną dieną per savaitę“ (D8)	
Įvairių sričių specialistų įtraukimas		„<...>būtinai įtraukiant policijos pareigūnus, kadangi tai yra viena iš institucijų, kurios vaikai šiek tiek dar prisibijo“ (D6) „Nu mums tos pagalbos reikia, jeigu vaikas bėga iš pamokų tai ne vien tik mokyklos problema, gal vaiko teisių specialistai galėtų pakalbėti su tėvais, galbūt švietimo pagalbos specialistai surengtų seminarą tiem tėvam, kad kodėl tas vaikas bėga iš mokyklos, nes ne mokytojo jis bijo ne pamokos sunkumo ar ten kontrolinio, jisai bėga, bėga kažkodėl“ (D9) „<...>vis tiek socialiniai darbuotojai susiję labai su šeimos gyvenimu, o dažnai būna, kad tie vaikai iš tokių šeimų, kur lankosi tie žmonės, tai kartu ir sprendžia“ (D10)	5
Bendradarbiavimo stiprinimas		“<...>turėtų būti tarpinstitucinis, labai stiprus tarpinstitucinis bendradarbiavimas” (D6) „Tai vat pirmiausiai tai atsakomybė visų mūsų, kad jei susitarėm, tai turim laikytis, ir telefono atveju, ir elgesio atveju, ir kitų apribojimų“ (D1)	3
VGK pagalba		“<...>jeigu nepavyksta, tai tada raštu informuojama savivaldybės irgi vaiko gerovės komisija, kad vaikas ir šeima nevykdo tai kas buvo numatyta” (D1) „<...>kreipiasi aišku į mus (VGK – aut. past.) jeigu reikia“ (D10)	3
Šeimos įgalinimas ir motyvavimas		„<...>Gal tada reikėtų motyvuoti tėvus<...> Seminarai tėvams, tėvų motyvavimas, kad tėvai turėtų suprasti, kad minimalios priežiūros priemonė yra ne vaikui užklijuota etiketė, bet tai kaip ir galbūt didesnė bausmė tėvam. Tėvai turi suprasti, kad jie atsakingi už savo vaiką, niekas kitas nebus tėvais, jeigu tai mano vaikas, tai mano vaikas“ (D9)	2
Vaiko įpareigojimas		„<...>vaikui reikia pareigų, kad jisai žinotų konkrečiai: kadangi aš padariau negerai, aš dabar turiu atlikti tą ir tą, ir aš turiu pats dėl savęs stengtis“ (D8)	1
Darbuotojų kvalifikacijos tobulinimas		„<...>kad atsirastų kažkokių, netgi gal labiau pamokymų kažkur pačių darbuotojų kaip elgtis“ (D8)	1

Analizuojant tyrimo rezultatus, pirmiausiai buvo išskirta subkategorija, nusakanti problemos sprendimą, susijusį su mokyklos įgalinimu, suteikiant jai daugiau funkcijų ir įgaliojimų sprendžiant vaiko problemas. Mokyklos savarankiškumo didinimas padėtų spręsti daugelį biurokratinių, formalių vaiko minimalios priežiūros priemonės skyrimo ir įgyvendinimo klausimų, pagreintų pagalbos suteikimo procesą, sumažintų tarpinių grandžių skaičių: „Netgi pavyzdžiui jeigu apribojimą tenai laiko skirti, jau reikia kreiptis į teismą, ane. Tarkim mokykla jeigu galėtų tą skirti ar mūsų jeigu komisija, tai gal būt kažkoks palengvinimas“ (D10). Kitas svarbus mokyklos galių didinimo klausimas susijęs su

specialistų turėjimu, didesnėmis galimybėmis teikiant vaikams ir šeimai psichologo pagalbą ir kt.

Antrasis pasiūlymas susijęs su įvairių sričių specialistų įsitraukimu į priemonės įgyvendinimo procesą. Siūloma įtraukti ir policijos, ir probacijos pareigūnus, ir socialinius darbuotojus arba – aukštesnio lygmens ir aukštesnės kompetencijos specialistus, turinčius specifinių žinių bei gebėjimų, galinčius padėti spręsti iškilusias problemas: „<...> *pavyzdžiui, gali išklaudyti kitų specialistų rekomendacijų, pasiūlymų <...>*“ (D2). Šių specialistų parama ypač svarbi ieškant netradicinių sprendimų, jaunų darbo su vaikais metodų, idėjų, praktinių pavyzdžių, patirties ir informacijos. Taip pat svarbus šių specialistų autoritetas, veikiantis kaip motyvacinė priemonė vaikams, kuriems paskirta minimali priežiūros priemonė: „*Jeigu būtų ta pagalba arba tarkim, na visapusė pagalba tai tada gal jeigu vienas pakalbėtų galbūt vaiko teisių specialistas pakalbėtų pasikvietęs, kad ir gražiai nu kaip pasakyt toj tokioj neforminant bylą, ten tų didelių dokumentų, būtų visiškai kitaip*“ (D7).

Kadangi tyrimo metu daugeliu aspektų buvo nagrinėjami bendradarbiavimo klausimai, tad nenuostabu, kad ir siūlant problemų sprendimus, siūloma stiprinti tarpinstitucinį bendravimą bei bendradarbiavimą, atsakomybės prisiėmimą už priemonės įgyvendinimą. Kiekviena institucija, atlikdama savo funkcijas galėtų tapti priemonės įgyvendinimo dalyve ir atitinkamai prisidėti prie jos įgyvendinimo sėkmės: „*Tai yra daugelio žmonių pagalba tam vaikui, nu reikėtų, kad būtų daug žmonių teiktų pagalbą, visi vieningai, nes mūsų tikslas tai yra vaikas, vaiko elgesys, pirmiausiai mes tam vaikui nepakeisim tėvų, nepakeisim mokyklos, nepakeisim draugų, nepakeisim jo problemų ir jų neišspręsim vieni. Jeigu, kaip žmogus pasakyčiau, kaip mama, jeigu bendradarbiautų šeima, mokykla ir matytų tą vaiką, tai tada minimalios priežiūros priemonės galbūt reikėtų vienos į dešimt metų*“ (D9). Apibūdinant bendradarbiavimą kaip minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo sąlygą, pabrėžiama darnaus komandinio darbo reikšmė ir jo prevencinis pobūdis, svarbus ne tik priemonės įgyvendinimui, bet ir tam, kad ši priemonė nebūtų reikalinga, t.y. tam, kad vaiko elgesys būtų taisomas ir jo problemos sprendžiamos ankstyvojoje stadijoje.

Savivaldybės VGK pagalba kaip problemos sprendimas vertintina priešaringai. Tyrimo dalyvė nurodo, kad „<...> *jeigu problema labai yra sunki, tai, tai vėl galima raštu kreiptis į savivaldybės vaiko gerovės komisiją arba bandyti ją spręsti iš naujo*“ (D2). Vis dėlto, pakartotinas kreipimasis tik vėl iš naujo pradeda vaiko minimalios priežiūros priemonės skyrimo ciklą, suteikdamas nedidelę viltį, kad šį kartą pavyks, tačiau menkai prisideda prie tikro problemos sprendimo, nes nėra ieškoma priežasčių, tik žvelgiama į pasekmes.

Interviu metu daugelis informančių ypač pabrėžė šeimos vaidmenį įgyvendinant minimalios priežiūros priemonę. Šeimos įtraukimas nurodomas ir kaip viena iš svarbių šios

priemonės įgyvendinimo problemų sprendimo galimybių: „*Kaip ir tas vaikas turi keistis, taip ir ta šeima turi stengtis tobulėti, prižiūrėti, kad tas vaikas vykdytų kas jam nurodyta, pagaliau nu žinot, kaip dabar nekalbu dabar apie konkretų atvejį tai labai sunku konkrečiai pasakyti*“ (D10). Vienas vaikas nėra pajėgus pasikeisti, jei nesikeičia jį supanti aplinka, todėl būtinas kompleksiškas, sisteminis požiūris į vaiką, kaip šeimos struktūrinę dalį, pasiduodančią šeimos aplinkos įtakai. Tokiu atveju, taikant priemonę vaikui, būtinas atskirų priemonių taikymas ir šeimai, stimuliuojant pokyčius šeimos viduje ir skatinant šių pokyčių tvarumą. S. Nikarto ir kt. (2013) atlikto tyrimo metu taip pat buvo nustatyta, kad „vaiko problemos dažniausiai prasideda šeimoje ir dažnai intervencijos labiau reikia tėvams, o ne vaikams“ (Nikartas ir kt., 2013, p. 79). Įgalinus šeimą, tampa aktualus ir realus pasiūlymas labiau įpareigoti patį vaiką, skirti jam daugiau atsakomybės. Šis pasiūlymas taip pat pateikiamas kaip būdas tobulinti priemonės įgyvendinimo procesą. Svarbiu pasiūlymu galima laikyti ir specialistų, dirbančių su vaiku, kvalifikacijos kėlimą, kaip galimybę efektyviau spręsti išskylančias problemas, įgyjant darbui su vaiku reikalingų kompetencijų.

Apibendrinant galima teigti, kad vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo problemos ir jų sprendimai susiję su dviem pagrindinėmis sritimis. Viena jų – tai vaiko ir jo aplinkos sritis, kita – institucijų veiklos sritis. Tikėtina, kad derinant poveikio priemones abiem šioms sritims tampa realus vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimo efektyvumo gerinimas.

IŠVADOS

1. Delinkventinis elgesys apibrėžiamas kaip smulkūs nusizengimai, moralinių elgesio normų pažeidimai, kurie nesukelia didelio pavojaus ir nepadaro didelės žalos, tačiau rodo polinkį nusikalsti. Delinkvencija vertinama kaip laikinas reiškinys, reikalaujantis specifinių elgesio korekcijos priemonių, atitinkančių vaiko amžių, taikymo.
2. Delinkventinį elgesį lemia keli veiksniai: asmeninės savybės, šeimos aplinka, mokyklos aplinka, bendraamžiai ir visuomenės aplinka. Priklausomai nuo veiksmų dažniausiai pastebimos šios delinkventinio elgesio formos: nesimokymas ir mokyklos nelankymas, pavojingas bei žalojantis elgesys, alkoholio ir kitų svaiginančių medžiagų vartojimas.
3. Vaiko minimali priežiūros priemonė – tai pagalba, teikiama nepilnamečiams, kuria siekiama teigiamų jų elgesio pokyčių. Jos skyrimą ir įgyvendinimą reglamentuoja Lietuvos Respublikos (toliau – LR) vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996), LR švietimo įstatymas bei LR vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros priemonės įstatymas (2007) ir jo 2011-ųjų ir 2016-ųjų metų pataisos. Priemonės įgyvendinimo įpareigojama lankytis pas specialistus, lankyti mokyklą, pasirenkamojo ugdymo užsiėmimus, dalyvauti socialinio ugdymo programose. Mokslinėje literatūroje išskiriamos žmogiškųjų išteklių, tarpinstitucinio bendradarbiavimo, dienos centrų trūkumo ir formalaus požiūrio problemos.
4. Tyrimo metu nustatyta, kad:
  - dažniausiai įgyvendinant priemonę skiriamas lankymasis pas specialistus (socialinį pedagogą bei psichologą), įpareigojimas lankyti mokyklą ir pasirenkamojo ugdymo užsiėmimai. Įgyvendinant priemonę sudaromas planas, specialistai (socialinis pedagogas, psichologas, klasės auklėtojas ir vaikai mokantys mokytojai) įpareigojami teikti pagalbą vaikui ir stebėti jo elgesį bei minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimo eigą, informuojami tėvai, renkama informacija apie vaiko elgesį bei jo pokyčius ir rengiamos ataskaitos savivaldybės vaiko gerovės komisijai (toliau - VGK). Didžiausia atsakomybė už priemonės įgyvendinimą tenka socialiniams pedagogams ir psichologams.
  - Skiriant priemonę posėdyje dalyvauja vaikas ir jo tėvai, jie informuojami apie priemonės įgyvendinimą, įpareigojami ją vykdyti, motyvuojami pokalbio metu, tačiau jų dalyvavimas laikomas pasyviu. Pagalba teikiama visai šeimai: vaikui ir jo tėvams siūloma psichologo ar socialinio darbuotojo pagalba.
  - Įgyvendinant priemonę susiduriama su vaiko ir jo šeimos abejingumu, pasipriešinimu, neigiama draugų įtaka, laiko, bendradarbiavimo ir specialistų trūkumu, socialinėmis šeimos problemomis, netolygiu atsakomybių pasiskirstymu,

mokyklos priklausomybe nuo savivaldybės VGK sprendimų, savarankiškumo ir įgaliojimų neturėjimu, savivaldybės VGK neveiksmingumu, požiūrio formalumu, laikinu poveikiu ir kt.

5. Priemonės įgyvendinimo sėkmei svarbus šeimos įsitraukimas, bendradarbiavimas, vaiko motyvavimas, aplinka, bendravimas, mokyklos ir specialistų pagalba. Visa tai keičia vaiko elgesį ir santykius su draugais, šeimoje bei mokykloje. Tyrimo dalyviai nurodo minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimo tobulinimo galimybes suteikiant didesnius įgaliojimus mokyklai, įtraukiant į priemonės įgyvendinimo procesą įvairių sričių specialistus, stiprinant bendradarbiavimą, įgalinant ir motyvuojant šeimą ir kt.

REKOMENDACIJOS

Remiantis tyrimo metu padarytomis išvadomis, rekomenduojama:

Švietimo ir mokslo ministerijai:

- siekiant minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimo efektyvumo siūloma suteikti mokyklai didesnius įgaliojimus vaiko minimalios priežiūros priemonės skyrimo atžvilgiu.

Savivaldybių administracijoms:

- remiantis informantų teiginiais siūloma peržiūrėti savivaldybei priklausančiose institucijose dirbančių specialistų darbo krūvį, kad jis atitiktų numatytas darbo krūvio kvotas;
- remiantis empiriniais duomenimis ir siekiant pagerinti minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimą, siūloma trumpinti laiką nuo prašymo dėl vaiko minimalios priežiūros priemonės taikymo pateikimo iki savivaldybės vaiko gerovės komisijos posėdžio sušaukimo.

Mokyklos administracijai:

- remiantis pačių tyrime dalyvavusių specialistų pasiūlymais, siūloma organizuoti vaiko minimalios priežiūros priemonę įgyvendinančių specialistų kvalifikacijos kėlimo užsiėmimus.

LITERATŪRA

1. Acus, A., Kraniauskas, L. (2007). *Socialinio elgesio nukrypimų sociologija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
2. Anksti paliekantys mokyklą: situacija Lietuvoje (2013). *Švietimo problemos analizė*. 8(94).
3. Babachinaitė, G. (2012). Šiuolaikinio registruoto nusikalstamumo Lietuvoje pagrindiniai bruožai. *Jurisprudencija*, 194, 1619-1632.
4. Bajoriūnas, Z. (2004). *Šeimos ugdymo mokslas ir praktika*. Vilnius: Kronta.
5. Barkauskaitė, M., Rodzevičiūtė, E. (2004). Nenoro mokytis priežastys mokinių ir mokytojų požiūriu. *Pedagogika*, 73, 89-94.
6. Barkauskaitė, M. ir kt. (2003). *Nesėkmingo mokymosi mastai ir priežastys*: Ataskaita. Vilnius: LR švietimo ministerija.
7. Bas, A.U., Soysal, F.S.O. (2016). Peer Relations and Peer Deviance as Predictors of Reactive and Proactive Aggression among High School Girls. *Educational sciences: theory & practice*, 16(1), 173-186.
8. Bieliūnė, S., Buzarevič, A., Pranka, D., Žėkas, T. (2015). *Vaiko minimali ir vidutinė priežiūra Lietuvoje ir užsienyje: teisiniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius: Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras.
9. Bieliūnė, S., Juodkaitė, D., Uscila, R. (2010a). *Vaikų, kuriems paskirta vidutinės priežiūros priemonė, situacijos, veiksnių ir priežasčių, paskatinusių nusižengti, analizė*. Tyrimas. Vilnius. [žiūrėta 2016 09 15]. Prieiga per internetą: http://www.perspektyvos.org/images/failai/Vaiku_prieziuros_priemone.pdf.
10. Bieliūnė, S., Juodkaitė, D., Lingienė, A., Uscila, R. (2010b). Darbas su prasizengusiais nepilnamečiais vaikų socializacijos centruose Norvegijos patirties pritaikymas Lietuvai [žiūrėta 2016 04 15]. Prieiga per internetą http://www.perspektyvos.org/images/failai/Darbas_su_nepilnameciais.pdf
11. Bitinas, B. (2006). *Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas*. Vilnius: Kronta.
12. Bitinas, B. *Rinktiniai edukologiniai raštai* (2013). Vilnius: Edukologija. T. 1-3.
13. Bjorkenstam, C., Bjorkenstam, E., Ljung, R., Vinnerljung, B., Tuvblad, C. (2013). Suicidal behavior among delinquent former child welfare clients. *European Child Adolesc Psychiatry*, 22, 349–355.
14. Blažytė, V., Raižienė, S. (2014). Polinkį į delinkventinį elgesį turinčių ir tokio polinkio neturinčių paauglių draugystės kokybės palyginimas. *Pedagogika*, 113, 1, 170–185.

15. Civinskas, R., Levickaitė, V., Tamutienė, I. (2006). *Vengiančių lankyti mokyklą vaikų problemos ir poreikiai*. Vilnius: Garnelis.
16. Colak, A., Tomris, G., Diken, I.H., Arıkan, A., Aksoy, F., Celik, S. (2015). Views of Teachers, Parents, and Counselors toward the Preschool Version of First Step to Success Early Intervention Program (FSS-PSV) in Preventing Antisocial Behaviors. *Educational Sciences: Theory & Practice*. June, 15(3), 691-708.
17. Day, D.M., Wanklyn, S.G., Yessine, A.K. (2014). A Review of Terminological, Conceptual, and Methodological Issues in the Developmental Risk Factor Literature for Antisocial and Delinquent Behavior. *Child Youth Care Forum*, 4, 97–112.
18. Dereškevičius, P. (2001). Mokyklos nelankymas: pedagogų nuomonių interpretacija. *ACTA PEDAGOGICA VILNENSIS*, 8, 27-35.
19. Dereškevičius, P., Rimkevičienė, V., Targamadžė, V. (2000). *Mokyklos nelankymo priežastys*. Vilnius: Žuvėdra.
20. Drakšienė, A., Drakšas, R. (2008). *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Eugrimas.
21. Ettekal, I., Ladd, G.W. (2015). Developmental Pathways From Childhood Aggression–Disruptiveness, Chronic Peer Rejection, and Deviant Friendships to Early-Adolescent Rule Breaking. *Child Development*, 86, 2, 614–631.
22. Gaižauskaitė, I., Valavičienė N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: Registrų centras.
23. Gavėnaitė, A., (2003). Delinkvencijos raiška neformaliose jaunimo grupėse. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2, 103-118.
24. Ginner How, H., Smedler, A.C. (2011). Different problems – same treatment. Swedish juvenile offenders in community-based rehabilitative programmes. *International Journal of Social Welfare*, 20, 87-96.
25. Gudžinskienė, V., Laucytė, G. (2009). Jaunų žmonių (nuo 18 metų) požiūris į sąmoningo savęs žalojimo paplitimą. *Socialinis ugdymas*, 8(19), 83-95.
26. Ilgūnienė, R. (2014). Nepilnamečių grupinio nusikalstamumo prevencija. *Socialinis ugdymas*, 1, 37, 45-55.
27. Indrašienė, V., Merfeldaitė, O., Pivorienė, J., Raudeliūnaitė, R. (2011). *Vaiko vidutinės priežiūros įgyvendinimas socializacijos centruose: socioeducacinis aspektas*. Vilnius.
28. Indrašienė, V., Suboč, V. (2010). Mokinių mokymosi motyvacijos silpnėjimo veiksniai. *Socialinis darbas*, 9(1), 107-113.

29. Indrašienė, V., Suboč, V. (2009). Socialinė psichologinė pagalba nesėkmingai besimokantiems mokiniams. *Socialinis ugdymas*, 8(19), 23-35.
30. Indrašienė, V., Šlapelienė, E. (2007). Vaikų požiūris į jų lankomus vaikų dienos centrus. *Socialinis ugdymas*, 3(14), 19-18.
31. Jatkauskienė, B., Tolutienė, G. (2012). *Aiškinamasis andragogikos žodynas*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
32. *Jaunimo nusikalstamas elgesys: nukentėjusieji ir kaltininkai* (2004). Mokinių apklausa 2002, Vilnius: Lietuvos teisės institutas.
33. Jovaiša, L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
34. Jungtinių Tautų Vaiko teisių Konvencija (1989). *Valstybės žinios*, 1995-07-21, Nr. 60-1501.
35. Juozulynas, A., Jurgelėnas, A., Narkauskaitė, L., Venalis, A. (2012). Vaikų agresyvaus elgesio priežastys. *Visuomenės sveikata*, 4(59), 9-14.
36. Justickaja, S., Aleknevičienė, J., Kalpokas, V., Giedrytė-Mačiulienė, R., Mickevič, A., Žilinskienė, L., Žėkas, T. (2015). *Jaunimo delinkventinis elgesys ir nepilnamečių justicijos politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia.
37. Kairienė, B. (2004). Suicidinių minčių atsiradimas jaunuolių savimonės raiškoje dėl patirtos agresijos šeimoje. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 13, 19-27.
38. Kalpokienė, V., Klimukienė, V. (2013). *Kognityvinės elgesio korekcijos programos EQUIP efektyvumo tyrimas Lietuvos vaikų socializacijos centruose*. Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ministerija.
39. Kvieškie, G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
40. Kvieškie, G. (2005). *Pozityvioji socializacija*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
41. Kvieškie, G. (2007). *Pozityvioji socializacija kaip ugdymo paradigma*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
42. Laskytė, A., Žemaitienė, N., Vaitkevičius, R. (2008). Lietuvos paauglių sąmoningo savęs žalavimo ir stresą keliančios gyvenimo patirties sąsajos. *Visuomenės sveikata*, 4(43), 56-63.
43. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000-10-25, Nr. 89-2741.
44. Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2008-07-31, Nr. 87-3462.

45. Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 98-2478.
46. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006-02-11, Nr. 17-589.
47. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1991, Nr. 23-593.
48. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996-04-12, Nr. 33-807.
49. Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 80-3214.
50. Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 2010-12-31, Nr. 157-7969.
51. *Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2015 metų veiklos ataskaita* (2016). Vilnius: Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.
52. *Lietuvos valstybinė švietimo 2013-2022 metų strategija*. [žiūrėta 2017 02 13], nuoroda per internetą <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/b1fb6cc089d911e397b5c02d3197f382>
53. Luobikienė, I. (2009). *Sociologinių tyrimų metodika*. Kaunas: Technologija.
54. Malinauskas, A., Kučikas, A. (2008). *Atviri jaunimo centrai – jaunimo poreikiams*. Vilnius: Jaunimo reikalų departamentas.
55. Malinauskas, R., Malinauskienė, V., Dumčienė, A., Šniras, Š. (2008a). Rizikos grupės vaikų esminiai socialiniai įgūdžiai. *Sveikatos mokslai*, 5, 1935-1938.
56. Malinauskas, R., Dumčienė, A., Šniras, Š., Vyšniauskytė-Rimkienė, J., Malinauskienė, V. (2008b). Rizikos grupės vaikų socialiniai įgūdžiai ir vidinė darna. *Sveikatos mokslai*, 3, 1658-1661.
57. Masiliauskienė, E., Griškutė, V. (2010). Vaikų dienos centrų teikiamos pagalbos socialinės rizikos šeimų vaikams raiškos kontekstų empirinis tyrimas. *Mokytojų ugdymas*, 14(1), 138-155.
58. Meilius, K. (2004). Žmogaus, pašaukto per Dievo įstatymą, elgesio normos ir nukrypimai. *Soter*, 13(41), 7-27.
59. Merfeldaitė, O. (2007). Socialinės pedagoginės pagalbos efektyvumas mokykloje: klasių auklėtojų požiūris. *Socialinis ugdymas*, 3(14), 8-18.
60. *Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos įgyvendinimo tarpinstitucinės veiklos planas* (2012). Vilnius: Lietuvos respublikos vyriausybė.
61. Navaitis, G. (2007). *Psichologinė parama vaikams*. Vilnius: Kronta.

62. *Nepilnamečių justicija Lietuvoje: teorija ir praktika* (2007). Vilnius: Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras.
63. Nikartas, S., Ūselė, L., Zaksaitė, S., Žukauskaitė, J., Žėkas, T. (2013). *Vaiko minimalios priežiūros priemonės Lietuvoje: prielaidos, situacija ir įgyvendinimo problemos*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas.
64. *Palanki aplinka vaikams ir jaunimui: Iššūkiai ir galimybės* (2013). Vilnius: Viešoji įstaiga „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“.
65. Pivorienė, J., Abeciūnaitė, B. (2010). Individualaus ir grupinio socialinio darbo metodų derinimas dirbant su vaikais iš rizikos grupės šeimų vaikų dienos centruose. *Socialinis darbas*, 9(2), 40- 56.
66. *Projektas „Mokomės bendrauti 2015“*(2015). [žiūrėta 2016 11 11], prieiga per internetą http://www.vaikolabui.lt/?page_id=3035
67. Robichaud, M.G.R. (2007). *Vaikas kenčia pažeminimus mokykloje*. Vilnius: Baltos lankos.
68. Rupšienė, L. (2000). *Nenoras mokytis – socialinis pedagoginis reiškinyis: monografija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
69. *Smurto prevencija mokyklose* (2005). Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
70. *Smurto prevencijos programos vykdomos Lietuvoje*. (2015). [žiūrėta 2016 11 11], prieiga per internetą <http://www.bepatyciu.lt/mokykloms/patyci-prevencins-veiklos/smurto-prevencijos-programos-vykdomos-lietuvoje/>
71. Targamadžė, V. (2005). Paauglių ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje tyrimų analizė. Tobulinimo galimybių orientyrai. *Acta Pedagogica Vilnensi*, 15, 120-128.
72. Tuvblad, C., Narusyte, J., Martin Grann, M., Sarnecki, J., Lichtenstein, P. (2011). The Genetic and Environmental Etiology of Antisocial Behavior from Childhood to Emerging Adulthood. *Behavior Genetic*, 41, 629–640.
73. Umbrasienė, N., Narkauskaitė, L. (2010). Psichosocialiniai veiksniai, lemiantys vaikų rizikingą elgesį. *Visuomenės sveikata*, 3 (50)
74. Ūselė, L. (2014). Nepilnamečių justiciją reglamentuojančių teisės aktų darba: procesiniai aspektai. *Teisės problemos*, 4(86), 68-96.
75. *Vaiką žalojantis elgesys*. [žiūrėta 2016 09 15], prieiga per internetą http://www.vaikystebesmurto.lt/sites/paramosvaikamscentras/media/images/Leidiniai/manual_vip_lit.pdf
76. *Vaiko minimalios priežiūros priemonės Lietuvoje: prielaidos, situacija ir įgyvendinimo problemos* (2013). Vilnius: Teisės institutas.

77. *Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo nuostatų įgyvendinimas savivaldybėse: tyrimo ataskaita* (2015). Vilnius: Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras.
78. *Vaikų gyvenimo įgūdžių ugdymas* (2009). Vilnius: Narkotikų kontrolės departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.
79. *Vaikų psichologinis konsultavimas* (2008). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
80. *Vaikų ir jaunimo klubo-dienos centro modelis* (2010). [žiūrėta 2017 - 03 -11] – prieiga per internetą <http://nplc.lt/wp-content/uploads/2016/10/Modelis.pdf>
81. *Vaikų ir jaunimo socializacijos 2014-2016 metų veiksmų planas* (2014). Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ministerija.
82. *Vaikų, iškrentančių iš bendrojo lavinimo sistemos, skaičiaus mažinimas: prevencinių grupių veikla ugdymo institucijose* (2007). Vilnius: Lietuvos socialinių pedagogų asociacija: Vilniaus pedagoginio universiteto Socialinės komunikacijos institutas.
83. Vileikienė, E. (2007). *Lietuvos nepilnamečių justicijos problemos: Sociologinė analizė*. Vilnius: Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras.
84. Vileikienė, E. (2005). Delinkventų santykiai su policija ir artimiausia aplinka. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 2, 100-117.
85. Vitkauskas, K. (2010). Delinkventino elgesio vaikų resocializacija nepilnamečių vidutinės priežiūros sistemoje. *Viešoji politika ir administravimas*, 33, 115-127.
86. Žemaitaitytė, I. (2006). Jaunimo nusikalstamumo prevencija: neformaliojo ugdymo aspektas. *Socialinis darbas*, 5(2), 80-86.
87. Žukauskaitė, J. (2012). Nepilnamečių nusikalstamas elgesys: psichologiniai mediacijos taikymo aspektai. *Teisės problemos*, 2(76), 96-110.
88. Žukauskienė, R. (2006). *Kriminalinio elgesio psichologija*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
89. Петрынин, А. Г. (2013). Психолого-педагогические технологии в реабилитации детей с девиантно-криминальным поведением. *Психологическая наука и образование*. 1, 104-113.

SANTRAUKA

Auksoraitienė, Ž. (2017) *Vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimas*. Edukologijos ir socialinio darbo instituto, Vaiko teisių apsaugos magistrantūros iššestinių studijų magistro darbas. Mokslinio darbo vadovė doc. dr. Brigita Kairienė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

Delinkventinis nepilnamečių elgesys visuomet buvo aktuali visuomenės problema. Nepilnamečiams taikomos kitokios prevencinės ir baudžiamosios priemonės nei suaugusiems asmenims. Vykdamas nepilnamečių justicijos reformą, buvo pradėta taikyti vaiko minimali priežiūros priemonė. Ši priemonė suprantama kaip įpareigojimas, kurio įgyvendinimo metu vaikui gali būti teikiama švietimo pagalba, dienos socialinės priežiūros ir kitos paslaugos, palengvinančios įpareigojimo įgyvendinimą. Už vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimą atsakingos savivaldybės. **Tyrimo tikslas:** išanalizuoti vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimo teorinius ir praktinius aspektus. Tyrime naudojami metodai: teoriniai: teisinės ir mokslinės literatūros analizė; empiriniai: kokybinis tyrimas, pusiau struktūruotas interviu, tyrimo duomenų kontent analizė.

Tyrimas atskleidė, kad: dažniausiai įgyvendinant priemonę skiriamas lankymasis pas specialistus, įpareigojimas lankyti mokyklą ir pasirenkamojo ugdymo užsiėmimai. Įgyvendinant priemonę sudaromas planas, įpareigojami specialistai, informuojami tėvai, renkama informacija ir rengiamos ataskaitos savivaldybės VGK. Už priemonės įgyvendinimą daugiausiai atsakingi socialiniai pedagogai ir psichologai.

Vaikas ir jo tėvai dalyvauja skiriant priemonę, yra informuojami apie priemonės įgyvendinimą, įpareigojami ją vykdyti, motyvuojami, tačiau jų dalyvavimas laikomas pasyviu. Pagalba teikiama ne tik vaikui, bet ir jo tėvams, t.y. - visai šeimai.

Priemonės įgyvendinimo sėkmei svarbus šeimos įsitraukimas, bendradarbiavimas, vaiko motyvavimas, aplinka, bendravimas, mokyklos ir specialistų (socialinio pedagogo ir psichologo) pagalba. Visa tai keičia vaiko elgesį ir santykius su draugais, šeimoje bei mokykloje.

Įgyvendinant priemonę susiduriama su vaiko ir jo šeimos abejingumu, pasipriešinimu, neigiama draugų įtaka, laiko, bendradarbiavimo ir specialistų trūkumu, socialinėmis šeimos problemomis, netolygiu atsakomybių pasiskirstymu, mokyklos įgaliojimų neturėjimu, VGK neveiksmingumu, požiūrio formalumu, laikinu poveikiu ir kt.

SUMMARY

Auksoraitienė, Ž. (2017) *The implementation of the child minimal care tool*. Master of education extended studies. The work supervisor: doc.dr. Brigita Kairienė. Vilnius: Mykolas Romeris University.

The juvenile delinquent behaviour always was the actual problem of society. Preventive and punitive tools for juvenile are different from adults. During the of juvenile justice reform the child minimal care tool was started to apply. This tool appears like an obligation providing educational assistance, day care and other social services for better implementation of the tool. The municipalities are responsible for implementation of the child minimal care tool. **The goal of the research:** to analyse theoretical and practical aspects of the child minimal care tool implementation. The methods of the research: theoretical: analysis of the legal and scientific literature; empirical: a qualitative study, semi structured interview, the content analysis of the date.

The research revealed that: the visits to the specialists, obligation to attend school and non-formal education classes are the most popular measures during the minimal care tool implementation. Implementing of child minimal care tool covers the plan creating, the parents informing and collecting information about child behaviour and making report to the municipal child welfare committee (CWC). The social educators and psychologists are responsible for the implementation of the child minimal care tool.

Child and his parents participates in appointment of the tool, parents are informed about the tool implementation and obliged to carry it out, but their involment is passive. The help is provided not only to the child, but to his parents, that means – to his family, also

The success of the child minimal care tool implementation depends on the family involvement, collaboration, child motivation, social environment, communication and the support of school and specialists (social educator and psychologist). All thees measures can change the child behaviour and relationships with friends, family and school.

Implementing the child minimal care tool reveals problems related with the child family's indifference, opposition, negative influence of friends, the lack of time, collaboration among institutions and specialists, social problems of the families, distribution of responsibilities, the lack of school's powers, CWC inefficiency, formal attitude, temporal effect and so on.

PRIEDAI

1 priedas

1.1 lentelė. Kriminalinė justicija ir intervencijos praktika

Šaltinis: Henry, Stuart and Milovanovic, Dragan. 1996. *Constitutive Criminology. Beyond Postmodernism*. London: Sage Publications, p. 190–193.

Teorija	Kriminalinės justicijos politika: intervencijos sąvoka	Intervencijos lygmuo	Pirmenybė teikiama intervencijos praktikos ir kontrolės technikoms
I grupė Socialinės ekologijos teorijos Įtampos teorijos	Korekcinė reformistinė <i>Socialinis teisingumas</i> . Patobulinti socialinę padėtį ir institucijų susitarimus, norint sumažinti neteisingumą ir diskriminavimą visuomenėje Korekcinė sutalpinanti <i>Integracija</i> . Tobulinti neprietaikusių visuomenėje adaptaciją per palaikančias socialines programas	Bendraamžiai ar subkultūra Mokykla Darbas Kultūra Bendruomenė Visuomenė	Švietimo galimybių programos, užimtumo programos, darbinio mokymo programos, bendruomenės nusikalčių prevencija (pvz., <i>Chicago Area Project</i>) tobulinant vertybes, bendruomenės įtraukimo programos, probacija
II grupė Išmokymo ir socialinės kontrolės teorijos	Korekcinė taikinamoji <i>Sutaiskinimas</i> . Išsprendžiant pažeidėjo ir nukentėjusiojo konfliktą ar ginčą Korekcinė reformistinė <i>Perkėlimo prevencija</i> . Paskatinama teiseta veikla kaip pugeidautinas pasirinkimas (tuo atveju kai plėtojamos arimos konformizmui gairės)	Šeima Mokykla Bendruomenė	Socializacijos šeimoje tobulinimas, šeimos terapija, grupinė ir individuali terapija, elgesio keitimas, bendruomenės įtakos ugdymas, jaunimo programos, geresnis įtraukimas į mokyklinę veiklą, intensyvi veikla siekiant pagerinti savikontrolės gebėjimus, pašalinti jaunimo darbą, trukdantį mokyklai, namams
III grupė Eufekčių klėjavimo, socialinio konstravimo ir konflikto teorijos	Korekcinė taikinamoji <i>Sutaiskinimas</i> . Išsprendžiant pažeidėjo ir nukentėjusiojo konfliktą ar ginčą <i>Diversija</i> (apėjimas). Užtikrinant alternatyvas kriminalines justicijos sistemai, norint išvengti pažeidėjų stigmatizacijos Smerkiamoji kompensuojamoji <i>Resistencija</i> (atkūrimas). Situacijos prieš pažeidimą aukos atžvilgiu grąžinimas <i>Atsisakymas</i> (atlyginimas). Valsrybės ar bendruomenės dėl pažeidimo patirtos žalos kompensavimas Korekcinė reformistinė <i>Dekriminalizavimas</i> . Pašalinti pažeidimus iš baudžiamojo kodekso	Socialinės kontrolės agentai Kriminalinės justicijos sistema	Socialinės reakcijos nesunkiems pažeidimams sumažinimas, diversija nuo formalios kriminalinės justicijos sistemos, nesunkių pažeidimų, nusikalčių be nukentėjusiųjų, statuso pažeidimų dekriminalizavimas

Klausimai minimalios vaiko priežiūros priemonę taikantiems specialistams

Klausimų blokai	Klausimai
1. Tyrimo dalyvių charakteristika	Tyrimo dalyvio amžius..... Tyrimo dalyvio išsilavinimas..... Tyrimo dalyvio specialybė..... Tyrimo dalyvio darbo stažas.....
2. Minimalios vaiko priežiūros priemonės inicijavimo dalis	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kokios minimalios vaiko priežiūros priemonės dominuoja? Kuo remiantis pasirenkamos būtent šios priemonės? 2. Koks atskirų specialistų vaidmuo (indėlis) įgyvendinant minimalios vaiko priežiūros priemones? Kaip pasiskirstomos funkcijos? 3. Kaip vyksta bendradarbiavimas tarp institucijų, atsakingų už minimalios vaiko priežiūros priemonių įgyvendinimą? 4. Kokios stipriosios šio bendradarbiavimo pusės ir kokie trūkumai? Įvardinkite keletą. 5. Kaip vertinate savo vaidmenį, kuo jis naudingas vaiko minimalios priežiūros priemonės įgyvendinimui?
3. Vaiko dalyvavimas įgyvendinant minimalios vaiko priežiūros priemonę	<ol style="list-style-type: none"> 6. Kaip išsiaiškinama vaiko nuomonė ir požiūris į planuojamą skirti minimalios vaiko priežiūros priemonę? Ar atsižvelgiama į jo nuomonę? 7. Kaip vyksta bendradarbiavimas su vaiku skiriant minimalios vaiko priežiūros priemonę? 8. Koks yra vaiko vaidmuo (aktyvus ar pasyvus) skiriant minimalios vaiko priežiūros priemonę? 9. Kaip vertinate vaiko įtraukimą į minimalios vaiko priežiūros priemonės skyrimo procesą? 10. Kuo naudingas vaiko įtraukimas į minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimo procesą? 11. Kokią įtaką, Jūsų nuomone, turi vaiko įtraukimas į minimalios vaiko priežiūros priemonės skyrimo procesą šios priemonės įgyvendinimo sėkmei? 12. Kokios priemonės naudojamos vaiko įgalinimui, motyvavimui įgyvendinant minimalios vaiko priežiūros priemonę?
4. Aplinkos įtaka minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimo efektyvumui	<ol style="list-style-type: none"> 13. Kokie vaiko šeimos įsipareigojimai atsiranda įgyvendinant minimalios vaiko priežiūros priemonę? 14. Kaip šeima parengiama įsitraukimui į minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimą? Nuo ko priklauso šeimos įsitraukimas? 15. Kaip specialistai prisideda prie šeimos įgalinimo įgyvendinant minimalios vaiko priežiūros priemonę? Kokie specialistai įsitraukia labiausiai? 16. Kaip vertinate šeimos įtaką vaiko elgesio pokyčiams ir minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimo sėkmei? 17. Pateikite šeimos įsitraukimo į minimalios vaiko

	<p>priežiūros priemonės įgyvendinimą gerosios patirties pavyzdį.</p> <p>18. Nuo kokių vaiko aplinkos veiksnių priklauso minimalios vaiko priežiūros priemonių taikymo efektyvumas? Kokią reikšmę turi šeimos sudėtis?</p> <p>19. Kokiais atvejais ji efektyvi arba neefektyvi? (Apibūdinkite, kiekvieną minimalios priežiūros priemonę)</p>
5. Minimalios vaiko priežiūros priemonės taikymo poveikis	<p>20. Kaip pasikeičia vaiko elgesys su draugais taikant (pritaikius) minimalios priežiūros priemones?</p> <p>21. Kaip pasikeičia vaiko elgesys, santykiai su šeimos nariais taikant (pritaikius) minimalios priežiūros priemones?</p> <p>22. Kaip pasikeičia vaiko elgesys, santykiai su mokyklos bendruomene taikant (pritaikius) minimalios priežiūros priemones?</p>
6. Minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimo problemos ir jų sprendimas	<p>23. Su kokiomis problemomis ir sunkumais susiduriama taikant minimalios vaiko priežiūros priemones? Pateikite pavyzdį.</p> <p>24. Kas sprendžia minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimo metu iškilusias problemas?</p> <p>25. Kokie veiksniai turi įtakos minimalios vaiko priežiūros priemonės įgyvendinimo sėkmei?</p> <p>26. Pateikite bent vieną gerosios patirties, minimalios vaiko priežiūros priemonių taikymo problemų sprendimo pavyzdį.</p>